

MIO

NOVEMBER '84
3e jrg., nummer 27
verschijnt tenminste
tienmaal per jaar

thema

mededelingen opbouwwerk

in dit nummer

economische initiatieven

Het telkenmale sluitend maken van het eigen huishoudboekje is voor een groeiende groep mensen een zeer groot probleem. Wat kunnen en willen mensen zelf daaraan doen? In dit nummer een greep uit de initiatieven van mensen, die niet bij de pakken neer willen zitten. Informatie, inter-views, commentaren, discussies, etc. In dit nummer

	pag.
<i>Ten geleide</i>	3
<i>Interview: De visies van drie kamerleden op economische initiatieven van bewoners</i>	5
<i>Woonlasten:</i>	
Permanent isolatiefonds	9
Woonlastenakties in Den Haag	14
<i>Informatie: Zelfbeheer in koöps</i>	16
<i>Onderzoek: Werken aan de stadsvernieuwing</i>	17
<i>Zelfwerkzaamheid:</i>	
Bewoners en woningbedrijf werken samen in Tilburg	19
Open werkplaats Oudwijk in Utrecht	21
Doe het zelve: economische initiatieven dominant	22
De Federatie Capelse Huurders Organisaties en het beheer van woningen	24
Vrouwenkollektief ISIS	26
<i>Interview met prof. H. Priemus: Zelfbeheer initiatieven gedijen alleen in beschermde situaties</i>	27
<i>Economische initiatieven:</i>	
Buurtbussen in Friesland	30
Leefbaarheid kleine dorpen in Drente	32
Wonen en werken in "De Paap"	33
Ontwikkelingsopbouwwerk - een nieuwe term of een nieuwe ontwikkeling	35
De Refter: leven, wonen, werken en leren	37
Buurteconomisch ontwikkelingsmodel van het woonkollektief Purmerend	40
<i>Organisatie: De werkgroep buurteconomie van de Amsterdamse opbouwwerkinstelling (SWA)</i>	47
<i>Economische initiatieven:</i>	
Het Oostelijk Havengebied als woon-werkgebied???	49
Buurtplangroep Oostenburg-Zuid (Amsterdam)	51
<i>Ruileconomie:</i>	
Van burenhulp naar ruilsysteem	55
De handel en wandel van "Wisselwerk"	57
<i>Informatie: De verbruikskoöperatie in vogelvlucht</i>	59
<i>Bijeenkomst samenwerkingsverband op 29 januari 1985</i>	61

EKONOMISCHE INITIATIEVEN

Dit thema-nummer van M.O. is gewijd aan "economische initiatieven" van bewoners. Het kan als een vervolg gezien worden op de uitgave van September '83; verschenen onder de titel: "Lokale economie en Zelfbeheer".

In het tussenliggende jaar is wel het een en ander veranderd. Een niet meer dan oppervlakkige terugblik mag al duidelijk maken dat de positie van sociaal-ekonomies zwakke groepen verder verslechterd is.

Anders dan vorig jaar, toen de 3 % kortingen op de uitkeringen ondanks de vakbondsakties, zonder veel politieke problemen tot wet werden verheven, gebeurt het nu subtieler en fijnmaziger.

In de eerste plaats al in de vorm van een beleidsmatige differentiatie van wat nu onder de "minima" moet worden verstaan. Frappant en illustratief is verder wat parafaserend met de "koöperatieve bijstandsbakkers" aan het gebeuren is. Waar mensen eigen oplossingen zoeken en vinden om per maand iets meer over te houden, lijkt een verdere korting op de uitkering het gevolg te zijn. In het met de kamerleden Kraaijeveld-Wouters en Buurmeijer gehouden interview stellen beide dat het niet zo ver moet gaan, dat eigen initiatieven om er iets beter van te worden, door de overheid afgeroomd gaan worden. Daarmee is echter deze beleidspraktijk nog niet van de baan. Of het nu subtiel of verfijnd of gewoonweg de botte bijl is, feit is dat de vooruitzichten van veel mensen er absoluut niet beter op geworden zijn. Klemmender is nog, dat we anderzijds te maken hebben met een (selektieve) ekonomiese groei. "Het gaat goed met Nederland", zou een holle slogan kunnen zijn, ware het niet dat inmiddels in de media de toonzetting en beeldvorming aanmerkelijk positiever en optimistischer gestemd en gekleurd is dan een jaar terug. Gekombineerd met artikelen over mensen met een minimum inkomen die, ondanks hun uitkering, "nog steeds genoeg te eten hebben", lijkt er een sfeer te ontstaan van: "Zo erg was en is het allemaal niet", en: "Als je maar wilt dan red je het wel". Schone schijn.

In ieder geval hebben de betaalbaarheidsproblemen bij lange na niet de politieke aandacht van een jaar terug. Als issue heeft het aan betekenis ingeboet. Enige somberheid is met recht op zijn plaats.

Het daarbij laten doet echter onrecht aan de geschakeerdheid en variëteit aan ekonomiese initiatieven van mensen, waarvan dit nummer, naar wij hopen, een weerslag bevat.

Waar in het September nummer van vorig jaar in het nawoord nog verzoekt werd dat er weinig initiatieven te vinden waren met een rechtstreekse relatie tot stijgende lasten en dalende inkomsten problemen, dit jaar valt er duidelijk meer te melden.

Het meest tot de verbeelding spreken de alom in het land georganiseerde woonlasten akties. Niet dat die er niet vorig jaar al waren, maar de (plaatselijke en boven-plaatselijke) organisatievorming is sterker dan ooit. Binnen het bestek van dit nummer is slechts van enkele akties een bijdrage verzorgd. Hiermee is absoluut niet gezegd dat van andere woonlastenakties niets te melden valt. Integendeel, in welhaast elke plaats in Nederland funktioneert met meer of minder succes een woonlastenbeeraad. De keuze om van bepaalde initiatieven iets naar voren te brengen is dan ook arbitrair, het had net zo goed anders kunnen uitvallen. De woonlastenakties zijn typies voorbeelden van ekonomiese initiatieven van bewoners gericht op de politieke dan wel beleidsmatige beïnvloeding van allerhande insituties, variërend van de korporatie tot de gemeente of het rijk.

Nauwgezet wordt de beleidsvrijheid in het vaststellen van prijzen op zich, maar ook in verhouding tot de kwaliteit van geleverde goederen

of diensten, gereduceerd tot die vormen, waar de georganiseerde bewoners, afnemers of konsumenten (tijdelijk) vrede mee kunnen hebben. Deze pogingen tot reducering van de beleidsvrijheid zijn nog lang niet ten einde; de gasprijzen stijgen immers nog steeds. Op een gegeven moment is echter de meeropbrengst van verdere pressie gering. Niet dat daarmee de acties en initiatieven dan verder zinloos zijn. Het wegvallen van de druk kan aanleiding vormen om nog eens de prijzen te laten stijgen.

Bij de georganiseerde bewoners kan het echter aanleiding geven tot de vraagstelling: is het mogelijk om zelf gezamenlijk in eigen beheer oplossingen te organiseren rond de lasten dan wel inkomensvraagstukken? Dit type kleinschalige economische initiatieven is van een andersoortige betekenis.

Oogmerk is op eigen-gezamenlijke en onafhankelijke wijze- (tegen een lagere prijs) realiseren van voorzieningen, goederen of diensten, die anders in meervoudige betekenis "onbereikbaar" geworden zijn.

Deze koöperatieven of "onderlinges" kunnen op zich zelf staan, maar ook in relatie tot bijvoorbeeld een korporatie of gemeentelijk woningbedrijf gedefinieerd worden.

Gemeenschappelijk kenmerk is in elk geval om met substantieel lagere kosten zaken meer in eigen hand te nemen.

Van dit type economische initiatieven zijn ook praktijk voorbeelden opgenoemen.

Een typologie maken suggereert het bestaan van onderscheiden categorieën, die los van elkaar kunnen staan. Niets is minder waar.

Economische initiatieven verkeren duidelijk in een politiek spanningsveld.

Al te zeer kunnen zij aangrijpingspunt zijn voor een nog verdere afbraak van inkomens en voorzieningen, al te zeer klinken pleidooien voor eigen verantwoordelijkheid, zelfredzaamheid en vrijwilligerswerk vals in de oren, als daarmee een legitimatie van een effectief terugtrekkende overheid beoogd wordt. In het interview met Willems in dit nummer komt dit duidelijk naar voren: "...door mensen gestarte tweede hands-kledingzaakjes zijn een goede zaak, maar laten we niet vergeten dat ieder het fijn vindt nieuwe kleren te kopen".

Het blijft dus noodzakelijk nadrukkelijk de politieke context van economische-koöperatieve- initiatieven onder ogen te zien. Een onafhankelijkheid van door de overheid gegarandeerde sociale zekerheidsprincipes ligt zeker niet in het verschiet. Vergelijkingen met de koöperatieve-kommunale-initiatieven van het begin van deze eeuw, zoals in Nederland "Walden" gaan dan ook mank, althans zeker op ideologies front. Dat neemt natuurlijk niet weg dat van de organisatieprincipes heel wat te leren valt. Hoe het ook zij, Het gaat niet aan om "de gevolgen van de economische crisis tot oplossing te verklaren", anderzijds mogen de in dit nummer opgenomen praktijk initiatieven duidelijk maken dat "bij de pakken neer zitten" absoluut niet aan de orde is.

Waar in het vorige nummer gewijd aan economische initiatieven nog gesteld werd, dat de bemoeienis van het opbouwwerk met de economische paragraaf nog gering was, in dit nummer blijkt dat in toenemende mate het opbouwwerk oog heeft voor de stijgende lasten en dalende inkomstenproblemen van mensen en geneigd is de problemen op te pakken.

DE VISIES VAN DRIE KAMERLEDEN OP EKONOMISCHE INITIATIEVEN VAN BEWONERS

Ten behoeve van dit themanummer hebben we een drie-tal kamerleden, t.w. mw. Kraaijeveld-Wouters (CDA), Buurmeijer (PvdA) en Willems (PSP) enkele vragen gesteld over hoe zij de initiatieven waarderen van mensen die zelf iets aan hun betaalbaarheidsproblemen willen doen. Jur de Haan tekent voor de verslaglegging.

Interview met Jeltien Kraaijeveld-Wouters (CDA)

Binnen het CDA leeft de opvatting dat mensen weer meer voor zichzelf - maar ook voor elkaar - moeten zorgen. We hebben het dan over het begrip de "zorgzame samenleving". Hoe verhoudt zich dat tot de toenemende verarming die te konstateren valt?

Ideeën en opvattingen rond het begrip de zorgzame samenleving komen voort uit de overtuiging dat de verzorgingsstaat onbetaalbaar geworden is. Daar moet iets aan gebeuren, daar is ieder het over eens. Tegelijkertijd zie je dat met de uitbouw van diezelfde verzorgingsstaat de grenzen overschreden zijn van wat primair iemands eigen verantwoordelijkheid is. In deze tijd gaat het er om een (her)nieuwd evenwicht te vinden tussen enerzijds de garantie van een bepaald voorzieningspakket en anderzijds wat mensen voor elkaar kunnen doen. Natuurlijk moeten mensen kunnen terugvallen op voorzieningen als het werkelijk nodig is; een te zware wissel trekken op de verantwoordelijkheid voor elkaar zou niet goed zijn. Dat vinden van een evenwicht is niet afhankelijk van het inkomen van de mensen. Los van de inkomensontwikkeling is het noodzakelijk dat er aan de kostenkant van voorzieningen ingegrepen wordt.

Kan dat wel los van de inkomenskant gezien worden? Bij voorbeeld in de van Rijkswegen aangemerkte Probleem-cumulatie-gebieden?

Daar ligt het anders. Ideeën en opvattingen rond de zorgzame samenleving zijn in die wijken niet haalbaar. Zonder overspannen verwachtingen te hebben van nieuwe aanpakken, blijft het noodzakelijk dat de schijnwerpers van de overheid op de betreffende wijken gericht zijn. Zowel met generale als met specifieke instrumenten. In ieder geval moeten ondersteunende instellingen in de P.C.G.-gebieden overeind gehouden worden.

Een probleem met het beleid met betrekking tot de P.C.G.-gebieden is, dat op z'n zachtst gezegd de verschillende instrumenten niet op elkaar afgestemd zijn en daardoor een zekere ongelofwaardigheid in de hand werken. Terwijl tegelijkertijd in de onderwijsvoorrang een voorrang voor wie achter ligt, verkocht wordt.

Inderdaad is de samenhang in het beleid rond de P.C.G. nog niet geweldig. Overigens zal het beleid van arbeidsbureau's nog in de Kamer besproken moeten worden. Voorrang in de bemiddeling voor mensen met kansen op werk ligt voor de hand, maar dat kan niet uitsluitend zo gebeuren. Langdurig werklozen moeten blijvend op de inzet van het arbeidsbureau kunnen rekenen. Wat dat betreft kan het beleid rond de P.C.G. alleen maar als uitkomst hebben dat de kwetsbaren blijvend een steun in de rug geboden wordt.

Op tal van fronten ondernemen mensen pogingen om alleen of gezamenlijk oplossingen te vinden voor de crisis. Aan de andere kant zie je dat dergelijke oplossingen handvat vormen voor nog verdere bezuinigingen.

Dat spanningsveld zit er inderdaad in. Een algemene beleidslijn is nauwelijks te formuleren, omdat dat een definiëring zou inhouden van wat de noodzakelijke kosten van het bestaan zijn. Daar wil ik in ieder geval niet aan.

Je zult per geval een afweging moeten maken. In het oog lopend is het geval van de zgn. voordeur-delers. Die mensen hebben nu eenmaal aanzienlijk minder aan vaste lasten te besteden, dus ligt het voor de hand daar maatregelen voor te treffen, omdat die mensen aanzienlijk meer te besteden hebben dan anderen met hetzelfde inkomen.

Anders ligt het weer met de bijverdiensten van vrouwen in de bijstand. Wanneer men door eigen inspanningen er iets beter op wordt, dan moet je dat niet meteen gaan afpakken. Dat zou enorm demotiveren en een ontcrachting inhouden van het eigen initiatief, iets wat hoog in het CDA-vaandel geschreven staat.

Maar keer op keer zul je moeten afwegen waar de grens ligt, waarbij ook het in het oog houden van de neveneffecten op andere bevolkingsgroepen belangrijk is.

Onlangs stond in "De Telegraaf" een verhaal over een zangeres in de U.S.A., die begonnen was van alle overgebleven groenten en blikken uit supermarkten, een supermarkt voor de armen op te richten. Waar ligt de grens?

Dat gaat wel erg ver, ja. Met een blijvende inkomensgarantie van de overheid zie ik zo iets niet gauw in Nederland gebeuren. Toch is het een goede zaak dat initiatieven als tweedehands kledingzaakjes van de grond komen. Het moet echter nooit zo worden dat mensen voor de lommerd móeten kiezen. Dat neemt niet weg dat een tweedehands kledingzaak natuurlijk een goede zaak is.

Interview met Flip Buurmeijer (PvdA)

Bij de ontwikkeling van economische initiatieven van bewoners zijn enkele dilemma's te onderscheiden. Naar opzet en organisatie vallen deze initiatieven bijv. moeilijk te rijmen met enkele sociale zekerheidsbeginselen.

Inderdaad zijn er veel vraagstukken verbonden aan de initiatieven van mensen om iets aan hun (benarde) financiële positie te doen. Maar het zijn in elk geval geen vraagstukken waar het opbouwwerk zich uitputtend mee bezig moet houden.

Tegenwoordig valt gelukkig op dat het opbouwwerk de weg terug naar de mensen weer gevonden heeft. Men kiest duidelijk voor de mensen die wat willen ondernemen. Dat is wel eens anders geweest. Wat die dilemma's betreft, de discussie daarover hoort thuis in de politiek, niet bij het opbouwwerk. Het opbouwwerk moet gewoon aan de slag, of het nu met een zwart of grijs initiatief is, de politiek moet vervolgens de grenzen en de marges vaststellen. Ga in ieder geval niet treden in de afweging van bijv. de toetsingscommissies, maar probeer zo onkonventioneel mogelijk projecten op te starten. Naarmate er meer van de grond getrokken wordt, zal dat ook meer uitstraling krijgen. Het is aan de politiek om op basis van de veldontwikkeling vervolgens de antwoorden te vinden op de vraagstukken die verbonden zijn met de ontwikkeling van economische initiatieven.

In het beleid m.b.t. de P.C.G. is het een probleem dat het beleid van de verschillende instanties volstrekt niet op elkaar afgestemd is en tegen-

strijdig uitwerken: onderwijsvoorrang voor kansarmen en arbeidsbemiddeling voor kansrijken. Dat biedt mensen in de oude wijken een bizar beeld.

Inderdaad is de geloofwaardigheid van scholingsfaciliteiten e.d. niet erg groot als tegelijkertijd het arbeidsbureau alleen nog voor kansrijken wil bemiddelen. Let wel, het is op zich niet slecht als de bemiddeling voor mensen met nog kans op werk, beter gaat verlopen. Alleen moet dat niet gaan betekenen dat de kaartenbak van langdurig werklozen achter in de la verdwijnt.

Ronduit opvallend is dat de welzijnsinbreng in het beleid rond de P.C.G. ver te zoeken is. Of het nu om de intenties van SoZa gaat of van het Ministerie van Onderwijs, een tegenwicht van WVC valt nauwelijks te bespeuren. Brinkman interesseert zich absoluut niet voor de vraag hoe het beleid gaat uitpakken voor de mensen. Van een initiërend beleid op zijn eigen beleidsterrein is ook al nauwelijks sprake, terwijl het juist nu zo dringend nodig is.

Dat staat wel erg ver af van het uitgangspunt waarmee indertijd Marga Klompé in de Ministerraad opereerde. Zij stelde alle informatie te willen hebben om die te beoordelen op de welzijns-effecten.

Aan het ondernemen van pogingen van mensen om er financieel iets op vooruit te gaan, kleeft het gevaar dat dat voor de overheid aanleiding vormt om maar verder te korten op het inkomen.

Voorop staat, dat uit arbeid verkregen inkomsten verrekenend moeten worden. Maar wanneer mensen in de sfeer van het ruilen van goederen of diensten, of het opnieuw gebruiksklaar maken van tweedehands goederen, iets extra's weten te verkrijgen, dan moet dat niet te snel aan de kollektiviteit toegerekend worden.

Bijvoorbeeld bepaalde arbeidsprojecten, die iets meer dan kostendeckend kunnen opereren, moet je niet gaan afromen. We moeten niet te snel komen aan de informele economie, als mensen daar wat voordeeltjes mee opdoen. Het is juist een goede zaak als mensen hun onafhankelijkheid proberen te bevechten. Regelgeving van overheidswege zou alleen maar een defaitistische houding in de hand werken van "er mag toch niets"

Onlangs stond in "De Telegraaf" een verhaal over een "supermarkt voor de armen" in de Verenigde Staten. Zijn daarmee de grenzen overschreden?

Dat hangt er maar van af. Zoals het daar gepresenteerd werd, betrof het typisch een charitas initiatief, van iemand die iets voor de armen wil doen, met opvallend genoeg uitsluiting van alcoholisten en drugsverslaafden. Die tijd moeten we in ieder geval niet meer terug hebben.

Totaal anders ligt het als het een initiatief betreft van de mensen zelf. Wanneer mensen met elkaar in onderhandeling gaan met supermarkten en marktkooplui om zo op goedkope wijze in levensmiddelen te kunnen voorzien, is dat een zeer goede zaak. Als zoiets als kollektief opgezet wordt, dan is dat duidelijk een teken dat mensen vanuit een relatief afhankelijke positie weer greep willen krijgen op hun eigen bestaansvoorwaarden.

Het zou trouwens een goede zaak zijn, als binnen de PvdA de koöperatieve gedachte weer meer aandacht krijgt.

Het vormt per slot van rekening één van de pijlers binnen de socialistische beweging. Wat dat betreft is er in andere landen meer van de grond gekomen.

Interview met Wilbert Willems (PSP)

Steeds meer mensen nemen zich voor op eigen wijze oplossingen te vinden voor de crisis. Hoe kijkt de PSP daar tegenaan als, ooit gezegd, met dergelijke initiatieven de gevolgen van de crisis tot oplossing verklaard worden?

Principieel staat de PSP zeer positief tegenover economische initiatieven van mensen om zelf oplossingen te ontwikkelen. Bij dergelijke initiatieven moet je een onderscheid maken tussen de onderlinge steunacties en initiatieven die voortkomen uit een veranderend gezins- en samenlevingspatroon. Zo zijn initiatieven rond de kindercare niet te verklaren zonder oog te hebben voor het feit dat het gezin als vast samenlevingsverband in betekenis is verminderd. Binnen het zoeken naar andere relaties tussen bijv. wonen en werken ontstaan dan ook andere solidariteitsverbanden, van waaruit mensen zelf allerlei voorzieningen ontwikkelen.

Deels zijn de problemen van de betaalbaarheid van het dagelijks bestaan aanleiding voor economische initiatieven, deels komen zij voort uit het anders willen leven, wonen en werken. Uitspraken waarin de gevolgen van de crisis tot oplossing verklaard worden, doen onrecht aan de ideologisch-maatschappij kritische motieven van mensen om andere leef- en woonverbanden te ontwikkelen. Zo is bijvoorbeeld het ideeëngoed van de mensen, die het Weyers-komplex in Amsterdam een andere bestemming wilden geven van groot belang voor de integratie van wonen en werken die zij nastreefden. Allerlei onnutte maatschappelijke kosten, zoals die van het pendelverkeer, waren daarmee van de baan.

Het verbijsterende is natuurlijk dat gemeenschappelijke initiatieven om de kosten te drukken, afgewenteld worden aan de inkomenskant. Het is net of het die mensen te verwijten valt dat ze zelf oplossingen zoeken voor lastenproblemen. Men doet het toch juist omdat men simpelweg te weinig te besteden heeft.

In plaats van aan mensen de ruimte te bieden om alleen of gezamenlijk oplossingen te vinden, komt er een prijskaartje aan te hangen, alsof ze nog eens extra moeten boeten voor de betalingsproblemen van de staat. Laten we wel wezen, tweedehands-kledingzaken zijn zeker nuttig, maar laten we niet vergeten dat mensen veel liever nieuwe spullen willen kopen! Achterliggende normen bij al die voorstellen om aan initiatieven van mensen een prijskaartje te hangen is natuurlijk het functioneren van het traditionele gezinsverband. Ideeën rond andere verbanden van wonen en werken vormen natuurlijk een bedreiging voor het gezinsverband.

Opbouwwerk dat actief is in bijv. de oude stadswijken struikelt nogal eens over de beleidsdiskrepancies tussen onderwijsvoorrang voor de kansarmen en arbeidsbemiddeling door arbeidsbureaus voor de kansrijken.

Diskrepancies? Ik vind het tamelijk consistent wat er gebeurt. Onderwijsvoorrang en het minderhedenbeleid is er niet op gericht om die mensen te helpen, maar funktioneert bovenal als disciplineringsinstrument. Mensen moet gewoon een gevaarlose middenklassecultuur bijgebracht worden. Enerzijds worden mensen uit betaalde circuits geweerd, maar zij dienen zich anderzijds wel te voegen naar de disciplinerende van de dominante arbeidscultuur. Allerlei werkprojecten, van gemeenschapstaken tot de zgn. arbeidssimulatieprojecten, functioneren als disciplinerende en als instrument van beheersing, terwijl slechts voor enkelen betaald werk is weggelegd. Juist groepen die geen betaald werk hebben, maar ook niet participeren in allerlei onbetaalde varianten daarop, maar wel bezig zijn op eigen wijze los van allerhande regelgeving initiatieven te ontwikkelen, vormen de bedreiging voor de gevestigde orde. Ruding heeft het natuurlijk over die groep, dat is duidelijk.

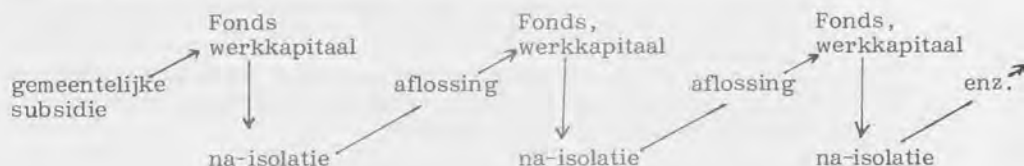
Ik vind het jammer dat opbouwwerk weinig te maken heeft met die groepen. ze kunnen een enorme uitstraling hebben. Het is van groot belang wat bijv. de groep Basta doet in Groningen, door principieel te weigeren aan de sollicitatieplicht mee te doen.

Een tijd geleden stonden verhalen in de krant over het "armenpasje", bepaalde kortingsfaciliteiten voor mensen met weinig inkomen.

De eenmalige uitkering is een variant daarop. Het zijn allemaal vormen van een probleemomzetting, zonder weerga. In plaats van de benarde financiële situatie van mensen tot uitgangspunt te nemen, worden op deze wijze doekjes voor het bloeden uitgereikt. Let wel, ik misgun mensen iets extra's niet, alleen funktioneert het als een komplement bij een armenbeleid. Principieel ligt er een groot verschil tussen een plaatselijke WAO-vereniging, die in onderhandeling met winkels korting voor haar leden bedingt en initiatieven vanuit instituties, die de mensen opgelegd worden. In het eerste geval bevechten mensen zelf hun kansen, in het tweede geval funktioneert het als legitimatie voor een principieel onjuist beleid.

PERMANENT ISOLATIEFONDS

Op initiatief van het Stedelijk Woonlastencomité Nijmegen is een voorstel ontwikkeld voor een Permanent Isolatie Fonds (P.I.F.). De bedoeling is om voor de minst draagkrachtigen (tot de ziekenfondsgrens) middels een na-isolatieproject een lastenverlichting te bereiken zonder huurverhoging. Grondgedachte is dat als je zelf, ook in een huurwoning, isolerende en/of energiebesparende maatregelen aanbrengt je, als de kosten er eenmaal uit zijn, zelf het netto-voordeel hebt van de aangebrachte maatregelen. Helaas, veel bewoners hebben niet de financiële en/of de technische mogelijkheden om dergelijke voorzieningen te treffen. Hier wil het P.I.F. een oplossing voor bieden. Het P.I.F. werkt als volgt:

Materiaalkosten

Middels een gemeentelijke subsidie wordt werkkapitaal t.b.v. de materiaalkosten gevormd. De subsidie moet komen uit de ekstra winsten van de Openbare Nutsbedrijven. De relatie is duidelijk: de winst uit de (onnodige) verhoging van de gasprijzen moet weer beschikbaar komen aan de mensen die de hoge gasprijzen moeten betalen en hiermee gezien hun lage inkomen de grootste moeite hebben. Vanuit het werkkapitaal worden isolerende en energiebesparende maatregelen aangebracht. Hierdoor wordt een besparing verkregen op de stookkosten, dus het maandelijks voorschot van de Openbare Nutsbedrijven kan verlaagd worden. Deze verlaging wordt in de eerste plaats aangewend als renteloze aflossing van de gemaakte materiaalkosten. Zodra de kosten afgelost zijn, komt de daadwerkelijke besparing ten goede aan de betreffende bewoner. Een fakultatieve variant op dit model is om vanaf het begin een klein gedeelte van de besparing door te berekenen aan de bewoner. Het voordeel is dat vanaf het begin een kleine besparing

wordt verkregen. De animo om aan het P.I.F. deel te nemen zal hierdoor vergroot worden. Het nadeel is uiteraard dat de aflossing langer duurt en de bewoner ook langer moet wachten om volledig te kunnen profiteren van de aangebrachte voorzieningen.

De aflossingen worden aan het werkkapitaal toegevoegd, zodat het fonds steeds aangevuld wordt.

De arbeidskosten

Een aantal bewoners zal zelf de nodige materialen kunnen verwerken. Aan hen kan het materiaal toegeleverd worden. Wel zal er een controle op de juiste verwerking moeten plaatsvinden.

Een groot aantal bewoners zal echter niet in staat zijn om de materialen te verwerken. Hiervoor zal uitvoerend personeel moeten worden aangetrokken.

Binnen het Stedelijk Woonlastenkomitee (S.W.K.) is discussie gevoerd over de vraag of het P.I.F. gekoppeld moet worden aan een werkgelegenheidsproject. Een doorberekening van de arbeidskosten wees uit dat de aflossingstermijn meer dan verdubbeld zou worden.

Het gaat dan erg lang duren voordat de besparing voor de individuele bewoner verkregen wordt. Bovendien wordt het Fonds, het werkkapitaal erg vertraagd aangevuld.

Een zeer principieel punt heeft in deze discussie een belangrijke rol gespeeld. Als de bewoners, voor wie het P.I.F. bedoeld is, de arbeidskosten moeten opbrengen, dan betekent dit dat juist de minst draagkrachtigen in de samenleving de werkgelegenheid gaan betalen. Niet alleen acht het S.W.K. dit onrechtvaardig, ook wordt de kans groot geacht dat het P.I.F. haar doel voorbij zou schieten. In Nijmegen wordt een vergelijkbaar na-isolatieproject voorbereid, dat wel gekoppeld is aan een werkgelegenheidsproject. Het S.W.K. heeft zich op het standpunt gesteld dat de initiatiefnemers van dit project zich dienen te richten op mensen met hogere inkomens en op overheidsgebouwen.

Ten behoeve van het P.I.F. wordt het personeel gezocht in de additionele sfeer. Verschillende mogelijkheden worden hiertoe afgetast.

- Op de rijksbegroting wordt financiële ruimte gevraagd t.b.v. de arbeidskosten. Een aantal politieke partijen heeft toegezegd zich hard te zullen maken om voor het P.I.F. experimentgelden vrij te maken.
- Bij het G.A.B. is een aanvraag middels de Bijzondere Regionale Projecten (B.R.P.)-regeling ingediend. Het G.A.B. heeft zich in eerste instantie positief uitgelaten.
- Aan de bij het P.I.F. betrokken instellingen (woningverenigingen, O.N.) wordt gevraagd een deskundige bijdrage te leveren. Deze instellingen staan welwillend t.o.v. dit verzoek.

1. Doel van het Permanent Isolatie Fonds

Het doel van het Permanent Isolatie Fonds is ekstra isolatiemaatregelen renteloos te financieren aan mensen die met lage inkomens en hoge woonlasten zitten en voor wie zelffinanciering van een aantal eenvoudige, snel terugverdiende isolatie-maatregelen, toch onbereikbaar is.

Deze ekstra isolatie-maatregelen vervangen niet een standaard isolatiepakket (dak, spouwmuur, dubbel glas), maar vullen dit aan. De relatie met dit standaard-isolatiepakket is wel zeer nauw; warmteschilden achter radiatoren bijvoorbeeld besparen flink in een niet-geïsoleerde woning en kunnen overbodig zijn in een goed geïsoleerde woning. De ekstra isolatiemaatregelen moeten, waar mogelijk, meegenomen worden in het isolatieplan van SNW-EBO. Voor deze woningen behoeft dus geen beroep gedaan te worden op het isolatiefonds. Voor de overige duizenden slecht of niet-geïsoleerde woningen is het P.I.F. bedoeld. Het betreft dan bovendien niet alleen de korporatie-woningen, maar ook particuliere huur- en koopwoningen (zie par. 3).

Uit het fonds worden leningen verstrekt, geen subsidies. Het zijn in feite dus isolatie-maatregelen die op termijn volledig door de bewoners worden betaald. Het is duidelijk dat door de afbetaling van de leningen, het fonds konstant "gevoed" wordt en met de fondsomvang dus veel meer gedaan kan worden dan bij eenmalige subsidies. Bij subsidies moet ook een veel strengere controle plaatsvinden wie ervoor in aanmerking kan komen (zie par. 3).

Het renteloze karakter van de leningen is essentieel. Het is met name de hoge rente die isolatie-maatregelen, gefinancierd met geleend geld, slechts op lange termijn doet terugverdienen aan besparingen. Vandaar dat normale leningen geen oplossing bieden. Het renteloze lenen mag gezien worden als een kleine, verkapte subsidie van de gemeente ter stimulering van isolatie-maatregelen. Van concurrentievervalsing met financiële instellingen is absoluut geen sprake; voor een specifieke doelgroep worden voor isolatie-maatregelen leningen verstrekt die zonder dit fonds nooit afgesloten zouden worden.

2. Welke isolatie-maatregelen?

Bij het P.I.F. gaat het om ekstra isolatie-maatregelen die, zeker in niet of matig geïsoleerde woningen, een aardige besparing opleveren. Bovendien gaat het om maatregelen die relatief eenvoudig aan te brengen zijn. Wij denken hierbij aan de volgende mogelijkheden:

- pompschakelaar
- vloerisolatie
- installatie economizer
- warmteschilden/radiatorfolie
- ventilatorschakelklok bij mechanische ventilatie
- voorzetramen
- leidingisolatie/kierdichting
- eenvoudige bouwkundige voorzieningen (bijv. tochtsluis)

Uiteraard zullen nieuwe isolatie vondsten, die in de praktijk rendabel blijken te zijn, in het fondspakket opgenomen worden.

De aflossing/terugverdien-termijn van bovenstaande maatregelen is gemiddeld 2½ jaar en loopt uiteen van bijna 2 jaar tot bijna 3 jaar.

3. Wie kan er een beroep doen op het P.I.F.?

Een eerste onderscheid is er tussen huurders en eigenaren van woningen. Beiden kunnen kampen met woonlastenproblemen en bij beiden kan isolatie een middel zijn om daar iets aan te doen. Met name de zgn. "noodkopers" tonen aan, dat de scheiding tussen hoge en lage inkomens niet samenvalt met een scheiding tussen kopers en huurders. Aangezien het bij het P.I.F. slechts om renteloze leningen gaat en dan nog over relatief kleine bedragen (vergelijk bijv. de aanvullende gemeente-subsidies bij de Aanpak Particulier Woningbezit), zien wij geen problemen om het P.I.F. zowel voor huurders als voor kopers toegankelijk te maken.

Een tweede criterium is veel belangrijker, namelijk het inkomen. Het rapport van de GSD over woonlasten van huishoudens met een minimuminkomen, neemt de eenmalige uitkering als uitgangspunt. Het P.I.F. moet ruimer toegankelijk zijn. Inkomens tot en met modaal is een volgende mogelijke grens. De meest ruime grens zou (in het geval van huurders) gesteld kunnen worden bij de grens om voor huursubsidie in aanmerking te komen (± f. 36.000,-). Voor eigenaren zou een gelijke inkomensgrens gesteld kunnen worden. Dat er een grens gesteld moet worden is duidelijk. Het P.I.F. heeft immers niet als doelstelling voor alle Nijmegenaren enkele isolatie-maatregelen renteloos te financieren. Onze voorkeur gaat er naar uit de grens te leggen bij inkomens tot en met modaal, zowel voor kopers als huurders. Om de drempel voor een beroep op het P.I.F. laag te houden

èn de administratieve afhandeling zo simpel mogelijk te houden, is het overleggen van een kopie van de belastingaangifte, een uitkeringsbewijs e.d. misschien te veel rompslomp voor de kleine bedragen waar we het hier over hebben. Een mogelijke vereenvoudiging is voor huurders van korporatiewoningen tot een bepaalde huur geen inkomenskriterium te stellen. Er wordt hierbij vanuit gegaan dat in deze huurwoningen geen mensen met (te) hoge inkomens wonen. Ook valt te denken aanvragen uit bepaalde buurten om dezelfde reden zonder inkomenskontrolé te honoreren. Op deze wijze hoeft het merendeel van de aanvragen niet gecontroleerd te worden, met waarschijnlijk een klein aantal onterechte gevallen. De bedoeling is duidelijk: Wel een inkomenskriterium stellen, maar zo hanteren dat het een minimum aan inkomenskontrolé vergt. Via een steekproef kan achteraf gecontroleerd worden of zo'n ruwe kontrolé tot onrechtvaardigheden leidt.

Een derde criterium zijn de stookkosten. Deze kunnen enorm variëren tussen verschillende typen woningen, maar ook binnen hetzelfde type. De stookkostengegevens per woning schijnen bij de Openbare Nutsbedrijven niet op eenvoudige wijze voorradig te zijn. Er zijn nog meer redenen waarom wij de stookkosten als criterium voor het P.I.F. afwijzen:

- een matig geïsoleerde woning (lage stookkosten vergeleken met een niet geïsoleerde) is juist geholpen met de door ons geopperde ekstra isolatie;
 - bij zeer hoge stookkosten is een standaardisolatiepakket juist zinvol;
 - hoge stookkosten kunnen het gevolg zijn van persoonlijk stookgedrag.
- Natuurlijk zijn gesignaleerde hoge stookkosten bij meerdere woningen van hetzelfde type een goede reden voor actieve benadering van de bewoners.

Konklusie: Zowel huurders als kopers van woningen kunnen een beroep doen op het P.I.F. De hoogte van de stookkosten is geen criterium. Wel wordt een inkomensgrens gehanteerd. Gedacht wordt aan de inkomens tot modaal. De kontrolé hierop dient ruw dus goedkoop te geschieden.

4. Hoe gaat een aanvraag in zijn werk?

Zoals gezegd is het P.I.F. bedoeld voor de lagere inkomensgroepen. Niet van belang is het feit of men huurder, dan wel eigenaar-bewoner is. Om het P.I.F. bekendheid te geven zullen de normale publikatiekanalen van de gemeente, Openbare Nutsbedrijven en korporaties worden gebruikt. Bewoners kunnen vervolgens zelf (individueel of per groep) een aanvraag op het P.I.F. doen. Indien de bewoner al een bepaald isolatie-idee in zijn hoofd heeft, wordt met hem/haar berekend binnen hoeveel tijd het geleende bedrag is terugbetaald en de besparing ten volle als woonlastenverlaging gaat tellen. Bij grotere bedragen wordt de keuze voorgelegd of snel afbetalen en vervolgens de volle besparing of een klein direct voordeel nu en een langere afbetalingstermijn. Is deze keuze duidelijk dan regelt de P.I.F.-medewerker met de Openbare Nutsbedrijven de voorschotverlaging en wordt het leningskontraat getekend. Vervolgens wordt het door het P.I.F.-buro gekochte materiaal aangebracht: door de bewoner zelf, met behulp van of volledig door P.I.F.-medewerkers. Op basis van gegevens van de Openbare Nutsbedrijven (hoogte stookkosten), gegevens van de EBO (geïsoleerde woningen, type cv-ketel, etc.) en gegevens van het Woonlastenkomitee (woonlastenproblemen) kunnen P.I.F.-medewerkers ook zelf bepaalde woningcomplexen benaderen en bewoners informeren over de mogelijkheden van ekstra isolatie. Vervolgens kan bij positieve respons de hiervoor genoemde procedure gevolgd worden.

5. Overname-regeling

Wat te doen bij verhuizing of verkoop van de woning? Bij verkoop van de woning is het normaal dat alle verplichtingen op de woning ook overgaan naar de nieuwe eigenaar. Voor de eenvoud van de regeling zou de verkoper

verplicht kunnen worden gesteld het nog resterende bedrag direct te betalen. De overname van de isolatie-maatregel zit dan in de verkoop van het huis besloten en is louter en alleen een zaak van koper en verkoper. Bij huurwoningen is voor kleine uitgaven waarbij de lening binnen 1 à 2 jaar is terugbetaald, geen overname-regeling nodig. Immers een huurder die zelf iets aan zijn gehuurde woning wil isoleren, is in de regel niet van plan binnen het jaar te verhuizen. Bij grotere bedragen en langere terugverdienperioden is wel een goede overnameregeling nodig. Daartoe zijn voorstellen ontwikkeld.

6. Organisatie en kosten

Het plan voor een P.I.F. kan alleen slagen als gemeente, Openbare Nutsbedrijven en het SNW-EBO enthousiast meewerken. De Openbare Nutsbedrijven spelen een belangrijke rol bij de voorschotverlaging. Per isolatie-maatregel zal bezien moeten worden hoeveel het voorschot omlaag kan. De bewoner betaalt net zolang het oude (dus hogere) voorschot tot de lening is afbetaald. Het SNW-EBO hebben een belangrijke informatie-functie en moeten bereid zijn tot hun bijdrage in de overnameregeling. De medewerking van bewoners is natuurlijk ook een voorwaarde voor succes. De benadering van bewoners kan niet algemeen zijn, maar zeer persoonlijk aangezien het meestal om incidentele ekstra isolatie gaat.

Het S.W.K. streeft al geruime tijd naar een eigen pand, een Woonlastenwinkel. In dit pand kunnen mensen terecht voor bemiddeling bij problemen als huurschuld, dreigende uitzetting en/of afsluiting, etc. Verder kan men er informatie krijgen over isolatie, kwijschelding c.q. afschrijving van heffingen en belastingen.

Het pand heeft dus een voorlichtings- en bemiddelingsfunctie.

Vanuit dit pand zou ook het P.I.F. opgezet moeten worden.

De gemeente staat inmiddels positief tegenover het streven van de realisatie van de Woonlastenwinkel. De gemeente heeft een koppeling aangebracht tussen dit pand en de uiteindelijke opzet van het P.I.F.

De verwachting van het S.W.K. is dat met de realisatie van de woonlastenwinkel de bereikbaarheid van het S.W.K. vergroot zal worden.

*Harrie Verlinden
Stedelijk Woonlastenkomitee,
Willemsweg 211, Nijmegen,
tel. 080-554035.*

WOONLASTENAKTIES IN DEN HAAG

Een gesprek met Ben Houthoff, Corrie van Loo en Sjef van Oosten van het Stedelijk Overleg Stadsvernieuwing (S.O.S.) in Den Haag.

Het S.O.S. ondersteunt en koördineert de Haagse Woonlastenakties. Inmiddels zijn zo'n 30 bewonersorganisaties bij het S.O.S. aangesloten. De akties van het S.O.S. blijven niet zonder resultaten. Door het aktieve optreden van het S.O.S. is bijv. voor de bewoners van de 4 torenflats, die volgens de Woningbouwvereniging moeten worden afgebroken, een goede (financiële) regeling afgedwongen. Maar ook op het woonlastenfront zijn de akties van het S.O.S. niet zonder resultaten, al zal, zoals zij zelf stellen, de strijd in de komende jaren onverminderd moeten worden voortgezet.

Onlangs heeft het S.O.S. een Woonlastenaktieplan uitgegeven. Daarin stellen jullie dat de gemeente en woningbouwverenigingen genoeg mogelijkheden hebben om iets aan de woonlasten te doen. In een eisenpakket rond gas en elektra, een vergoeding voor zelf aangebrachte verbeteringen, de Casema, de servicekosten en onroerend goed belasting werken jullie dat verder uit.

"Kijk, de gemeente Den Haag beweert al jaren dat zij nauwelijks invloed kan uitoefenen op de steeds maar stijgende woonlasten, maar ondertussen verhogen ze wel jaarlijks hun tarieven. Ze zien gewoon niet dat de mensen gebruikt gaan onder de steeds maar stijgende woonlasten. Een kwestie van prioriteiten leggen, denken we. Wel een garage bouwen onder de Hofvijver, wèl 75 miljoen aan subsidies van het Rijk laten schieten omdat ze te laks zijn, en ga zo maar door.

Vorig jaar is bij de behandeling van de gemeentelijke begroting een motie aangenomen, waarin werd gesteld dat ieder jaar door het gemeentebestuur een woonlastenaktieplan zou worden vastgesteld. Het S.O.S. zou daar nauw bij betrokken worden.

We hebben dit jaar ook een aantal gesprekken gevoerd, maar wel uit de krant moeten lezen dat de gemeentelijke tarieven 2 % omhoog gaan. Dat is natuurlijk geen zaken doen.

Oog hebben voor de positie van bewoners is wel het minste dat de gemeente kan doen, maar ze kunnen veel meer".

Jullie stellen dat ook rond de gasprijzen de gemeente voldoende kan ondernemen.

"Een aktieve opstelling van de gemeente om bij het ministerie de gasprijzen omlaag te krijgen is al een stap in de goede richting. Nu schittert de gemeente op de VEGIN-vergadering door afwezigheid, of ze sturen ambtenaren met maar een beperkt mandaat. Een scherpere motie, dan die er lag met de strekking dat de woonlasten niet meer mochten stijgen, kan zo niet door Den Haag ondersteund worden.

Nog een voorbeeld.

De wethouder van Volkshuisvesting heeft onlangs verklaard alleen nog energie-zuinige woningen te willen bouwen. Prima, maar als het energiebedrijf de aansluitkosten met f. 3.000,— wil verhogen, om het verlies aan afname te compenseren, hoor je hem niet meer.

Het is ook erg lang stil als we aankaarten dat de woningcomplexen met zijn blokverwarming het goedkopere grootverbruikerstarief moeten krijgen".

Ook ten aanzien van de Onroerend Goed Belasting kan de gemeente nog veel meer doen. Zo eisen jullie dat de gemeente actief gaat pleiten bij het Rijk voor verruiming van de mogelijkheden tot kwijschelding.

"Bij de aanslag een bijsluiter stoppen met de mogelijkheden van kwijschelding is ook heel belangrijk. Veel mensen weten dat gewoon niet. Verder moet de taxatie van de marktwaarde dus goed geregeld worden op basis van duidelijke, voor iedereen controleerbare criteria. Nu blijken er soms grote verschillen te zitten in getaxeerde waarden van gelijke woningen! De huurdersgroepen in Duinoord hebben toen een onafhankelijke taxateur in de arm genomen, die met een waardebeoordeling kwam die f. 20.000,-- lager lag. Nu loopt er een bezwaarschrift-procedure".

Jullie hebben veel energie in de akties rond de kabel gestoken. Onlangs wonnen de bewoners van de Stieltjesstraat een kort geding tegen o.a. de Casema, die hun gemeenschappelijke antenne inrichting had afgesloten.

"Bij de akties rond de kabel spelen verschillende zaken. Het grootste deel van de huishoudens is aangesloten op het Casema-kabelnet. Daar betalen de mensen f. 190,- per jaar voor. En dat voor slechts 3 goede stations. Het is een terechte eis dat de hoogte van het tarief gekoppeld moet zijn aan het aantal stations dat men wil ontvangen. De konsument moet de mogelijkheid hebben om te kunnen kiezen. De kwaliteit moet dan wel goed en konstant zijn.

We verwachten dat de macht van de Casema gebroken is, nu de bewoners van de Stieltjesstraat het kort geding tegen de Casema en de Algemene Woningbouwvereniging gewonnen hebben. De Casema had de gemeenschappelijke antenne-inrichting van de huurders afgesloten, om de kabel te installeren. Zo kregen de bewoners de kabel in de strot geduwd, zonder dat ze er iets over konden zeggen. Inzet van het geding was dat de bewoners weer aangesloten werden op de GAI, die ze notabene zelf betaald hadden! Nu dat gewonnen is, kunnen we bij gemeente en de woningbouwverenigingen aankaarten dat er onderzoek moet komen naar de konsumenten-voorkeuren; of de kabel, of de GAI of gewoon een eigen antenne.

Maar je ziet wel dat de kabelexploitant gepromoot wordt door het Kollege hier. Het is een kollegebesluit dat de Casema mag "meeliften" bij de GEB-afrekening. Mensen die de Casema-rekening niet willen betalen, krijgen meteen de incasso-afdeling van het GEB op hun dak. Dat "meeliften" is natuurlijk volstrekt onaanvaardbaar.

Het frappante is, dat van alle lastenverzwaringen wordt gezegd: "Het is maar 2 %, of het is maar een paar tientjes per jaar". Ze hebben gewoon niet in de gaten dat alles bij elkaar opgeteld, het vrij besteedbare inkomen steeds lager wordt en mensen in de problemen komen.

Ze hebben ook niet in de gaten dat bijv. de stadsvernieuwing in het slop raakt door de hoge woonlasten. De wethouder zegt dat er een nieuw elan nodig is. Hij kan beter zorgen dat de woonlasten niet zo hoog zijn! Het meest frustrerende is nog dat de Gemeente ook nog eens op het S.O.S. zelf wil bezuinigen. Dat gaat allemaal ten koste van de ondersteuning aan bewonersorganisaties. De Gemeente weet zo langzamerhand wel wie het S.O.S. is en namens wie het praat, maar ze kunnen ook weten dat zonder opbouw- en werkondersteuning het moeilijk wordt om alleen met vrijwilligers de kar te trekken. De mensen zijn al zo murw geslagen door de aanslagen op hun bestaan".

Jur de Haan

Het S.O.S.-woonlastenaktieplan is te bestellen bij het sekretariaat, tel. 070-887295.

ZELFBEHEER IN COÖPS

Onder auspiciën van de Vereniging Huis in eigen hand is in '84 een cahier verschenen, met daarin een verslag van een onderzoek naar de Engelse bewonerskoöperaties en de mogelijkheden die zij bieden voor bewoners-zelfbeheer in Nederland.

De bewonerskoöperaties in Engeland nemen verschillende vormen aan. Enerzijds zijn er vormen, waarbij de deelnemende leden zowel in het eigendom, als in het geval van verkoop, de winst delen. Anderzijds de koöperaties, waarvan de leden een woning huren. De koöperatie is eigenaar, de leden vormen samen de koöperatie en zijn in die zin medeverantwoordelijk voor het bezit van de koöperatie. De aansprakelijkheid berust echter bij de koöperatie, en niet bij de individuele leden.

De variëteit van de koöperatieve initiatieven is groot; zowel in grootte, situering en achtergrond. In totaal zijn zo'n 10.000 woningen in eigendom of beheer van ± 200 koöperaties.

Na een beschrijving van enkele initiatieven wordt het cahier besloten met een hoofdstuk over de mogelijkheden van koöperaties in Nederland. Het gaat dan vooral om de vraag of gegeven de knelpunten in het beheer en onderhoud binnen de sociale woningbouw, de aan het engelse voorbeeld ontleende koöperatieve een antwoord hierop kunnen zijn.

Binnen de sociale woningbouw is vooral het functioneren van bestaande woningbouwkoöperaties een belangrijk knelpunt. Buiten de bij wet en planvorming gegeven mogelijkheden zijn er voor bewoners weinig kansen om actief greep te krijgen op de betaalbaarheid van de woonlasten, het onderhoud en het beheer van de woningen.

Gegeven de engelse voorbeelden is natuurlijk niet op alle knelpunten een antwoord mogelijk, maar toch blijkt het kleinschalige, buurtgebonden karakter van de koöperaties de kansen op een vergrote zeggenschap van de gebruiker/bewoner over de eigen woonsituatie te doen toenemen.

Uitgewerkt naar de nederlandse situatie zijn er de mogelijkheden voor oprichting van een nieuwe korporatie, of juist het aanbrengen van structurele wijzigingen binnen de bestaande korporaties.

Het eerste geval is niet meer dan een theoretische mogelijkheid; de laatste jaren wordt nauwelijks meer een instelling ten behoeve van de sociale woningbouw toegelaten, wanneer de taken reeds door bestaande instellingen kunnen worden verricht.

Wat betreft het ontwikkelen van mogelijkheden binnen bestaande korporaties is iets meer optimisme op z'n plaats. Hier en daar zijn er al voorbeelden waarbij huurdersverenigingen in onderhandeling met de korporatie t.a.v. het noodzakelijke onderhoud en het beheer kontrakten hebben afgesloten, waarin een substantiële bewonersinbreng en zeggenschap geregeld is.

Op complex niveau liggen de meeste mogelijkheden om beheertaken van de koöperatie door de (koöperatief) georganiseerde bewoners over te laten nemen. Voor wat betreft de financiering, zou deels uit het onderhoudsfonds geput kunnen worden, deels kan via aanvullende regelingen de bedrijfsreserve van de korporatie benut worden. Met dit kapitaal heeft de huurderskoöperatie de gelegenheid zelf te beslissen over de wijze van uitvoeren van de werkzaamheden. Zijn er ten aanzien van zeggenschap en beheer van huurders in potentie ontwikkelingsmogelijkheden, analoog aan die in Engeland, interessant is ook te bezien in hoeverre dit model bruikbaar is voor de problemen van de "noodkopers". Veel eigenaar-bewoners, die destijds bij gebrek aan goede, goedkope huurhuizen, tegen duur geld gekocht hebben, verkeren in grote (financiële) problemen. Eigendom in kollektief verband zou een oplossing kunnen zijn voor de schulden en het achterstallig onderhoud.

Via de belastingaftrek van de hypotheekrente, allerlei premies en subsidieregelingen wordt het eigen woningbezit fors gestimuleerd, al geldt dat vooral voor de hogere inkomensgroepen.

Binnen het huidige financieringsstelsel lenen alleen de subsidieregelingen zich voor gebruik binnen een kollektieve grondslag. Bekend is het voorbeeld van de Bothoven in Enschede, waar de eigenaars de subsidies voor de partikuliere woningverbetering in één pot hebben gestort.

Voor een koöperatie op basis van eigendom is dat natuurlijk niet voldoende.

Het probleem is eerder dat het juridische en fiscale regime geformuleerd is op basis van privé-eigendom. Faciliteiten en verplichtingen zijn gebonden aan de hoofdelijke aansprakelijkheid, niet aan een kollektieve.

Alleen zeer ingrijpende wetswijzigingen zouden soelaas bieden; in het cahier wordt dan ook het meeste gezien in een koöperatieve vereniging met de juridische en fiscale status van een korporatie in de huursektor. Een gelijke financieringsgrondslag kan de garantie bieden van een effectief beheer en zeggenschap over het gemeenschappelijk eigendom.

Alles overziend kan de konklusie kort zijn. Zelfbeheer in koöperatief verband is een figuur die (nog) moeizaam past in de Nederlandse volkshuisvestingssituatie. In ieder geval is de zeggenschap van bewoners over de eigen woonsituatie gebaat bij het starten van enkele experimenten; de ontwikkeling van andere onderhouds-, beheers- en zeggenschapsvormen, kunnen belangrijke verbeteringen inhouden voor alle betrokken partijen in de volkshuisvesting.

Zelfbeheer in Coöps is te bestellen door ƒ 7,50 over te maken op giro 349.31.48 t.n.v. St. Huis in Eigen Hand te Amersfoort. o.v.v. "cahier 6".

WERKEN AAN DE STADSVERNIEUWING

Achtergronden

In de oude wijken van met name de grote steden zijn in het algemeen twee belangrijke probleemvelden gekoncentreerd.

Hierbij gaat het ten eerste om de veroudering c.q. verkrotting van woningen en andere gebouwen. Ook de woonomgeving laat vaak te wensen over.

Het tweede probleem betreft de inkomenspositie van de bevolking in de oude wijken. Het grootste deel van de bewoners behoort tot de laagste inkomensgroepen, wat onder andere te wijten is aan de vele werklozen. Een werkloosheidspercentage van boven de 30%, oplopend tot 50% voor specifieke groepen, vormt in de oude wijken eerder regel dan uitzondering (1).

In een onderzoek dat in het voorjaar van 1984 is uitgevoerd is nagegaan wat de mogelijkheden zijn om tot een gezamenlijke oplossing voor deze twee problemen te komen (2).

Woningverbetering kost geld, zowel voor huurders (huurverhoging) als voor eigenaar-bewoners. In veel gevallen is dat geld niet aanwezig en dan gebeurt er niets, ondanks de grote behoefte.

In het onderzoek is onder andere nagegaan wat de mogelijkheden zijn om de kosten van de verbetering te drukken, door gebruik te maken van de bij de bewoners aanwezige capaciteiten.

Hiervoor is een 14-tal projecten uit de praktijk bekeken. Deze hadden alle tot doel de betrokkenheid van de bewoners bij de buurt te vergroten en bij de (woning)verbetering de bewoners daadwerkelijk in te zetten.

Om de mogelijkheden, maar vooral de randvoorwaarden en belemmeringen bij realisatie van deze doelstelling op te sporen zijn vier projecten nader onderzocht (3).

Daarbij ging het enerzijds om (pogingen tot) inschakeling van werkloze bewoners in het (reguliere) arbeidsproces, onder andere door de vorming van klussenploegen.

Anderzijds werd gebruik gemaakt van de capaciteit van de bewoners door middel van de toepassing van zelfwerkzaamheid.

Dit houdt in dat de bewoners zelf de verbeteringen aanbrengen om de kosten te drukken. Door gebruik te maken van zelfwerkzaamheid kunnen ingrepen gerealiseerd worden, die anders financieel onhaalbaar zouden zijn.

Gezien het thema van deze M.O. zal in dit artikel slechts worden ingegaan op de mogelijkheden en beperkingen met betrekking tot het gebruik maken van zelfwerkzaamheid en de organisatie daarvan.

Zelfwerkzaamheid en organisatie: het instrumentarium

In het onderzoek zijn eerst de twee genoem-

de probleemvelden - veroudering van de bebouwing en inkomenspositie van de bewoners - gekwantificeerd en uiteen gezet. Daarna is het instrumentarium op grond waarvan bewoners bij de verbetering kunnen worden ingezet aan een beschouwing onderworpen.

Daarbij gaat het vooral om regelingen uit de stadsvernieuwings- en volkshuisvestingshoek.

Voor een belangrijk deel liggen deze op het gebied van de inspraak. De meeste van deze regelingen zijn in principe geënt op een individuele basis. Bijvoorbeeld de wettelijke verplichting tot overleg tussen huurder en verhuurder over voorgenomen veranderingen aan de woning of de huurprijs.

Een onderscheid naar de verschillende eigendomssectoren is hierbij van belang. Zo zijn de mogelijkheden tot organisatievorming en de invloed van bewoners in de non-profit sektor (gemeenten en korporaties) aanmerkelijk beter en uitvoeriger geregeld dan in de particuliere huursektor.

De regelgeving met betrekking tot de uitvoering van ingrepen gaat ook in op zelfwerkzaamheid van bewoners.

Hierin loopt de non-profit sektor aanmerkelijk achter. De erkenning van zelfwerkzaamheid is vooral te vinden in de verbeteringsregeling ten behoeve van de particuliere sektor.

Volgens deze regeling (M.G. 83-26), die binnenkort herzien wordt, is onder andere een combinatie van zelfwerkzaamheid en aannemerswerkzaamheden mogelijk en zelfs financieel aantrekkelijk (4).

Bij een aannemersaandeel in de verbeteringen van 51% of meer kan aanspraak op de totale subsidie worden gemaakt.

Ligt dit aandeel onder de 51% dan krijgt men als subsidie een deel van de gemaakte kosten. Verder is een professionele begeleiding van bewoners bij zelfwerkzaamheid mogelijk.

Voor f 1.000,- per te verbeteren woning kan een projectleider aangesteld worden.

Invulling van deze functie kan geschieden op grond van de bewonerswensen (5).

Bovenstaande regeling geldt zowel voor huurders in de particuliere huursektor als voor eigenaar-bewoners en particuliere verhuurders.

In de non-profit sektor echter, wordt zelfwerkzaamheid niet of pas achteraf passief gehonoreerd. Dit laatste geldt echter alleen als er gerenoveerd wordt en de aangebrachte verbeteringen in het renovatieplan passen. Overigens geldt dat de mogelijkheden van zelfwerkzaamheid beperkt worden door de voorwaarde dat een aantal ingrepen slechts door erkende installatiebedrijven mogen worden uitgevoerd.

Knelpunten en belemmeringen

In de onderzochte projecten gingen bewoners in georganiseerde vorm over tot zelfwerkzaamheid. Voordeel is onder andere dat dan gezamenlijk subsidie kan worden aangevraagd en dat (bouw)materialen goedkoper kunnen worden ingekocht.

De inventarisatie van de projecten leverde echter nogal wat belemmeringen op, uiteenlopend van juridische knelpunten tot financiële barrières en gebrek aan menskracht. De mogelijkheden blijken wel te bestaan (zie vorige paragraaf), maar uitvoering leverde de nodige problemen op.

Het voorhanden zijnde instrumentarium bleek niet of onvoldoende afgestemd op de in de onderzochte wijken gehanteerde strategie, met name wat betreft de gezamenlijke, projektmatige aanpak.

Aldus werden zeer hoge eisen gesteld aan de capaciteit en kwaliteit van de betreffende bewonersorganisaties. Doordat zij moesten werken met een voor hun doel onvoldoende instrumentarium ging de opstartfase der projecten met veel tijdrovende moeilijkheden gepaard. Een en ander werd vaak nog verergerd door de met name in partikuliere buurten bestaande tegenstrijdige belangen van de (eigenaar) bewoners. Verder bleek dat de toepassing van zelfwerkzaamheid in stadsvernieuwingssituaties wordt belemmerd doordat er bij velen (nog) bedenkingen bestaan ten aanzien van de kwaliteit van de verbeteringen en de verschuiving van de werkzaamheden van het formele naar het informele circuit. Dit blijkt nadelige gevolgen te hebben voor het verkrijgen van de vereiste goedkeuringen voor de projecten.

Met betrekking tot verbetering door huurders aangebracht heerst er onduidelijkheid omtrent de huurverhogingen na huurderswisseling. Nu is het volgens de jurisprudentie nog zo dat de nieuwe huurder vaak grote overnamekosten moet betalen alsmede een hogere huur krijgt op basis van de door de vorige huurder aangebrachte verbeteringen. De verhuurder haalt het voordeel binnen en de nieuwe huurder moet in feite dubbel betalen. Het spreekt voor zich dat bewonersorganisaties niets zien in een vrijwillige medewerking aan verhoging van het huurnivo in de buurt.

Hier zij ook vermeld dat de belemmeringen met betrekking tot de regelgeving en besluitvormingsnivo's varieerden voor de verschillende eigendomssectoren. De regelgeving in de non-profit sektor is uitvoerig, maar kan tevens verstarrend werken, terwijl de minder uitgebreide instrumenten voor de partikuliere sektor meer speelruimte bieden, maar minder (financiële) zekerheden.

Mede gezien het voorgaande kon in het onderzoek gekonkludeerd worden dat het stadsvernieuwingbeleid te zeer op kwaliteitsverbetering gericht is, zonder rekening te houden met de capaciteiten van bewoners en hun mogelijke inbreng in het concrete verbeterproces van hun woning en buurt.

Noten

Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.

- (1.) F. Valkenburg en A.ter Huurne, Werkloosheid in de oude stadswijken, I.V.A., 1983.
- (2.) Het onderzoek waaruit dit artikel is voortgekomen, heeft als titel "Werken aan de stadsvernieuwing" en is in het voorjaar van 1984 uitgevoerd door J. Goijaerts, E. Kalle (beide van de Technische Hogeschool Eindhoven, vakgroep BSV) en F. Valkenburg (verbonden aan het Instituut voor sociaal wetenschappelijk onderzoek te Tilburg, het IVA). Opdrachtgever was het Samenwerkingsorgaan K.H.Tilburg-T.H.Eindhoven. De projectleiding was in handen van Prof. Grünfeld en Prof. Fassbinder. Waarschijnlijk wordt het onderzoek binnenkort gepubliceerd, het is dan telefonisch te bestellen bij P.le Maire, T.H.Eindhoven, Vakgroep Volkshuisvesting; tel. 040-472508.
- (3.) Het gaat hier om projecten in de volgende wijken: Bottendaal te Nijmegen, Bothoven te Enschede, Oudwijk te Utrecht, en de Bomenbuurt te Tilburg.
- (4.) M.G. 83-26 is de regeling waarin de subsidiëring van partikuliere woningverbetering is uitgewerkt. Bij de gemeente is deze regeling in te zien. Dat geldt ook voor andere rijksregelingen. Binnenkort (waarschijnlijk per 1 januari 1985) zal de gemeente subsidiëring aangepast worden. In welke mate dat gevolgen heeft voor het betreffende onderwerp is onbekend.
- (5.) Dit betreft nu nog een rijksregeling. Per 1 januari 1985 zal het voor projectleiders bestemde geld in het zogenoemde stadsvernieuwingfonds van de gemeente (of provincie) terecht komen. Dit in het kader van de decentralisatie.

BEWONERS EN WONINGBEDRIJF WERKEN SAMEN IN TILBURG

In 1973 werden 55 woningen in de Curacaostraat en omgeving (een oude stadswijk in het noorden van Tilburg) gerenoveerd. Er werden gevels opgetrokken, schoorstenen vernieuwd, de keuken werd vergroot, het sanitair verbeterd, deuren en kozijnen werden vervangen en er kwamen nieuwe plafonds in de huizen.

Al vanaf het begin waren niet alle bewoners even tevreden over de verbetering. De huizen werden gehoriger, de deuren waren van slechtere kwaliteit, er bleken klachten over vocht en tocht, de vloeren waren niet al te best.

Een paar jaar later werd bij die bewoners die dat wilden een c.v. aangelegd en de woning werd geïsoleerd. De bewoners zaten weer in de rommel en kregen een huurverhoging.

Vanaf 1980 waren er steeds meer klachten, die zelfs bij de huurcommissie terecht kwamen. Het gebeurde maar weinig dat de mensen gelijk kregen en reparatie het gevolg was.

Door een deel van de bewoners werd gezamenlijk geprotesteerd tegen de huurverhogingen van '82 en '83. Gaandeweg werden steeds meer mensen ontevreden. De voornaamste klachten waren: tocht, vocht, kou, maar vooral de slechte vloer. In sommige huizen stonden de vaasjes en beeldjes op de kasten te wiebelen als je twee stappen in de kamer zette.

Aktie

Op het buurthuis werd een vergadering gehouden om te kijken hoe meer druk op de Gemeentelijke Woning Dienst (G.W.D.) kon worden uitgeoefend. Besloten werd een aantal ernstige gebreken op video op te nemen en daarmee naar buiten te treden. De G.W.D. werd uitgenodigd voor een bijeenkomst, waar de video werd vertoond en waar mensen nog eens met hun grieven naar voren kwamen. De (toen nog kersverse) nieuwe directeur van de G.W.D. leek onder de indruk. Hij vond dat er iets moest gebeuren en nodigde vertegenwoordigers uit de buurt, gesteund door het opbouwwerk uit om samen te zoeken naar oplossingen. Aan een aantal klachten: scheurend tegelwerk in de keuken en slechte ventilatie in de douches, kon weinig of niets worden gedaan. Wel kwam er eindelijk een erkenning van de klachten over de vloeren. Het plan kwam erdoor om alle vloeren te vervangen door betonnen vloeren. Omdat het ging om achterstallig onderhoud dat ook al bij de renovatie had kunnen gebeuren wilden de bewoners deze verbetering gerealiseerd zien zonder huurverhoging.

Voorzichtig begonnen ideeën te groeien over zelfwerkzaamheid. Er werd een jurist ingeschakeld om uit te zoeken hoe bewoners zonder gevaar voor hun uitkering konden meewerken en wat voor verzekering moest worden afgesloten voor zowel personen als meubels die opgeslagen zouden moeten worden.

Het uiteindelijke plan omvatte het volgende:

- bewoners slopen zelf de houten vloeren uit hun woning
- een "sloopploeg" doet dit bij mensen die dit zelf niet kunnen
- bewoners zorgen zelf dat het sloophout verdwijnt
- bewoners of de "sloopploeg" kruien zand op de vloeren
- waar nodig worden de plinten vervangen
- er worden aardlekschakelaars geïnstalleerd
- andere reparaties worden zoveel mogelijk gelijk meegenomen
- meubels worden tijdelijk opgeslagen in containers, die in de straat

geplaatst worden

- de meubels zijn tijdens opslag verzekerd
- mensen die zelf al een betonvloer hebben gelegd krijgen een vergoeding
- er wordt géén vergoeding gegeven voor vloerbedekking of behang
- er vindt overleg plaats tussen G.W.D., bewoners en aannemer.
- een paar "regelaars" in de buurt, houden overzicht op het hele gebeuren binnen de buurt en houden contact met de aannemer.

De financiële gevolgen

Voor deze opknapbeurt werd geen extra huurverhoging geëist door de G.W.D. Wel bleven er nogal wat verschillen in de huurprijs van de woningen. Er was al het verschil van wel of niet c.v. en isolatie. Verder was er het verschil in gehonoreerde protesten bij de huuradvieskommissie.

Een aantal bewoners betaalde 10 of 20% minder huur omdat hun klachten bij de huuradvieskommissie gegrond verklaard waren. Degenen die nooit geprotesteerd hadden betaalden het volle pond.

De vrees van de "protesteerdere" was dat hun huur na reparatie meteen met 20% zou worden opgetrokken naar het bestaande nivo. Per geval is dit op verschillende tijden, wederom via een procedure bij de huurkommissie behandeld. In een aantal gevallen vond de uitspraak dit jaar zomer plaats, voor anderen kwam de uitspraak pas in september '84.

De uitspraak luidde als volgt:

"Het is de huurkommissie bekend dat de huurders van woningen in de Curacaostraat en de Bonairestraat bij het vervangen van de woonkamervloer een deel van de werkzaamheden, welke anders voor rekening van de verhuurder zou zijn gekomen, zelf hebben uitgevoerd, met het direkte gevolg dat de verhuurder minder kosten heeft gemaakt en het herstel naar verwachting eerder heeft plaatsgevonden. In verband hiermede acht zij, gelet op eerder gedane uitspraken met betrekking tot soortgelijke woningen, de voorgestelde huurverhoging eerst redelijk met ingang van 1 januari 1984."

Een aantal bewoners kreeg na de uitspraak de teveel betaalde verhoging terug.

Velen die de lange weg van bezwaar maken niet zijn opgegaan hebben nu al 3 jaar de harmonisatie van 10% betaald.

Woonlasten en woongenot

Voor veel mensen die op een minimum zitten, is een oud (maar dan wel graag goed onderhouden) huis het enige betaalbare alternatief. Velen willen ook de buurt niet verlaten. Het optrekken van de huren via harmonisatie vinden zij onrechtvaardig. Men durft niet naar duurdere nieuwbouw, omdat men onzeker is over de garanties m.b.t. huursubsidie.

De stookkosten in oude huizen zijn meestal hoger dan die in nieuwbouw, zodat al met al de verschillen in woonlasten vergeleken bij het woongenot niet meer in verhouding tot elkaar staan.

De bewoners van de Curacaostraat en omgeving zijn in ieder geval weer wat vooruit gegaan met betrekking tot hun woongenot: een goede huiskamervloer, zonder extra huurverhoging, dankzij eigen inzet!

Jan van Lissum
Els van Bergen
Buurthuis de Nachtegaal,
Oude Kapelstraat 25,
Tilburg
Tel. 013-355635

OPEN WERKPLAATS OUDWIJK IN UTRECHT

November is een spannende maand voor de 13 bestuursleden van de Stichting Bouwburo Oudwijk.

Dan wordt duidelijk of hun idee van de Open werkplaats levensvatbaar is.

Het Bouwburo Oudwijk is een door bewoners beheerd buro voor de particuliere woningverbetering in Oudwijk. In opdracht van bewoners assisteert het bouwburo de eigenaar-bewoners bij hun woningonderhoud en -verbetering.

Zo'n 1700 van de ongeveer 2100 woningen in Oudwijk (meereendeels kleine eengezinswoningen, veelal één laag met kap) zijn in gebruik bij de eigenaar.

Na jarenlang getouwtrek met de gemeente is het bouwburo nu in eigen beheer van de bewoners, die daarvoor een stichting opgezet hebben. Het buro wordt gesubsidieerd middels de "projektleiders"subsidie en gemeentelijke bijdragen. Per 1 januari wordt het buro via het MPS, dus helemaal door de gemeente gesubsidieerd.

Niet alle eigenaar-bewoners zijn in staat om hun woning op te knappen. De woningnood heeft veel mensen in financiële problemen gebracht: mensen kopen te duur, kopen slechte kwaliteit, raken ook nog hun werk en dus een deel van hun inkomen kwijt. Kortom: noodkopers en mensen zonder financiële reserves in woningen die eigenlijk veel onderhoud en/of aanpassingen vragen. Subsidies werken slechts als extraatje bovenop hun eigen investeringen. Voor deze mensen hebben de gangbare regels en instellingen niets te bieden.

Maar daarover kunnen meer mensen in Oudwijk meepraten. Op de ruim 5,5 duizend inwoners, met een beroepsbevolking van 2,5 duizend is zo'n 20% werkloos, waarvan méér dan éénderde onder de 23 jaar.

Om de belangen van deze mensen te bundelen is op initiatief van opbouwwerk, maatschappelijk werk, (bewoner)bestuursleden en medewerk(st)ers van het Bouwburo de Werkgroep Open Werkplaats van de grond gekomen. Dit na onderzoek, huis aan huis bezoeken en een wijkavond waar de volgende vragen centraal stonden:

- hoe kun je bevorderen dat mensen met een laag inkomen die toch iets aan hun huis willen doen, daar ook de kans toe krijgen?
 - aan wat voor activiteiten hebben mensen zonder betaalde baan behoefte?
- Door de combinatie van deze vragen, bleek de belangstelling voor een werkplaats waar men kan klussen en waar je cursussen op bouw- en creatief gebied kan doen, erg groot. Het idee van de Open Werkplaats was geboren. Een werkgroep ging aan de slag.

Met een organisatiekosten-subsidie van f. 1.400,- ging de werkgroep haar ideeën uitwerken. Deze bijdrage kwam van het Provinciaal Steunpunt Mensen Zonder Werk (voor jeugdige werklozen). Dit bedrag werd voor 1984 nog eens aangevuld met f. 3.400,-.

Er werd een uitvoerig activiteitenplan en een gedetailleerde begroting uitgewerkt. Het activiteitenplan omvat:

- een open werkplaats waar mensen onder begeleiding kunnen klussen en van machines en gereedschappen gebruik kunnen maken
- het organiseren van cursussen op bouwgebied en op creatief gebied
- het uitlenen van dure en/of grote gereedschappen, omdat kollektief gebruik goedkoper is

- een spreekuur voor mensen met vragen rond werk en uitkeringen e.d.
- een klussenspreekuur en informatie over alternatief energieverbruik
- de organisatie van hergebruik van bouwmaterialen.

Een voortreffelijk plan, maar nu nog het geld!

Is de opstelling van zo'n plan al een bevalling, de realisatie vraagt - zowel in de groep zelf als met de geldverschaffers - nog meer vergaderen, overleggen, onderhandelen, aanpassen, etc.

Voor al degenen die op praktisch werken ingesteld zijn, haken dan ook al spoedig af. Daarom heeft het bestuur van het bouwbuero er in deze fase opnieuw zelf energie ingestopt. Dit met de bedoeling om - hoe ver het ook is met de subsidiëring - al aan onderdelen van het activiteitenplan te werken.

Er is een losgekoppelde subsidievraag gegaan naar de gemeente Utrecht (als voorpost van de procedure richting WVC en Sociale Zaken) om in het kader van art. 36 WWV en de regeling voorzieningen voor jeugdige werklozen RWW de kursussen te subsidiëren. Intensief contact met de behandelend ambtenaar blijkt onmisbaar om de procedurele valkuilen te ontlopen. In november wordt hierover definitief beslist.

Valt die beslissing positief uit, dan gaat er een subsidie-aanvraag richting KJF om enerzijds een investeringssubsidie voor het kursusgereedschap en anderzijds een subsidie voor de aanschaf van uitleengereedschap.

Valt de cursus-subsidie negatief uit, dan wordt aan het KJF in ieder geval de subsidie voor de gereedschapsuitleen gevraagd en wel als aanvulling op het donateursfonds van het Bouwbuero, dat voor een deel ook daarvoor gebruikt zal worden.

De betaalde medewerkers van het Bouwbuero beginnen deze periode ook al met de organisatie van een klussenspreekuur.

En de f. 4.300,- die er nog staat wordt gebruikt om de aanloopkosten en eventuele aanvullende materialen te betalen.

Kortom, stukje bij beetje wordt gewerkt aan de opzet van de Open Werkplaats, al dwingt de regelgeving je langs vaste paden te werken. Wat nog rest is een nieuwe werving van mensen die mee willen organiseren; hopenlijk lukt het om voor een aantal vrijwilligers vrijstelling van sollicitatieplicht te krijgen.

In de maand november moet duidelijk worden of de belangrijkste poten van de werkplaats vóór 1985 van de grond komen.

Chiel Rottier

*Kontaktadres: Bouwbuero Oudwijk,
Paarlstraat 2, Utrecht,
tel. 030-511010 ('s middags).*

DOE HET ZELVEN: EKONOMISCHE INITIATIEVEN DOMINANT

In 1979 konstateerde het Landelijk Kontakt Stadsvernieuwingskorporaties dat de verbetering van het verbrokkelde partikuliere bezit ver achter blijft bij wijken en buurten met veel korporatief bezit.

Zes jaar later is de situatie blijkbaar niet veel beter.

Op een recente studiedag rond huisvesting van minderheidsgroepen merkte staatssekretaris Brokx op dat de slechte huisvestingssituatie van veel minderheidsgroepen voor een belangrijk deel te wijten is aan het achterblijven van de stadsvernieuwing in gebieden met een dominant verbrokkeld partikulier bezit. Voor het aanpakken van de partikuliere gebieden zijn weinig instrumenten voorhanden.

Grootschalige aankoopakties - zoals in Rotterdam - blijken een te groot

beslag te leggen op gemeentelijke middelen, danwel op die van ingeschaalde woningbouwcorporaties. Andere instrumenten worden op (te) bescheiden schaal benut. Wat dit laatste betreft moet vooral gedacht worden aan bouwbuero's en Stadsvernieuwingscorporaties. De enkele die in het land zijn opgericht bewijzen hun belangrijke rol bij het verbeteren van partikulier bezit.

De kracht van bouwbuero's en stadsvernieuwingscorporaties is gelegen in de nauwe banden met bewonersorganisaties en opbouwwerk.

De "oudste" Stadsvernieuwingscorporatie is die in Leeuwarden, deze werd in 1976 opgericht. Inmiddels is sinds de oprichting het 1000-ste verbeteringsplan door de SVK-Leeuwarden verzorgd.

Knelpunten bij het aanpakken van de stadsvernieuwing in de gebieden met een verbrokkeld partikulier bezit, liggen niet alleen op het ontbreken van goede instrumenten. Vooral in de grote steden wonen in deze wijken een grote groep mensen die een zwakke economische positie hebben. De meeste bewoners van deze oude wijken kunnen dan ook niet een aannemer bestellen om de woning op te knappen. In de oude wijken met veel partikuliere woningen worden veel van de noodzakelijke verbeteringen zelf aangebracht. Driekwart van de woningverbeteringsplannen die de afgelopen vijf jaar door de Leeuwarder SVK zijn gemaakt, worden geheel of gedeeltelijk door de bewoners zelf uitgevoerd.

	<i>aannemerswerk:</i>	<i>eigen werk:</i>
1979	26%	74%
1980	33%	67%
1981	25%	75%
1982	23%	77%
1983	36%	64%

Vooral economische motieven vormen de achtergrond voor het op grote schaal doe-het-zelven. Veranderingen in de subsidieregelingen voor de partikuliere woningverbetering hebben enige invloed, maar blijken niet doorslaggevend te zijn.

Gezien het structurele karakter van het doe-het-zelven in de oude wijken heeft de Stadsvernieuwingscorporatie Leeuwarden een experiment opgezet waarin doe-het-zelvers de hulp kunnen inroepen van een ervaren bouwvakker. Het begeleiden van doe-het-zelvers heeft een tweetal achtergronden. Enerzijds kan hierdoor de kwaliteit van de woningverbetering worden verbeterd en anderzijds krijgen mensen assistentie die en geen aannemer kunnen betalen en zichzelf niet geheel in staat achten om het woningverbeteringsplan zelfstandig uit te voeren. Daarnaast voorziet het tweejarig experiment in het opzetten van cursussen voor doe-het-zelvers, een en ander tegen dezelfde achtergrond.

De SVK-Leeuwarden heeft dit doe-het-zelf experiment voorgelegd aan de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting. Aan de stuurgroep zijn middelen gevraagd voor het aanstellen van een "all-round bouwvakker" en voor het uitvoeren van een bescheiden evaluatie-onderzoek.

Dit onderzoek zal worden uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen. De stuurgroep heeft inmiddels staatssecretaris Brokx voorgesteld de aanvraag te honoreren.

In het pré-advies van de stuurgroep wordt een dergelijk experiment waardevol geacht, aangezien het een positieve bijdrage kan leveren aan het drukken van de kosten van de partikuliere woningverbetering en de kwaliteit van de uitvoering kan worden verbeterd.

Jim Schuyt

Nadere informatie: Stadsvernieuwingscorporatie Leeuwarden, tel. 058-139959.

DE FEDERATIE CAPELSE HUURDERS ORGANISATIES EN HET BEHEER VAN WONINGEN

Evenals elders in Nederland voelen de huurders in Capelle aan den IJssel zich steeds meer betrokken bij het beheer van de door hen bewoonde woningen. De betrokkenheid leidde in Capelle aan den IJssel tot de oprichting van een groot aantal wijkgebonden huurdersverenigingen die gezamenlijk een Federatie van Capelle Huurdersorganisaties vormen. In Nederland leidde dat tot het ontstaan van een huurdersbeweging, bestaande uit plaatselijke huurdersorganisaties die al of niet samenwerken met het Nederlands Verbond van huurders (NVH), gevestigd te Emmen. Het ontbreken daarbij van regionale organisaties als schakel tussen plaatselijke en landelijke organisaties wordt steeds meer als een gemis gevoeld.

Ofschoon de huurdersbeweging in Nederland al een aantal jaren bestaat en nog steeds groeiende is, heeft dat nog niet geresulteerd in een ander beleid van woningbouw en woningbeheer. Wel zijn er nieuwe vormen van inspraak ontstaan, maar deze zijn op het beleid als zodanig niet van invloed.

De Federatie Capelse Huurders Organisaties tracht daar iets aan te doen. De federatie is een bundeling van op dit moment zo'n 20 plaatselijke huurdersorganisaties binnen Capelle aan den IJssel, die streven naar gelijkwaardigheid van huurders- en verhuurdersorganisaties voor wat woningbouw, beheer en onderhoud betreft.

De federatie heeft in een groot deel van Capelle aan den IJssel de huurders georganiseerd in wijkgebonden huurdersorganisaties, die autonoom binnen hun gebied opereren en werkzaam zijn, zowel in woningcorporatiegebieden als in projecten van institutionele beleggers en projektontwikkelaars.

Ten behoeve van die huurdersorganisaties runt de federatie een Centraal Huurderskantoor in Capelle aan den IJssel dat in 1983 door de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting als experiment werd erkend en gesubsidieerd. De erkenning als experiment vond plaats omdat gewerkt wordt aan het versterken van huurdersparticipatie in huurderszaken, met het uiteindelijk streven tot gezamenlijk beheer te komen.

Van enige invloed op het beleid dat door Rijk en Gemeente enerzijds en door verhuurinstellingen anderzijds wordt gevoerd is echter tot heden nog geen of nauwelijks sprake.

Wel is er een gestructureerd overleg tot stand gekomen tussen de huurdersfederatie en de Federatie van Woningcorporaties in Capelle aan den IJssel. Binnen dat overleg is inmiddels bereikt dat woningcorporaties meer rekening houden met de belangen van huurders. Zo is men een huurovereenkomst overeengekomen die voor geheel Capelle a/d IJssel zal gaan gelden voor woningcorporaties en die men voornemens is ook aan andere woningverhuurders aan te bieden.

Bij hun contacten met verhuurders ondervinden huurdersorganisaties dat het uitstippelen van beleid bij woningcorporaties blijkbaar maar een vreemde zaak gevonden wordt. Deels is dit mede een gevolg van het feit dat woningcorporaties van de zijde van de overheid weinig steun ondervinden bij het uitzetten van beleid.

Toch bereikten huurdersorganisaties in Capelle a/d IJssel al verscheidene successen bij het afdwingen van bijv. onderhoudsbeheer bij woningcorporaties.

Via akties, huurdersoverleg en het voorleggen van geschillen bij huurkommissie en kantonrechter konden successen worden geboekt.

Technische rapporten, in opdracht van huurdersorganisaties door Stichting Bouwhulp Eindhoven uitgebracht, bleken daarbij een grote steun en leidden in enkele gevallen tot verbetering van bestaande situaties.

Resultaten

De opmerkelijkste resultaten die daarbij bereikt werden zijn tot nu toe de volgende:

1. In een project van 288 woningen was een ondeugdelijke individuele heta-luchtverwarming bij de bouw aangebracht. Na vergeefs om verbetering te hebben verzocht werd, na een door de huurdersorganisatie geleide actie, in alle woningen een heetwater-verwarmingssysteem aangebracht, zonder dat de huurders daarvoor moesten betalen. Kosten: 2 tot 3 miljoen gulden.
2. In een project van 608 woningen van het type Dura Coignet hadden de huurders last van ernstige vocht- en schimmeloverlast. Na jarenlang touwtrekken is thans middels isolatie tegen de buitengevel de vocht- en schimmeloverlast opgeheven. De huurdersorganisatie leidde alle actie en procesvoering alsmede het overleg met verhuurder, die leidde tot het opheffen van vocht- en schimmeloverlast. Aandrang van verhuurderszijde (en ook van de overheid) om een huurverhoging van f. 6,30 per maand toe te staan werd daarbij weerstaan. Kosten van het isolatieproject: meer dan 7 miljoen gulden.
3. Middels procesvoering werd verhuurder gedwongen om gemaakte afspraken over het niet aan de kale huur toevoegen van later aangebrachte CV-installaties na te komen.

Enkele suksessen die bewijzen dat huurdersmacht effectief is.

Afdwingen is echter één zaak. Zaken in goed overleg regelen is een betere zaak, maar lijkt nog erg ver van verwezenlijking te liggen. Medebeheer betekent immers voor de ene partij een stukje macht prijs geven en voor de andere partij een stukje macht krijgen.

Gelijkwaardig beheer

Om over gelijkwaardig beheer van woningen te kunnen praten, zo meent de Capelse Huurdersfederatie, zal het nodig zijn dat:

- Er sterke huurdersorganisaties komen op plaatselijk-, regionaal- en landelijk niveau.
- Er een deskundig huurderskader is. Kennis van zaken zal middels door huurdersorganisaties te organiseren kursussen verkregen moeten worden. De Federatie Capelse Huurders Organisaties organiseert zulke kursus(sen) voor haar leden.
- Verhuurders/beheerders van woningen door huurdersorganisaties moeten ervan overtuigd worden dat huurders recht hebben om mee te beslissen over hun eigen woonsituatie. Wonen is geen gunst maar een recht.
- Huurders zullen er van overtuigd moeten worden dat het huren van woningen niet alleen rechten maar ook plichten geeft.

De Federatie Capelse Huurders Organisaties is zich bewust van wat hiervoor staat en gaat daarom door met

- het opbouwen van een sterke organisatie binnen Capelle aan den IJssel
- het meewerken aan de opbouw van een sterke, regionale en landelijke, organisatie
- het gelijktijdig met de organisatie-opbouw aanpakken van problemen
- het gelijktijdig daarmee de verhuurders ervan overtuigen dat huurders recht hebben op gelijkwaardigheid van partijen in overleg en medebeheeren van woningen.

Het gaat er daarbij vooral om huurders bewust te maken van hun macht en te overtuigen van het parool: *Samen overwinnen we, verdeeld verliezen we !!!!!*

Tjau Verhees

Federatie Capelse Huurders Organisaties,
Postbus 193, 2900 AD Capelle a/d IJssel,

VROUWENKOLLEKTIEF ISIS

De vijf vrouwen van vrouwenkollektief ISIS in Etten-Leur hebben in april van dit jaar een winkel geopend, waar ze creatieve produkten en tweedehands kinderkleding verkopen. ISIS is ontstaan vanuit een cursus 'Vrouw en werk' van het plaatselijke Vrouwentrefcentrum.

Voor vrouwen met kleine kinderen biedt de bestaande arbeidsmarkt amper mogelijkheden. Door zelf werkgelegenheid te scheppen, willen de ISIS-vrouwen hun eigen 'wereld' verbreden en daar zoveel mogelijk andere vrouwen uit Etten-Leur in betrekken.

ISIS is een koöperatieve vereniging. De belangrijkste beweegredenen daarvoor zijn:

- geen baas-knecht verhouding, maar zelfbestuur
- streven naar loonvorming, maar niet naar persoonlijk winstbejag
- aan de omstandigheden van vrouwen met kinderen aangepaste arbeidsvoorwaarden (gelijke waardering voor kinderopvang en het werk aan de winkel; een werkweek van maximaal 25 uur).

Eventuele winst die gemaakt wordt, zal worden besteed aan vrouwen die direkt of indirekt aan het projekt werkzaam zijn en zo mogelijk ook aan vrouwenprojekten daarbuiten. Wat het eerste betreft gaat het om scholingsmogelijkheden voor vrouwen en de aanschaf van produkten voor gezamenlijk gebruik. Er is al een begin gemaakt met het geven van betaalbare cursussen, waar elders in Etten-Leur niet in wordt voorzien, zoals een cursus spinnen en vrije schoolpoppen maken. Wat betreft de mogelijke ondersteuning van andere vrouwenprojekten, wordt gedacht aan een financiële ondersteuning van nieuw op te zetten projekten of van bestaande projekten in de derde wereld.

Met de verkoop van creatieve produkten wil het kollektief enerzijds authentieke produkten op het creatieve vlak weer betaalbaar maken voor de doorsnee portemonnee en anderzijds vrouwen stimuleren hun creatieve mogelijkheden uit te bouwen door bekendheid te geven aan hun produkten en hen bij verkoop financieel te ondersteunen.

Voor de verkoop van tweedehands kinderkleding is voornamelijk gekozen om een breder publiek naar de winkel te trekken, maar ook omdat het zinvol is wanneer goede kleding hergebruikt wordt.

De produkten die worden aangeboden zijn bijvoorbeeld: keramiek, sieraden, poppen, wandkleden, brooddeegfiguren, schilderijtjes, etsen, aquarellen, haak- en breiwerk, wenskaarten, enz. Bepaalde artikelen worden ook op bestelling geleverd. De vrouwen die de produkten maken, geven deze 'in consignatie', d.w.z. ze worden uitbetaald wanneer hun produkt verkocht is. De vaste leveranciersters worden één of twee keer per jaar op een bijeenkomst op de hoogte gebracht over het reilen en zeilen van de winkel. Tussendoor kunnen ze ook terecht in de grote werkruimte boven de winkel om samen met de vrouwen van het kollektief creatief bezig te zijn.

ISIS organiseert regelmatig exposities om een van de leveranciersters in de schijnwerpers te zetten. Op het programma staan het geven van demonstraties van bepaalde technieken en het meedoen aan jaarmarkten.

Mêr informatie bij Vrouwenkollektief
ISIS, Lange Brugstraat 11, Etten-
Leur, tel. 01608-36274.

ZELFBEHEER-INITIATIEVEN GEDIJEN ALLEEN IN BESCHERMDE SITUATIES

Interview met prof. H. Priemus

Professor Priemus is erkend specialist op volkshuisvestingsgebied. Daarnaast heeft hij een aantal behartigenswaardige zaken geschreven over de huishoudelijke sektor. Al met al redenen genoeg om hem een aantal vragen voor te leggen rond economische initiatieven van bewoners.

Over de woonlasten

Eerder heb ik in een artikel in Stedebouw en Volkshuisvesting te kennen gegeven, dat de door bewoners gestimuleerde woonlasten-onderzoeken een belangrijk maatschappelijk signaal vormen. Met andere woorden, met de betaalbaarheid van het wonen is wel zeker iets aan de hand.

Ruimer gezien zijn de woonlastenakties een zelfde soort signaal als bijvoorbeeld de leegstand; beide wijzen op het verschijnsel dat we simpelweg met een te grote woningvoorraad zitten. De kosten daarvan moeten opgebracht worden en bewoners merken dat aan hun huren. Een pleidooi voor meer woningen en lagere woonlasten is naar mijn mening dan ook volstrekt kortzichtig.

Nu is het natuurlijk onzin om van bewonersorganisaties te verwachten dat zij de problemen van het Rijk meewegen in hun akties. Daar is de politiek voor. Maar het probleem ligt er wel.

Wanneer we eens wat verder doorgaan op het fenomeen van de leegstand, dan zijn verschillende benaderingswijzen denkbaar.

Allereerst is het duidelijk dat niet zonder meer doorgegaan moet worden met nieuwbouw. De nieuwbouw moet afgeremd worden. Gegeven de leegstand zie je verder dat korporaties stapje voor stapje op de marketingtoer gaan. Het "aan de huurder" brengen van huurwoningen is een vraagstuk dat vanuit de korporatiewereld op het moment veel aandacht krijgt. Het bekendste voorbeeld is het gratis behangen en vloerbedekking leggen wanneer iemand een flat in de Bijlmermeer huurt.

Tevens van belang is de versoepeling van distributieregels. Vaak vormen deze regels een moeilijk te doorkomen hindernis in het optimaal benutten van de lege woningvoorraad.

En wat natuurlijk altijd werkt, maar in termen van kosten en afschrijvingen en de regelgeving daarover moeilijk te realiseren is, is het prijsmechanisme laten werken. Met een lagere huur is de leegstand natuurlijk zo weg te werken.

Al deze "oplossingen" hebben gemeen dat niet geredeneerd is vanuit de mogelijke inbreng die de huurders zelf kunnen hebben. Ten aanzien van de leegstand zie ik dat ook niet zo. De leegstand zit vooral bij de duurdere na-oorlogse voorraad, vaak gerealiseerd in de buitenwijken.

Voor initiatieven van huurders om bijvoorbeeld een integratie van woon- en werkfunkties te bewerkstelligen, met als nevendoeel een belastingverlichting te realiseren, is dit niet de gunstigste faktor. Eerder lijkt me een centrale lokatie voordeliger. Van belang is ook een lagere kostprijs; en dan krijg je toch al gauw te maken met de oudere woningvoorraad. Voormalige bedrijfsgebouwen lenen zich voor dergelijke initiatieven. De ruimte is groot genoeg, aanpassingen zijn gemakkelijk te realiseren.

Overigens zal de decentralisatie van de stadsvernieuwing weinig positiefs

bijdragen aan de ontwikkeling van voor bewoners gedragen initiatieven. Het beleid m.b.t. de huurwoningvoorraad blijft bij de Rijksoverheid.

Economische initiatieven van bewoners

Momenteel is duidelijk een verschuiving waarneembaar van produktie in de markt- en overheidsakties naar - wat ik ooit genoemd heb - de huishoudelijke sektor.

Al dan niet afgedwongen wordt steeds meer binnen huishoudens in bepaalde behoeften voorzien. Produktieve functies vinden steeds meer in en om de woning plaats. Een goede zaak, al was het alleen al om de kosten van pendelverkeer zoveel mogelijk te drukken. Het is duidelijk dat aan deze verschuivingen ruimtelijke konsekwenties vastzitten, neem alleen al de noodzaak van bijv. goede geluidsisolatie.

Initiatieven in de huishoudelijke sektor doen vooral opgeld als het economisch allemaal wat minder gaat. Mensen gaan kijken wat ze zelf kunnen doen om uitgaven in de marktsektor te voorkomen. De Rijksoverheid en Gemeenten doen er goed aan deze ontwikkeling niet te dwarsbomen en "dood te regelen".

Bij het buurtgebonden karakter van economische initiatieven zet ik in die zin vraagtekens, dat allang bekend is dat de buurt de buurt niet meer is. Onderlinge relaties tussen mensen zijn nog maar deels aan de buurt gebonden, voor een belangrijk deel liggen ze er buiten.

Dat betekent dat alleen in zeer homogene situaties, zoals bijv. bij een verdieping in een studentenflat netwerk-achtige vormen van ruil te ontwikkelen zijn. In heterogene situaties lijkt me een netwerk van informele ruilverhoudingen nauwelijks te organiseren.

Verder kenmerken dergelijke ruilverhoudingen zich door het gegeven, dat de participanten in en uit kunnen lopen, hetgeen een zware wissel trekt op de organisatievorming. Van initiatieven waar verder een bepaalde investering mee gemoeid is, moet nog maar afgewacht worden of deze vorm van overhead opgestart kan worden.

Meer in het algemeen zullen initiatieven in een informele sfeer zich kenmerken door een losse organisatievorm.

Een wat gedegener basis van bijvoorbeeld bewonersinitiatieven ten aanzien van beheer-aangelegenheden zie ik alleen in situaties als er ook werkelijk iets aan de hand is. Als de geëigende beheersinstantie z'n verantwoordelijkheden niet nakomt, liggen er kansen voor bewoners.

Vooropgesteld dat het wel een initiatief betreft dat de "toets van het kritisch vermogen" kan doorstaan. En met de kanttekening dat dergelijke initiatieven alleen gedijen in een zeer beschermde situatie, bijvoorbeeld met een flinke subsidie van de overheid.

Het is trouwens opvallend dat in wat er te lezen valt over buurteconomie het financiële plaatje volledig ontbreekt. Daarom is een goede beoordeling van die initiatieven niet echt mogelijk.

Onderhoud en servicekosten

Zoals gezegd, ik ben redelijk kritisch ten aanzien van initiatieven van mensen, die een gedegen organisatie-opzet vergen. Wanneer niet de eigen bedrijvigheid oogmerk is, zal altijd in relatie tot geëigende initiatieven naar de mogelijkheden gezocht moeten worden, om iets aan betaalbaarheidsproblemen te kunnen doen.

In en rond het huis zijn wel degelijk vormen denkbaar, waarbij (individuele) bewoners werkzaamheden oppakken, die tot dan toe de korporatie behoorde uit te voeren.

Ooit heb ik eens gepleit voor een flexibeler relatie tussen verhuurder en huurder. Het moet mogelijk zijn om wat betreft het onderhoud en de service-kosten individueel afspraken te maken over wie wat doet. De huurder moet dat dan in zijn portomonnaie terug kunnen vinden.

In een dergelijk kontrakt kan vastgelegd worden welke taken van de verhuurder door de huurder worden overgenomen, maar ook andersom!

En het is juist op basis van de individuele verrekeningsmogelijkheid, dat een kollektieve verrekening tot de mogelijkheden gaat behoren. Vanuit een sterke individuele positie zijn de beste mogelijkheden aanwezig om kollektieve akties op te zetten.

Dan komen keuzes aan bod; van wat kunnen we zelf doen en wat gaan we uitbesteden, etc.

In tegenstelling tot eigenaar-bewoners hebben huurders deze mogelijkheden niet, daar was het mij om te doen.

Ook bij voorzieningen in de woonomgeving, zoals de speeltuinen en het openbaar groen, behoren dergelijke afspraken tot de mogelijkheden. De hand en spandiensten die gemeenten kunnen leveren, kunnen daarbij een aardige steun in de rug zijn.

Bij elke kollektieve aanpak blijft evenwel het gevaar groot, dat iedereen oogst, behalve degene die gezaaid heeft.

Jur de Haan

BUURTBUSSEN IN FRIESLAND

Het gaat niet goed met het imago van het openbaar vervoer. In plaats van redelijk comfortabel en efficiënt vervoer van A naar B, denkt de gemiddelde Nederlander bij "openbaar vervoer" eerder aan zwartrijders, vandalisme, onbegrijpelijke zône-indelingen en niet op de laatste plaats aan konstant stijgende vervoerstarieven.

Het oog viel op een positief berichtje in de Leeuwarder Courant waarin melding werd gemaakt van het succesvolle eerste lustrum van een tweetal zgn. buurtbussen in Friesland. Aanleiding om het fenomeen buurtbus eens nader te bekijken.

De buurtbus is één van de zgn. alternatieve openbaar vervoersvormen, waartoe tevens behoren de belbus en de bus-taxi.

In 1977 werden op initiatief van het Rijk bij wijze van experiment een vijftal buurtbus-projecten verspreid over het land opgezet.

Achtergrond was om te onderzoeken of het mogelijk zou zijn, in een aantal dunbevolkte (plattelands)gebieden, waar het niet haalbaar bleek te zijn een normale busdienst te exploiteren, een vorm van openbaar vervoer te creëren.

Bij de exploitatie van een normale busdienst vormt de post "chauffeurskosten" een aanzienlijk deel van de kosten. Om exploitatie van een vorm van openbaar vervoer mogelijk te maken, diende op deze post bezuinigd te worden. In de buurtbus-opzet wordt de rol van chauffeur dan ook vervuld door vrijwilligers, voor het overgrote deel bewoners van het gebied waardoor de buurtbus rijdt. Gereden wordt met busjes die maximaal 8 personen kunnen vervoeren, en waarvoor een normaal B/E-rijbewijs voldoende is.

Het experiment met de vijf buurtbusprojecten verliep succesvol. Er werd een beschikking opgesteld, die momenteel nog niet officieel van kracht is, maar waar in de praktijk wel mee wordt gewerkt. In deze beschikking worden o.a. de criteria vermeld waaraan moet worden voldoen wil men één of meer buurt-buslijnen in het leven roepen.

Enkele van die criteria zijn:

- het gebied dient een landelijk karakter te hebben
- het gebied dient tenminste 800 inwoners te hebben die minimaal 1250 meter van een voorziening van het openbaar vervoer verwijderd wonen
- de buurtbus mag geen afbreuk doen aan andere openbaar vervoerdiensten
- de buurtbus moet een aan- en afvoerfunctie kunnen vervullen voor het omringende openbaar vervoer
- er moeten zich voldoende vrijwilligers beschikbaar stellen, die zich in een vereniging organiseren.

Hoe werkt dit in de praktijk. Op basis van signalen van bewoners of bewonersorganisaties (bijv. Plaatselijk Belang), of op initiatief van de provincie, wordt bekeken of men zou kunnen voldoen aan de al eerder genoemde criteria voor het instellen van een buurtbus.

Door de provincie wordt vervolgens in het betrokken gebied een aantal voorlichtingsavonden georganiseerd waarop enerzijds de organisatie van de buurtbus uit de doeken wordt gedaan, en anderzijds de bereidheid van de bevolking wordt gepeild om aan een mogelijke buurtbuslijn mee te werken. Dit laatste is van groot belang, omdat een goed functionerende buurtbus valt of staat met een groep gemotiveerde vrijwillige chauffeurs.

Het project wordt vervolgens ingediend bij het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, waar het project moet worden goedgekeurd, omdat het Ministerie het jaarlijks exploitatietekort bijpast.

Is het projekt goedgekeurd, dan wordt een zgn. buurtbus-komitee opgericht. In dit buurtbus-komitee hebben zitting vertegenwoordigers van de betrokken Plaatselijk Belang-organisatie(s), het betrokken College van Burgemeester en Wethouders, de Rijksverkeersinspectie, een vertegenwoordiger van de provinciale autobusmaatschappij (deze zorgt voor het technisch materieel) en een plaatselijke buurtbus-koördinator.

Het buurtbus-komitee wordt ondersteund door een buurtbus-koördinator van de provincie.

De plaatselijk buurtbus-koördinator neemt een belangrijke plaats in het geheel in; hij of zij is verantwoordelijk voor het handhaven van het chauffeurs-rooster, zoekt vervangers wanneer dat nodig is en is verantwoordelijk voor het financieel beheer. De plaatselijk koördinator is (evenals de chauffeurs) een onbetaalde vrijwilliger. Momenteel is hij of zij juridisch aansprakelijk voor eventuele financiële "missers", vandaar dat in de toekomst getracht zal worden één en ander in de verenigingsvorm op te zetten.

De vrijwilligers in een buurtbus-*projekt* zijn in het regelen van de dagelijkse gang van zaken tamelijk autonoom. Het dienstrooster wordt op basis van de wensen van de vrijwilligers opgesteld; sommigen rijden het liefst één dag aaneen, anderen geven de voorkeur aan een bepaalde periode per dag.

Uit de praktijk van de twee "jubilerende" buurtbuslijnen in Friesland blijkt ondermeer dat het verloop onder de vrijwilligers (ruim 70 bij ± 20 dagelijkse ritten m.u.v. de zondag) relatief gering is.

Naar de mening van de heer Pijper, provinciaal buurtbus-koördinator is dit tevens te danken aan de binding tussen vrijwilligers en de gebruikers van de buurtbussen; men komt immers uit dezelfde streek.

Het aantal passagiers van de beide buurtbuslijnen heeft zich in de afgelopen 5 jaar ongeveer gestabiliseerd, en ligt bij een busroute van 35 km rond de 2100 per maand.

Afsluitend: Een fervente voorstander van het busvervoer zoals we dat tot heden gekend hebben, zal de buurtbus waarschijnlijk afwijzen; het is een goedkope(re) manier om de tekorten van een falend openbaar vervoerbeleid op te vangen.

Positiever benaderd: Naast het voorzien in een aanwezige behoefte aan een vorm van openbaar vervoer, heeft de buurtbus een bijkomende sociale functie. Dit, zowel naar de gebruikers toe (de friese ervaring leert dat naar verhouding veel bejaarden en huisvrouwen van de buurtbus gebruik maken) als naar de vrijwilligers toe (er zijn vrijwilligers die hun activiteiten verrichten met behoud van uitkering).

Momenteel kent Nederland 50 à 60 buurtbussen. In de toekomst worden dit er meer. Hoeveel meer is nog niet bekend omdat de vraag het financiële aanbod overtreft.

Het standpunt dat basisvoorzieningen als het openbaar vervoer louter en alleen door beroepskrachten mogen worden uitgevoerd klinkt uit werkgelegenheidsoogpunt prettig in de oren, maar lijkt in deze tijd niet erg reëel. Uitvoering van openbaar vervoer-taken door vrijwilligers blijkt, naast een aantal eerder genoemde voordelen, tevens goed te functioneren.

Het wordt pas goed oppassen, als zowel het één als het ander niet meer mogelijk lijkt.

Wim Nicolay

LEEFBAARHEID KLEINE DORPEN IN DRENTE

Sinds 1975 funktioneert in Drente de Brede Overleggroep Kleine Dorpen met als achterban een 90-tal Verenigingen van Plaatselijk Belang in de dorpen. De vereniging treedt op als belangenbehartiger van de kleine dorpskernen in de provincie op de terreinen woningbouw en dorpsvernieuwing, onderwijs, werkgelegenheid, openbaar vervoer en plattelandstoerisme. Dit is slechts een greep uit de taken die de vereniging verricht; meer in het algemeen gaat het om zaken die de instandhouding van voorzieningen en de leefbaarheid van de dorpskernen betreffen.

In de vorm van werkgroepen probeert de vereniging de leefbaarheidsvraagstukken in de kleine kernen aan te pakken; dat houdt vanzelfsprekend ook in het kritisch volgen van de diverse provinciale- en rijksplannen die van belang zijn voor de dorpskernen.

Om alle activiteiten van de vereniging Brede Overleggroep te noemen, voert te ver; enkele - het meest tot de verbeelding sprekend - lichten we er uit. Een probleem in de kleine dorpen is de middenstandsvoorziening. In vijf jaar tijds is het aantal winkels met 30 % teruggelopen; nu is er nog één winkel op de 1250 inwoners, voorheen was dat één op de 750 inwoners.

Een andere zorgwekkende ontwikkeling is de vergrijzing. Veel beheerders/eigenaars van winkelvoorzieningen zijn al "op leeftijd", een opvolger is er vaak niet, o.a. doordat de investeringen bij overname omvangrijk zijn.

Over het belang van een winkel in het eigen dorp wordt verschillend gedacht: de koopkrachtbinding, d.w.z. de hoeveelheid geld die de konsument in eigen dorp aan levensmiddelen besteedt, verschilt nogal per dorp.

Het bevorderen van het gebruik van de eigen winkelvoorziening is één van de taken van de Middenstandsvakaturebank. Op initiatief van de vereniging Brede Overleggroep Kleine Dorpen is een experiment gestart, om een bemiddeling mogelijk te maken tussen middenstanders die aan bedrijfsbeëindiging denken en aspirant-ondernemers die interesse in het bedrijf hebben.

Het blijkt dat het direkte resultaat van de bemiddeling nog mager te noemen is. Maar nu de bemiddeling zich ook richt op kleine ambachtelijke bedrijven en andere werkgelegenheidsprojecten in kleine dorpen, krijgt deze meer kans van slagen.

Dat naast de bemiddeling ook de instandhouding van voorzieningen tot verrassende uitkomsten leidt, mag blijken uit het voorbeeld in het dorpje Eexterveen. Met een dorps huis, winkel, café en woningbeheerder/exploitant in één gebouw worden met weinig exploitatie-subsidie diverse voorzieningen in stand gehouden.

Een ander initiatief van de Vereniging Brede Overleggroep Kleine Kernen betreft het Plattelandstoerisme.

Met groepen vrijwilligers zijn de zgn. "knapzakroutes" uitgezet in de omgeving. Met de bevordering van het plattelandstoerisme denkt de vereniging een bijdrage te leveren aan de instandhouding van voorzieningen in kleine dorpen, het uitbreiden van inkomensmogelijkheden voor boeren, het uitbreiden van de werkgelegenheid in de toeristische sektor en het bieden van andere eenvoudige vormen van toerisme.

Vermeldenswaard zijn ook de initiatieven rond de instandhouding van de postagentschappen en de openbaar vervoer-mogelijkheden in de regio. Zo wordt de bevolking opgeroepen juist op de teldagen van het Ministerie van Verkeer van het openbaar vervoer gebruik te maken; het resultaat van deze tellingen is beslissend voor de frequentie van de autobuslijnen in de komende jaren.

Meer informatie bij de Vereniging Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drente, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen.

WONEN EN WERKEN IN "DE PAAP"

Het pand aan de Papenhulst 26 in Den Bosch (in de volksmond "de Paap") is op 17 april 1978 gekraakt. Voorheen was in dit pand het ziekenhuis St. Johannes de Deo gevestigd. Voordat het pand werd gekraakt stond het al vele jaren leeg. De eerste bewonersgroep bestond uit zo'n 15 mensen die gezamenlijk de huishoudelijke taken verdeelde en met de hele groep samen at. In de loop der jaren zijn er heel wat veranderingen geweest. De grote bewonersgroep is verdeeld in kleine groepen en momenteel wonen er 37 mensen op de Papenhulst in groepen, met kinderen of zelfstandig.

Bij de kraak werd van de gemeente Den Bosch geëist dat ze het pand zou aankopen - het was toen nog in eigendom van de Broeders van Barmhartigheid - en dat het geschikt gemaakt zou worden voor jongerenhuisvesting. Op 27 februari 1980 werd "de Paap" aangekocht door de gemeente voor 'n bedrag van 1,2 miljoen. Dat was een complete verrassing die grote vreugde teweegbracht, maar ook het duidelijke besef dat er nog vele dikke adders onder 't gras zaten. Voor wat betreft 't pand dacht de gemeente aan een instandhoudingsregeling voor 'n termijn van vijf jaar, waarna beslist zou worden welke bestemming aan het complex kon worden gegeven. Voor het betreffende gebied geldt namelijk nog steeds geen bestemmingsplan, al is er in een voorbereidingsbesluit vastgelegd dat er op deze plaats "wonen en werken" moet plaatsvinden.

Na veel druk van de kant van de bewo(o)n(st)ers besloot de Bossche gemeenteraad in april 1982 dat er een onderzoek moet komen naar "verschillende alternatieven voor het behoud van de woonbestemming ter plaatse van het pand Papenhulst 26". Als aangetoond wordt dat het financieel mogelijk is om hierbij het pand te behouden, zal dit als gegeven worden meegenomen in de bestemmingsplanprocedure (die nu loopt) en mag er niet gesloopt worden.

Ondertussen werd het pand door de bewoners op eigen kosten steeds verder opgeknapt en werd de gemeente aangesproken op het buitenonderhoud, bijvoorbeeld het gesloopte dak dat hersteld moest worden. Voor de gemeente was het ontbreken van een definitieve bestemming echter steeds het argument om alleen tijdelijke oplossingen aan te gaan, terwijl de bewoners definitieve oplossingen voorstaan. Dus geen geld uitgeven voor oplapwerkzaamheden, maar ook dat geld voor definitieve werkzaamheden besteden. De bewoners willen structurele oplossingen. Daarnaast kwam de gemeente steeds met argumenten van financiële haalbaarheid. Zij bleven binnen het kader denken, dat de huur de onkosten moet dekken. De onderhandelingen met de gemeente verliepen allerminst vlekkeloos. Reacties op brieven die aan de gemeente werden verstuurd, lieten vaak maandenlang op zich wachten.

Voor de bewoners is steeds voorop blijven staan dat er een definitieve woon/werkbestemming voor het pand komt en dus géén sloop. Bij de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting werd een aanvraag ingediend om als woon/werkexperiment erkend te worden. De S.E.V. heeft hierop gereageerd door middel van het financieren van een bemiddelingspoging tussen de bewonersgroep en de gemeente. Ook heeft de bewonersgroep een aanvraag gedaan voor de financiering van een haalbaarheidsonderzoek met betrekking tot de toekomst van het pand, gezien de wensen van de bewoners en de financieringsmogelijkheden vanuit de overheid. Inmiddels is dit onderzoek gestart in samenwerking met het LOBH (Landelijk Overleg Belangengroepen Huisvesting).

Koppeling wonen/werken

Sinds de aankoop in 1980 is het pand door de bewoners systematisch opgeknapt en geschikt gemaakt voor bewoning. Het doel daarbij is betaalbaar wonen voor mensen met een minimaal inkomen, met de mogelijkheid tot groepswonen en de koppeling wonen/werken. De bewonersgroep stelt zich hierbij ten doel om zoveel mogelijk tot zelfwerkzaamheid en zelfbeheer te komen.

Om het gebouw aan te passen aan de wooneisen is er inmiddels heel wat verbouwd. Van twee enorme ziekenzalen is een complete groepswooning voor vier personen gemaakt (huiskamer en vier kamers), op 'n andere gang zijn allemaal kleine kamertjes gesloopt en verbouwd tot een gang voor vijf mensen, twee operatiekamers zijn veranderd van kille ruimtes met betegelde muren tot een kamer en een werkplaats met 'n kamer erboven. Daarnaast wordt ook gewerkt aan algemene voorzieningen. Er is een dakgroep, een groep voor buitenschilderwerk, een elektriciteitsgroep, een waterleiding/c.v.-groep, enz. Deze groepen werken één dag in de week. Bovendien worden er regelmatig werkweekenden georganiseerd waarin klussen gedaan worden die anders blijven liggen. Hieraan werken zoveel mogelijk gebruikers mee. Inmiddels zijn in het pand ruim tien werkplaatsen en groepen gehuisvest, waaronder een vrouwendrukkerij, een elektronikawerkplaats, een werkatelier voor vrouwen die zich bezighouden met o.a. houtbewerking, boekbinden, spinnen, weven en ook kursussen geven, de stroomgroep, een muziekinstrumentenwerkplaats, een poppenkastgroep en ateliers.

Wekelijks is er een huisvergadering waar alle bewoners bij aanwezig zijn en waar lopende zaken worden doorgesproken en afspraken worden gemaakt. Eén keer per maand zijn bij deze vergadering ook werkers aanwezig om elkaar op de hoogte te brengen en gezamenlijke afspraken te maken.

Overeenkomst met de gemeente

In september 1984 is er tussen de bewoners van de Papenhulst en het college van Burgemeester en Wethouders in Den Bosch overeenstemming bereikt over de samenwerking bij het tot stand brengen van een concreet bouwplan voor de Papenhulst. Daarnaast is omtrent de principes van het beheer eveneens overeenstemming bereikt.

De (toekomstige) bewoners zullen een grotere eigen verantwoordelijkheid dragen voor het beheer, dan tot nu toe gebruikelijk is in reguliere volkshuisvestingssituaties. Deze overeenkomst heeft geleid tot het instellen van een samenwerkingsverband. Dit samenwerkingsverband ontwikkelt het bouwplan en stelt exakte regels voor het beheer op. Belangrijk is het evenwicht in dit verband tussen de inhoudelijke inbreng van de gemeente 's-Hertogenbosch en de bewoners van de Papenhulst. De bewoners hebben de belangrijkste stem bij het opstellen van het bouwplan, terwijl de gemeente de belangrijkste stem heeft bij de financiële toetsing van het plan. Door deze verhouding is een gelijkwaardige situatie tussen beide partijen ontstaan waarin op een realistische en concrete manier de nodige besprekingen gevoerd kunnen worden. Deze besprekingen zijn op het ogenblik in volle gang en de hoop is dat binnen niet al te lange tijd concrete resultaten geboekt zullen worden.

*Meer informatie bij
de Vereniging Papenhulst Blijft,
Papenhulst 26,
5211 LC Den Bosch.*

ONTWIKKELINGSOPBOUWERK

Een nieuwe term of een nieuwe ontwikkeling?

De Crabbefoh is een naoorlogse wijk (1960) in Dordrecht met circa 9000 inwoners. Sinds september 1983 houdt het opbouwwerk zich bezig met de vraag op welke manier d.m.v. bewonersinitiatieven op wijknivo het volgende ontwikkeld kan worden:

- besparingen op het kostenpakket van bewoners
- nieuwe werkgelegenheid
- zelfzorgactiviteiten die in behoeften voorzien
- zinvolle activiteiten in de niet-reguliere arbeidssector
- verbetering van de positie van bewoners op de arbeidsmarkt door ervarings- en scholingsmogelijkheid
- stimulering van de sociaal economische bedrijvigheid.

In december 1983 is door het opbouwwerk een nota "Wijkeconomie, een economischer aanpak door wijkbewoners" uitgegeven met voorstellen over nieuwe werkgelegenheid, kostenbesparing, bijscholing en zinvolle bezigheid.

Op wijk- en op gemeentelijk nivo heeft deze nota zeer veel discussie opgeleverd. De volgende partijen zijn daarbij aan te wijzen:

1. Een groep bewoners, die van mening is dat opbouwwerk op de traditionele manier dient verder te gaan. Veelal zijn dit mensen die reeds gedurende lange tijd in het opbouwwerk actief zijn en als links te typeren zijn. Hun benadering van probleemoplossing is:
 - schuldvraag van problemen buiten de wijk zoeken
 - gescheiden probleembenadering
 - traditionele thema's als verkeer, voorzieningen en huisvesting
 - onderzoek, informatie-overdracht, ondersteuning van bewoners-acties als werkmethode.

2. Een groep bewoners, die niet alleen de schuldvraag buiten de wijk wil zoeken, maar die ook wil zoeken naar mogelijkheden voor bewoners om zelf verantwoordelijk te zijn voor hun eigen woon-, werk- en leefsituatie, bijv. d.m.v. het z.g. ontwikkelingsopbouwwerk.

Deze groep konstateert bij bewonersinitiatieven het volgende:

- een afnemende aktiebereidheid bij bewoners
- het steeds moeilijker worden voor het opbouwwerk om d.m.v. de aktiemethode een positieve bijdrage te leveren
- een toenemende interesse bij bewoners om zelf konkreet iets aan de situatie te doen.

Deze groep wil werken met meervoudige doelstellingen, bijv. werk voor de wijk kan tevens een beter voorzieningennivo in de wijk opleveren of zelfbeheer van bewoners over woning en woonomgeving kan leiden tot kostenbesparing en dus tot inkomensverbetering.

3. PvdA en enkele VVD-raadsleden, alsmede ambtenaren afd. VIII, die vinden dat het opbouwwerk zich moet houden aan de nota "Sociaal Cultureel Werk". Deze nota is in 1983 door de gemeenteraad aangenomen. Daarin werd afgesproken dat:
 - de funktie opbouwwerk wordt beperkt tot een projekt-medewerker stadsvernieuwing (alleen inzet dus in stadsvernieuwinggebieden)

- integratie plaatsvindt van opbouwwerk en buurthuiswerk op wijk-nivo.

Nieuwe ontwikkelingen, als werken voor mensen zonder betaald werk en wijkeconomie-projecten worden in eerste instantie afgedaan als hobby-isme van de opbouwwerker en een paar mensen.

4. CDA, enkele raadsleden van de VVD, vakbonden en Breed Beraad Anders Aktieven, die van mening zijn dat er in Crabbefhof een nieuwe stijl opbouwwerk wordt ontwikkeld, waar de gemeentelijke samenleving in zijn totaliteit veel aan kan hebben. Deze ontwikkeling dient experimenteel alle ruimte te krijgen. De nota "Sociaal Cultureel Werk" is in feite alweer sterk verouderd en achterhaald.
5. Vanuit klein links kwamen vooral in het begin uiterst negatieve berichten. Later werden de ontwikkelingen met de nodige scepsis gevolgd. Enerzijds omdat Crabbefhof vooral vanuit de rechtse politiek veel steun kreeg, anderzijds ook vanuit de angst, dat een zich terugtrekkende verzorgingsstaat een vrij spel van krachten overlaat, waar veel bewoners de dupe van zullen worden.

Ontwikkelingsopbouwwerk

Na veel discussie heeft uiteindelijk op wijkniveau de groep, die voorstander is van ontwikkelingsopbouwwerk de overhand gekregen. Als eerste daad werd een nieuwe stichting voor opbouwwerk in Crabbefhof opgericht, t.w. "Stichting Veranderende Samenlevingsopbouw VSO Crabbefhof".

Vervolgens heeft het VSO in 1984 het volgende ontwikkeld:

- oprichting van de stichting WeerWerk voor bedrijfsmatige bewonersinitiatieven
- een cursus energiebesparing
- een wekelijkse tweede hands spullenbeurs met in- en verkoop
- onderzoek naar opzet wijk-recycling-project
- onderzoek naar aanleg wijk tuin en opzet wijk tuinvereniging
- onderzoek naar opzet klein isolatieproject
- onderzoek naar mogelijkheden goedkope vakantie
- onderzoek naar mogelijkheden van een nieuw te starten schoonmaakbedrijf
- een computerkursus
- meningsvorming over onderhoud en service in eigen beheer bij diverse huurderscomitees; 2 huurderscomitees hebben opdracht gegeven aan WeerWerk om mogelijkheden voor service in eigen beheer te onderzoeken, dit laatste i.s.m. Werkgroep 2000 en het advieskollektief van S.W.I.Z. Met de gemeente is een eerste positief contact geweest, dat nog verder uitgewerkt dient te worden
- de Erasmusuniversiteit is benaderd voor het plegen van onderzoek naar nieuwe mogelijkheden voor bewonersinitiatieven
- een wijk-ontwikkelingsplan 1985-1986 m.b.t. de thema's werk, inkomen en zelfbeheer.

In het wijk-ontwikkelingsplan is het volgende opgenomen:

- een wijk servicebedrijf
- marktonderzoek naar nieuwe bedrijvigheid
- klein isolatie- en wijk-recycling-project
- het aanwenden van uitkeringen voor verhoging van het voorzieningsniveau in de wijk
- een studie-werkgroep i.s.m. Erasmusuniversiteit en mensen uit lei geledingen van de maatschappij
centrale reparatiewerkplaats voor "doe het zelfers"
leveren van goederen en diensten in verenigingsverband
ussen doe het zelf, energiebesparing

- een zelfzorgteam voor hulp en informatie
- een onderzoek naar het huidige beheer van woningen
- een wijkfonds
- een wijktuin en een eetvereniging.

Voor het wijkontwikkelingsplan is een bestuurskader aanwezig, waarin ook het CNV zitting heeft.

In totaliteit ligt er op dit moment een doortimmerd plan voor de wijk, waar op wijkniveau brede steun voor is.

De gemeente blijft er echter bij dat de nota "Sociaal Cultureel Werk" uitgevoerd wordt. Alleen wanneer het opbouwwerk in het buurthuis trekt, krijgt het nog subsidie.

Het VSO Crabbehoef heeft dit van de hand gewezen, omdat er

- meer ruimte nodig is voor bedrijfsruimte en dienstverlening
- terechtgekomen wordt in een zinloze werkmethode-diskussie
- onvoldoende continuïteit gegeven kan worden aan de reeds opgestarte nieuwe ontwikkelingsactiviteiten.

Een en ander betekent, dat voor de gemeente het VSO Crabbehoef met zijn vrijwilligers maar ook de beroepskracht per 1 januari 1985 de straat op mogen. Ze moeten maar zien hoe ze zich redden. De ideeën zullen doodbloeien, de vrijwilligers gaan naar huis en de beroepskracht gaat de WW in.

Om het projekt alsnog te laten doorgaan heeft het VSO de steun van het ministerie ingeroepen.

Lukt dat niet, dan gaat een unieke kans verloren voor het opbouwwerk om aan te tonen dat opbouwwerk meer kan dan alleen maar actie voeren. Opbouwwerk kan een belangrijke functie vervullen in het ontwikkelen van nieuwe bewonersinitiatieven. Succesvolle alternatieven en ontwikkelingen elders kunnen geanalyseerd en verwerkt worden tot ontwikkelingsvoorstellen aan bewonersorganisaties in de wijk.

Juist door de kennis van de wijk is de opbouwwerk(st)er bij uitstek de persoon om verbindingen te leggen tussen enerzijds probleemsituaties en ontwikkelingsnivo van bewonersinitiatieven en anderzijds alternatieven die elders ontwikkeld zijn.

Ook kan de opbouwwerker door de veelheid aan contacten, maar ook door zijn/haar zekere ongebondenheid snel verbinding leggen tussen organisaties of instanties, die in het verleden niet met elkaar samenwerkten bijv. vanuit vermeende tegengestelde inzichten c.q. strategieën.

*Jerry Kock,
opbouwwerker VSO Crabbehoef,
Hoekstraat 57
3311 SE Dordrecht
078-135041*

DE REFTER: LEVEN, WONEN, WERKEN EN LEREN

De Refter is een kolossaal pand tegen de heuvelrug tussen Nijmegen en Beek. Het bestaat uit een villa, een zusterhuis, een westvleugel met in het verlengde daarvan een kerk en een noordvleugel, gebouwd tussen 1880 en 1926.

Bijna zeventig jaar lang was De Refter in handen van een franse zusterorde en was er een meisjesspensionaat "Notre Dame des Anges" gevestigd. Vanaf 1972 is het pand als speculatie-objekt gebruikt en heeft het in de tussentijd nog twee jaar dienst gedaan als opvangcentrum voor Vietnamezen en Surinamers.

In 1982 werd door een initiatiefgroep van bewoners van het zusterhuis

voorkomen dat het pand weer in handen van speculanten zou vallen. De groep wilde een verdere verwaarlozing en verval van De Refter tegen- gaan en vond dat er een goede niet-kommerciële bestemming aan moest worden gegeven.

Door een aantal vrijwilligers werd de "Stichting tot behoud van De Refter" opgericht. Op aandringen van de stichting werd het pand aangekocht door een bank die een gebruikerskontraat met hen afsloot.

Met allerlei subsidies en overheidsgaranties kon worden begonnen met de restauratie en verbouw om aan De Refter die bestemming te geven die de initiatiefnemers voor ogen stond: een leef-woon-werk-school- project, gebaseerd op principes van actief zelfbeheer en onderlinge dienstverlening.

Inmiddels is het pand in eigendom, is de verbouwing nagenoeg voltooid en wonen er tachtig mensen van allerlei leeftijden in het complex.

Een leef-woon-werk-school-project

Wat de initiatiefnemers voor ogen stond was het volgende:

- het scheppen van woonruimte voor jongeren, mensen met kinderen, ouderen en gehandicapten
- ruimte scheppen voor mens- en milieuvriendelijke initiatieven
- mogelijkheden scheppen voor groepen, voortkomende uit sociale bewegingen om op De Refter werkweken, manifestaties e.d. te organiseren
- het stimuleren van creativiteit door ruimte te scheppen voor drama, muziek, theater, film, exposities, enz.
- een vrijwillige school oprichten, die uitgaat van het principe leerrecht i.p.v. leerplicht, als reactie op het traditionele onderwijssysteem
- prioriteit geven aan de minst-draagkrachtigen.

Uitgangspunt was dat het project gebaseerd zou zijn op principes van actief zelfbeheer (uitvoeren van zelf gemaakt beleid voor buiten- en binnenonderhoud, beheer, exploitatie, toewijzing van woon- en werk- ruimtes) en onderlinge dienstverlening (volgens het principe: Piet geeft Inge pianoles en daarvoor krijgt hij een timmerkursus van Inge).

Waarom deze basisprincipes? De bewoners formuleerden het als volgt: "Actief zelfbeheer houdt in, dat we het pand in eigendom hebben en dat we een eigen beleid kunnen voeren. Als je officieel werkloos bent, moet je solliciteren op banen die er niet zijn om je uitkering te behouden. Voor alles wat je wilt doen moet je toestemming vragen om je uitkering niet te verliezen. Je wordt daardoor als (onvrijwillig) werkloze afhankelijk en monddood gemaakt. Mede vanuit deze feiten zijn we aan de slag gegaan om te laten zien, dat we niet wachten op werk, maar ons eigen werk kunnen scheppen. De meesten van ons zijn dus niet werkloos, maar baanloos. Omdat maar al te vaak iedereen in hokjes gestopt wordt, hebben we met allerlei mensen contact opgenomen om mee te helpen; met mensen die niet baanloos zijn, met ouderen, gehandicapten en studenten. Door deze veelzijdigheid is er ook veel van elkaar te leren. Daarom is actief zelfbeheer ook heel belangrijk voor ons. Maar al te vaak wordt er over mensen besloten, zonder dat ze erin gekend worden. Bij actief zelfbeheer neemt iedereen aan de besluitvorming deel binnen het raamwerk wat mogelijk is. Onderlinge dienstverlening is daarvan een essentieel onderdeel. Je hebt meer met elkaar te maken dan alleen het wonen met elkaar in hetzelfde pand. Daardoor staan we gezamenlijk sterker in het bestrijden van onrechtvaardigheden. We kreëren dus onze eigen oplossingen voor de crisis waar iedereen het over heeft. Of het allemaal lukt wat we willen, dat weten we niet... we vertrouwen in onze eigen kracht en daar is een hoop mee te bereiken."

Er is inmiddels heel veel bereikt op De Refter. Er zijn wooneenheden gerealiseerd, ateliers en werkplaatsen. De vroegere kerk is omgebouwd

tot een zaal waar concerten, manifestaties, enz. kunnen worden gegeven. Er is een groepenverblijf gerealiseerd waar zo'n 30 mensen kunnen slapen en 100 mensen kunnen eten. Er staan heel veel activiteiten op het programma: kursussen, vrouwenprojecten, koffieconcerten e.d. Hoe wordt dat allemaal georganiseerd?

Organisatie

Wat je wilt bereiken is vaak gemakkelijker gezegd dan gedaan. Hoe kan het werk en de verantwoordelijkheid zoveel mogelijk eerlijk worden verdeeld? Hoe voorkom je dat enkelingen heel belangrijk worden en daardoor in zekere mate onmisbaar worden. Op welke manier is de inspraak voor iedereen zoveel mogelijk gegarandeerd?

Bij De Rafter is ervoor gekozen om met deelgroepen te werken, die zich met een bepaald facet van het project bezighouden. Er is o.m. een klussengroep, een cultuurgroep, een publiciteits/fotografiekloop, een ouderengroep, een "klein werk"-groep die zich bezighoudt met de voorbereiding van een zuurdesembakker, een pottenbakker, zeefdrukkerij, enz. Verder is er het bouwteam, een buitengroep, financiëngroep, administratiegroep en burokollektief, een politieke werkgroep en een groep van huidige en toekomstige bewoners/sters.

Van elke deelgroep zit één vertegenwoordig(st)er in het betrokkenenoverleg. Vaste punten op de agenda van het betrokkenenoverleg zijn altijd de post, de financiën, de bouw en de deelgroepmededelingen. Hier worden de besluiten genomen.

Om te voorkomen dat steeds dezelfde mensen de besluiten nemen, mag niemand langer dan vier achteréenvolgende maanden in het overleg zitten.

Volgens een rooster gaan er elke maand drie mensen uit het overleg en komen er dus drie nieuwe mensen in. Op deze manier komt iedereen een keer in het betrokkenenoverleg.

Er zitten drie mensen permanent in het betrokkenenoverleg. Dat is de vertegenwoordiger van de gemeente en twee mensen van het dagelijks bestuur van de stichting.

Omdat er tijdens dit overleg zoveel verschillende dingen worden besproken, moeten de deelnemers ingewerkt zijn om actief mee te kunnen praten. In de vierde maand (de wisselmaand) zitten de meeste deelgroepen daarom met twee mensen in het betrokkenenoverleg. Bij elk overleg wordt bepaald wie de volgende vergadering voorzit (en dus ook voorbereidt) en notuleert.

Toewijzing van woonruimte

De toewijzing van woonruimte gaat als volgt. Nadat mensen een rondleiding hebben gehad, kunnen ze zich inschrijven. Er worden dan wat vragen gesteld zoals hoe de betrokkene wil gaan wonen (alleen, (vrouwen) woongroep, kindereenheid) en wat deze wil gaan doen op de Rafter, of hij of zij kinderen en huisdieren heeft, enz. Een inschrijving betekent nog geen toewijzing. Voor toewijzing worden drie criteria gehanteerd:

- of iemand actief betrokken is bij iets op de Rafter - waarbij rekening wordt gehouden met ieders (on)mogelijkheden
- hoe lang iemand ingeschreven staat
- urgentie.

Degenen die zich inschrijven worden op een wachtlijst geplaatst en afhankelijk van actieve betrokkenheid enerzijds en de beschikbare ruimte anderzijds krijgen ze iets toegewezen, waarbij rekening wordt gehouden met het doel om verschillende leeftijden te huisvesten in De Rafter.

Belangstellenden die méér willen weten over het project kunnen bellen, aan een rondleiding meedoen (elke 1e zondag van de maand om 15.00 uur) of gewoon een dag mee komen klussen (ma t/m za vanaf 09.00 uur).

BUURTEKONOMISCH ONTWIKKELINGSMODEL VAN HET WOONKOLLEKTIEF PURMEREND

1. Schets van de huidige situatie

Tijdens een feestelijke manifestatie, "Nieuw licht op wonen", op 26 mei 1984 ging de eerste paal voor de gemeenschappelijke huisvesting van het Woonkollektief Purmerend (WKP) de grond in. De manifestatie was samen met de initiatiefgroep MW2-Noord-Holland georganiseerd (\pm 400 bezoekers, waarvan 120 deelnemers aan avondmaal en feest). Hiermee was voor het WKP een mijlpaal bereikt: het begin van de bouw van een project waarin wonen, werken en voorzieningen worden gekombineerd.

Drie jaar eerder waren doelstellingen en wensen van het woonkollektief in een eerste woonprogramma vastgelegd. Op dat moment lagen deze in de sfeer van "wonen en voorzieningen". Sinds januari 1984 zijn ze verbreed naar de sfeer van "wonen en werken". Met deze verbreding van doelstellingen en wensen is ook de doelgroep van het WKP uitgebreid. Oorspronkelijk richtten de plannen zich alleen op de bewo(n)st)ers van de gemeenschappelijke huisvesting. Nu richten we ons wat betreft "wonen" nog steeds alleen op de eigen koöperatie, maar voor "werken" en "voorzieningen" wordt ook de buurt erbij betrokken.

Het Woonkollektief Purmerend is een koöperatie van 71 huishoudens die een andere leefcultuur tot uitdrukking willen brengen, door op een aantal levensterreinen (wonen, werken, voorzieningen) gezamenlijk initiatieven te nemen.

We hanteren hierbij de volgende uitgangspunten:

- koppeling van de mogelijkheid tot individualiteit en gemeenschappelijkheid;
- kleinschalige, decentrale aanpak;
- samenhang tussen gemeenschappelijke woonomgeving, gedeelde arbeid
 - zowel betaalde arbeid buitenshuis als onbetaalde huishoudelijke arbeid - kinderopvang en buurtvoorzieningen;
- onderlinge solidariteit;
- zelforganisatie en zelfbeheer;
- gelijke ontplooiingsmogelijkheden voor vrouwen en mannen.

Wanneer de bouw van het project voltooid is, bestaat het geheel uit:

- a. 71 woningen: 42 woningwet- en 29 premiekoop-A-woningen; deze woningen bieden ruimte aan 10 woongroepen (9 x 7 huishoudens en 1 x 8)
- b. een aantal voorzieningen per woongroep: een flinke woongroepkeuken, enkele logeerruimten resp. uitbreidingsruimten, een binnenstraat die alle woongroepen onderling verbindt en een gemeenschappelijke tuin
- c. een alternatief buurthuis in eigen bezit en beheer, waarin o.a. opgenomen:
 - kinderopvangruimte
 - personenlift
 - feestruimte
 - wasserette
 - café, resp. ontmoetingsruimte
 - en hobby- en werkruimten.
- d. een windmolen met opbrengst van 80.000 kwh per jaar; vermogen 75.000 kwh.

Het totaal is \pm 22.500 m³ aan bouwvolume op \pm 6.400 m² grond, op 10 minuten gaans van het centrum met goede verbindingsmogelijkheden (NS, buslijnen). In juni 1985 wordt dit bouwproject van ruim 9,5 miljoen opgeleverd.

2. Buurteconomisch ontwikkelingsmodel

De ontwikkeling van de filosofie die ten grondslag ligt aan het buurteconomisch ontwikkelingsmodel kent een eigen historie. Oorspronkelijk beperkte de gedachtenvorming van het WKP zich tot een andere woon- en voorzieningscultuur.

Na verloop van tijd kwamen we steeds meer tot de vaste overtuiging dat de invloed van sociaal-ekonomische activiteiten minstens zo bepalend voor de leefsituatie is.

De gedachtengang die vervolgens ontstond, leidde tot het konsept "derde ekonomische weg" en tot de ontwikkeling van een Buurteconomisch Ontwikkelingsmodel (BOM). Aan deze BOM bleven dezelfde algemene uitgangspunten ten grondslag liggen die het WKP eerder had geformuleerd ten aanzien van "wonen" in "voorzieningen" (zie par. 1).

Er werden een aantal uitgangspunten toegevoegd die essentieel zijn voor zeggenschap over "werken" en buurteconomische ontwikkeling:

- * de buurt als uiteenlopende, gevarieerde en vooral kleinschalige konsumptie- en produktieketen, gericht op zoveel mogelijk zelf-voorziening en afstemming op behoeften ter plekke, dit in tegenstelling tot fabrieksmatige produktievormen;
- * invoering van het kontributieprincipe ten behoeve van kleinschalige kollektivering naast het winstprincipe van de markt (1e ekonomische weg) en het budgetprincipe van de overheid (2e ekonomische weg), zodat niet meer winst of subsidie maar zeggenschap en zinvolle produktie maatgevend zijn. Invoering van het kontributie-principe leidt tot organisatie van afzet;
- * de buurt als kleinschalige kollektivering, gebaseerd op het kontributieprincipe, gericht op kostenbesparing:
 - hetzelfde produkt/dezelfde dienst voor minder geld, danwel
 - meer of beter produkt/meer of betere dienstverlening voor hetzelfde geld;
- * betalen naar draagkracht als vorm van onderlinge solidariteit;
- * de arbeidsduur in evenwicht met andere sociale activiteiten: dienstverbanden van maximaal 25 uur per week. Hierdoor een verveelvoudiging van leef- en produktievormen, en een tegengaan van de tweedeling in de maatschappij;
- * beloning van arbeid afgeleid van het modaal inkomen op 40-uurs basis, omgerekend naar 25 uur; dus $25/40 \times$ modaal, waarbij netto-beloning tenminste 10 % boven het netto landelijk minimum op 40-uurs basis moet blijven. De beloningsschaal kent slechts gradaties tussen modaal en dubbel-modaal;
- * onderlinge afstemming, versterking en samenwerking van de produktie- en dienstverleningseenheden, d.m.v.:
 - een buurtkoöperatie, waarvan elke afzonderlijke eenheid lid is;
 - storten van vaste bijdragen van de produktie- en dienstverleningseenheden in een fonds, t.b.v. financiering, reproductie van geldmiddelen en reservering voor nieuwe initiatieven;
 - inning van deze bijdragen als kontributie voor de buurtkoöperatie;
 - maximale autonomie per produktie- of dienstverleningseenheid met maximale zeggenschap voor kontribuanten.
- * toekenning van buurtbudgetten door de overheid.

3. Financiering van het WKP

Zoals gezegd bestaat het woonkomplex uit 71 woningen: 42 woningwet en 29 premiekoop, met elk een eigen voordeur.

De woonlasten zijn (nog geen f. 295,- per maand, per huishouding), lager dan elders in de nieuwbouw (\pm f. 75,- per maand verschil), de energie-

lasten waarschijnlijk f. 50,-- per maand minder (specifieke bouwkonstructie met binnenstraat, passieve zonne-energie, hoge isolatiewaarden en windmolen) en de uitgaven voor dagelijkse levensbehoeften dankzij kostenbesparing in groepsverband en toepassing van het kontributieprincipe naar schatting gemiddeld f. 75,-- minder per maand per huishouden. Totaal profijt gemiddeld per huishouden: \pm f. 200,-- per maand, ondanks 25 % van de bouwvolume kollektieve voorziening. Vooruitlopend op de volgende paragraaf: die f. 200,-- per maand moet natuurlijk in de buurt blijven, want dat levert dan werkgelegenheid!

Hoe kan dat, structureel minder woonlasten en minder energiekosten en toch veel meer wooncomfort, als je tenminste gezamenlijk dagelijkse dingen wil doen? Wie betaalt dat? De koöperatie, via kontributiestelsel, bedrijfsmatige opzet en gebruikstarieven.

a. kontributie voor gebruiksrecht - voor de woning die naar grootte overeen stemt met aantal personen (per persoon een slaapkamer) betaalt ieder huishouden 15 % van het belastbare inkomen + 0,25 % per f. 10.000,-- belastbaar inkomen extra; dit bedrag wordt gecorrigeerd met een ruimte-index: de woonruimte boven de basisruimte van 20 m² per huishouden gedeeld door het aantal personen, waarbij een tweepersoonshuishouden een index 100 krijgt gesteld (index loopt van \pm 75 tot \pm 140). Bij de huidige populatie lopen de gebruiksrechten van f. 180,-- tot f. 680,-- per maand.

b. kontributie voor het lidmaatschap - verplichte betaling van het financiële profijt, dankzij het wonen in het Woonkollektief: individuele huursubsidie, premie, belastingvoordeel, geïndexeerd tarief voor woongroepvoorzieningen (1 % van het belastbaar inkomen + f. 25,-- per extra kamer; per woongroep 4 tot 7 extra beschikbaar)

Het gebruiksrecht is gekoppeld aan het lidmaatschapsrecht; dus, geen lidmaatschap, dan ook geen gebruiksrecht. De huren voor de woningwoningen worden kollektief betaald, de premies worden kollektief verrekend met de parapluie-lening van de bank (juridisch: cederen); de koöperatie verkoopt alleen gebruiksrecht, de woningen blijven kollektief eigendom; bij beëindiging van lidmaatschap vervalt het gebruiksrecht weer automatisch aan de koöperatie. De gebruiksrechten voor de premiekoop worden verkocht tegen bedragen die overeenkomen met de rentelast welke per definitie gelijk is aan de kontributie voor gebruiksrecht.

Op basis van deze juridische regelvoering ontstaat het volgende exploitatieverhaal:

I. Investerings:

De woningwoningen (\pm f. 4,5 miljoen) worden gerealiseerd via de gebruikelijke financiering. De totale huurlast is f. 226.800,-- per jaar. Wat betreft eigen investeringen: het benodigde investeringskapitaal à f. 5.055.000,-- dient voor de financiering van de 29 premiekoopwoningen (67 % van de stichtingskosten), de woongroepvoorzieningen (33 % van de stichtingskosten), de windmolen, het buurthuis en de afkoop van een renteverlaging op het van de bank geleende bedrag (disagio).

II. Financieringsmiddelen:

Deze post is als volgt opgebouwd. Voor een totaal van f. 5.230.000,-- is \pm $\frac{1}{3}$ van dat bedrag verkregen via een parapluie-lening bij de bank, 4 resp. 7 % via de rekening-courant en de WIR-premie; f. 450.000,-- oftewel 9 % via terug te vorderen BTW en via de inspraakgelden en zelfwerkzaamheid wordt in het resterende gedeelte voorzien.

De lasten tot eind 1989 belopen een bedrag van f. 500.000,--; opgebouwd uit de huren, rente en aflossingen en reserveringen voor onderhoud, leegstand, verzekeringen end. De inkomsten in dezelfde periode zijn als volgt

opgebouwd. De kontributies voor lidmaatschap en gebruiksrecht, de laatste te zien als de netto woonlast van nog geen f. 295,- per huishouden; individuele huursubsidies en belastingvoordelen, de opbrengst van de windmolen en natuurlijk de opbrengsten van het buurthuis, bij gebruik van de mensen uit de buurt.

Het financieringsfonds t.b.v. de voorfinanciering fiskale verrekeningen en nieuwe initiatieven krijgt inhoud via de waarborgsommen (één maand gebruiksrecht vooruitbetalen) en door het positieve verschil tussen de investeringen en de financieringsmiddelen.

Naar schatting is het afgeloste kapitaal na vijf jaar een half miljoen.

4. Financiering van het buurtbedrijvigheidscentrum (b.b.c.)

In het verlengde van de uitgangspunten van par. 2 hebben we gekozen voor een buurtbedrijvigheidscentrum op een terrein dat aansluit op het bouwterrein van het Woonkollektief. Daarnaast is de werkgroep "wonen en werken" van het Woonkollektief ook bezig met het uitwerken van initiatieven die minder akkomodatieggebonden zijn, dan wel in het buurthuis van het WKP vormgegeven kunnen worden. Om in het b.b.c. nauwelijks draagkrachtige initiatieven met kans op beperkte arbeidsduur toch haalbaar te maken, zullen er vooral ook enige draagkrachtige initiatieven nodig zijn. Dit stelt eisen aan de omvang van het gebouw om de overheadkosten te drukken. Tegenover het buurthuis van het WKP ligt nog 680 m² braak, maar dit terrein is eigenlijk te krap om die draagkracht "in te bouwen". Daarom heeft het WKP in juni een optie bij B & W van Purmerend neergelegd op het dubbel zo grote terrein dat aansluit op het bouwterrein van het WKP. Aan deze optie lag een uitvoerige notitie van de koöperatie ten grondslag, waarin het buurtbedrijvigheidscentrum (cijfermatig onderbouwd) uitgewerkt is naar een 10-tal deelprojecten. Deze projecten draaien op basis van het kontributieprincipe; op basis daarvan is een specifiek lidmaatschapsrecht te ontlenen. Bij alle projecten is, waar mogelijk, het aantal arbeidsplaatsen vermeld.

1. Project begeleid kamerwonen
2. MeMo-koöperatie. Vijf werkplaatsen voor reparatie, verhuur en/of ruil van allerhande gebruiksgoederen. In totaal zijn er 5 arbeidsplaatsen en 12 werkpleerplaatsen mee gemoeid. De kontributie bedraagt f. 275,- per jaar; gratis reparaties en substantiële kortingen (50 %) voor de deelnemers is de tegenprestatie
3. Koöperatief buurtgezondheidscentrum, dekkend in aanbod voor het totale (1e lijns) ziekenfondspakket. Dit kan 11 arbeidsplaatsen en 6 werkpleerplaatsen opleveren. De kontributie is 3,5 % van het bruto jaarinkomen per huishouden; kollektieve groepsverzekering bij het ziekenfonds met als tegenprestatie deklaraties van 90 % van de Kostensom uit het buurtgezondheidscentrum.
Lidmaatschapsrecht: gratis dienstenpakket van het buurtdienstencentrum, verzekering voor overige ziektekosten en 50 % korting op kontributie van buurtdienstencentrum. Reserveringsfonds voor piekdeklaraties, ondergebracht bij buurtfondsenkantoor.
4. Koöperatieve buurtonderhoudsgarage annex autoverhuur, en gereed-schapsverhuur; 5 arbeidsplaatsen en 5 werkpleerplaatsen. Kontributie: f. 500,- per jaar per huishouden + f. 75,- per volwassene + f. 50,- per kind.
Lidmaatschapsrecht: voor autobezitters kortingen bij reparaties en/of gebruik gereedschap; voor niet-autobezitters: het kunnen huren van een auto, tegen 12,5 cent per kilometer, exclusief brandstof. Boven de 10.000 km wordt de huur een kwartje per km.
5. Koöperatief buurtdienstencentrum: ombudsbureau annex opbouwwerk + juridische bijstand, buurtklussenbureau annex baanlozenproject, buurdrukkerij annex uitgeverij, buurtinkoopcentrale en kinderopvang; 6 arbeidsplaatsen en 8 werkpleerplaatsen.

Kontributie: f. 120,- per huishouden + f. 75,- per volwassene en f. 50,- per kind + 19 % BTW van de genoten korting via de inkoopcentrale.

Lidmaatschapsrecht: gratis dienstverlening, behalve buurtdrukkerij (50 % van de kostprijs); daarnaast 10 % korting op dagelijkse gebruiksartikelen en 15 % op duurzame gebruiksartikelen bij aangesloten middenstanders, die ook gebruik kunnen maken van computercentrum.

6. Buurthuis van het WKP; vergader-, lunch- en ontmoetingsruimten, hobby- en atelierruimten; 3 arbeidsplaatsen en 2 werkpleerplaatsen.
Kontributie: f. 120,- per jaar per huishouden + f. 30,- per volwassene en f. 18,- per kind.
Lidmaatschapsrecht: konsumpties à f. 0,75 en 50 % huurtarief akkomodatie.
7. Wasserette: van het WKP; 2 arbeidsplaatsen. Kontributie: f. 175,- per persoon per jaar.
Lidmaatschapsrecht: f. 0,50 per kg wasgoed, inclusief drogen en strijken.
8. Voedselcoöperatie: 144 volkstuinjes van 250 m², 1 ha. kassen met methaanvergistening en experimentele heteluchtverwarming plus buurteethuis met keuken; 5 arbeidsplaatsen en 7 werkpleerplaatsen. Kontributie: voor volkstuinjes f. 360,- per jaar per persoon, eethuis f. 500,- p.p.
Lidmaatschapsrecht: gratis teeltgoed voor volkstuinjes + verwarming en gratis maaltijden in buurteethuis.
9. Buurt-exploitatietoöperatie; receptie/telefoon, sekretariaat, koördinatie, koffiekeuken/bergingen, sanitaire voorziening, gang en trappenhuizen, overhead-ruimten zoals buurthuis; 7 arbeidsplaatsen en 4 werkpleerplaatsen. Kontributie uitsluitend van aangesloten koöperaties: f. 500,- per arbeidsplaats voor salarisadministratie, voor computergebruik/boekhouding/accountantscontrole 5% van de salariskosten, f. 6750,- per jaar per arbeidsplaats voor sekretariaat, receptie/telefoon en koördinatie. Lidmaatschapsrecht: gratis dienstverlening.
10. Buurtfondsenkantoor annex computer- en administratiecentrum, 945 m³; inkomensfonds voor kontribuanten, reserveringsfonds, kredietfonds (winstbestemming), vastrechtfonds (kontributies voor 9.), computercentrum, accountant/boekhoudkundige administratie; 7 arbeidsplaatsen en 6 werkpleerplaatsen. Kontributie uitsluitend van aangesloten koöperaties: energielasten (f. 25,- per m² per jaar), variabele organisatiekosten (10% kontributie 9.), specifieke produktiekosten (leenrente uit fondsen) en gebruiksrecht (f. 40,- per m² per jaar voor 2., f. 70,- voor 5, 6, 7, 8 en 10, f. 100,- voor 3, 4 en 9.) Lidmaatschapsrecht: gratis dienstverlening.

Totalen:

1. Inkomsten:

- structureel 4,7 miljoen
- specifiek 6,5 ton

2. Uitgaven:

- arbeidskosten 2,6 miljoen t.b.v. 51 arbeidsplaatsen en 50 werkpleerplaatsen
- kontributie aan 9: 5 ton
- kontributie aan 10: 1 miljoen, waarvan f. 255.000 voor ± 3500 m³ ruimte
- reservering 5% van structurele inkomsten: f. 235.000

3. Beschikbaar voor kortingen bij gekombineerde pakketten uit fondsen: pakket 3 + 5 (95% kontributie), pakket 3 + 5 + 6 + 7 (85%) en 3 + 5 + 6 + 7 + 2 (80%); totale pakket 75%: voor een eenpersoonshuishouden ± f. 125,- per maand, voor een bijstandsmoeder met 2 kinderen ± f. 175,- per maand. Bij de woonkollektievers is dat al - zoals we reeds eerder vermeldden - uitgespaard uit hun woonlasten en minder energiekosten.

Tot zover het plan. Op basis daarvan hebben we in juni een optie gevraagd op het grote stuk grond naast het woonkollektief. Deze optie werd voorafgegaan door gesprekken met twee wethouders, enkele ambtenaren, een kandidaat-huisarts en drie speciale ledenvergaderingen: december '83 over samenhang wonen, werken en voorzieningen, februari '84 over aanpassing van de statuten met o.a. de doelstelling van buurtgerichte werkgelegenheidsinitiatieven en juni '84 over het buurtekonomische plan en de mandaatstelling m.b.t. de optie.

Na onze brief in juni horen we dan de eerste maanden niets (vakantieperiode). Uit navraag blijkt dat B&W bereid zijn tot het in optie geven van een klein stuk grond tegenover het buurthuis (680 m²), waarop géén buurtgezondheidscentrum mag komen, want daarvoor zou het grote stuk gereserveerd worden t.b.v. enkele vrije ondernemers in de gezondheids-handel.

Wat was er aan de hand? Vanaf 1977 funktioneert er een medisch centrum in het zuidelijk deel van onze wijk. Dit beviel de gebruikers niet meer: te geïsoleerd, bouwgebreken, gebrek aan interne geluidsisolatie, te kleine praktijken (!) en een huurkontraat dat verlengd moest worden.

De vrije ondernemers plegen dan een doelgerichte lobby en ze claimen de gezondheidmarkt van de hele wijk. Ze wensen het strategisch zo gunstig gelegen stuk grond naast het woonkollektief. De succesvolle lobby blijkt o.a. uit opvallend grote activiteit van het projektburo stadsuitbreiding en afdeling grondzaken: ze komen de kapitaalsvernietiging van het nog maar zeven jaar oude gebouw (f. 640.000) tegemoet door extra grond-uitgifte t.b.v. zes vrije sektor-woningen (f. 200,- per m²) en verbouw van de overgenomen opstal tot vier vrije sektor-woningen. De inspanningen van de gemeente worden goed betaald: f. 190.000 winst.

Nu was eerder een negatief voorstel van B&W over een plaatsing van een windmolen (30 m mast/wiekdiameter 16 m) naast het woonkollektief door de betreffende raadscommissie (r.o.) omgezet in een positief advies, dus... politieke argumenten kunnen nog wel eens de doorslag geven. Het voorstel van B&W m.b.t. de optieverlening kwam op 18 oktober in de raadscommissie ruimtelijke ordening (r.o.) en de commissie oordeelde uitsluitend uitgiftetechnisch. De politiek-inhoudelijke beoordeling werd voorbehouden aan de vakkommissie sociale zorg, volksgezondheid en milieubeleid. Wel vond de commissie r.o. dat de optietermijn voor het woonkollektief verlengd moest worden tot vier maanden t.b.v. planvorming op hoofdpunten.

De raadscommissie Sozo en Vomil beoordeelde op 19 november jl. het B&W-voorstel in meerderheid als niet aansluitend op de politieke wenselijkheid van een geïntegreerd wijkgezondheidscentrum zoals in de Purmer met uitsluitend loondienstverbanden. De commissie adviseerde tot overleg over het tegenvoorstel van het woonkollektief tussen gemeente, ziekenfonds, de vrije ondernemers en het WKP.

Wat hield het WKP-tegenvoorstel in? Een combinatieprojekt van vrije ondernemers en het WKP. In de commissie was tijdens de "inspraaktijd" door het WKP beargumenteerd:

1. het is maatschappelijk ongewenst om als overheid aan een leiband te lopen van vrije ondernemers in de gezondheidszorg, die zich op kosten van de gemeenschap laten betalen
2. een flexibele normtoepassing m.b.t. het vestigingsbeleid maakt meer werkgelegenheid en een beter gespreide en toch goed belegde boterham mogelijk
3. juist de concurrentie met de vrije ondernemers kan prijsverlagend werken
4. de huisvestingskosten voor een gesubsidieerde sektor worden onbetaalbaar
5. er staan half '85 WKP-bewoners, zoals een arts en een tandarts, in de

- startblokken om in een loondienst-verband optimale dienstverlening te verschaffen en hecht georganiseerde patiëntenparticipatie
6. als het WKP de bestaande optie zou honoreren van een huisarts met homeopatische specialisatie, nl. het bovenstuk van het buurthuis plus personenlift verhuren, dan zou de feitelijk eerdere vestiging van die arts een marktbedervende werking kunnen hebben voor de groep vrije ondernemers, die door B&W dan in bescherming genomen moeten worden via repressieve toepassing van de erfpacht-overeenkomst.

Ons tegenvoorstel: laat de vrije ondernemers echt vrij en geef het WKP kans de homeopatische arts en de werkloze arts plus tandarts in loondienst-verband hun werk in vreedzame coëxistentie te laten doen in een medisch centrum voor de hele wijk op het grote grondstuk, met daarboven op dan om kosten te drukken een tweede en of derde laag voor het WKP (evenredige projektontwikkeling).
Daarbij zou dan de voorwaarde gesteld kunnen worden dat de openvallende plekken bij de vrije ondernemers in loondienst-verband opgevuld worden.

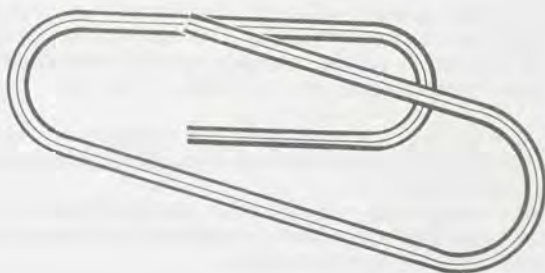
Ons verzoek: laat de gemeente een tri-partite-overleg starten tussen WKP, vrije ondernemers en gemeente. Daarnaast zal het WKP een plan ontwikkelen voor de minder inpasbare werkgelegenheidsinitiatieven op het kleine stuk (680 m²).

Zoals gezegd, de meerderheid van de commissie stuurde de wethouder terug naar B&W met de boodschap om overleg te starten met betrokken partijen, dus ook het ziekenfonds.

Konklusie: De zaak van het grote grondstuk ligt nog open; het buurt-ekonomische plan zal met voortvarendheid dichtgetimmerd moeten worden en mochten we het zeer belangrijke organisatiekader van het buurtgezondheidskoöperatie verliezen, dan moet binnen vier maanden een operationeel plan op tafel liggen voor het kleine stuk grond, bijv. projekt 2, 4, 5 en 10 in beperktere opzet tegenover de al in aanbouw zijnde projekten 6, 7 en gedeeltelijk 8.

Het zal duidelijk zijn: dit verhaal heeft een vervolg.

Henk van Schayk
(tel. 020-765351 - SWA
02990-26925 - huis)

DE WERKGROEP BUURTEKONOMIE VAN DE AMSTERDAMSE OPBOUWWERKINSTELLING (SWA)

De werkontwikkeling bij de SWA wordt op drie manieren georganiseerd, waarvoor + 3 uur per week wordt uitgetrokken:

- teamoverleg: algemene ontwikkelingen binnen wijken, nieuwe initiatieven, beleid van de SWA (zes territoriaal ingedeelde teams)
- werkbespreking (konkrete werkproblemen, analyse van situaties, strategie, werkwijze)
- werkgroepen die projektmatig een bepaalde invalshoek uitwerken (buurteconomie, buitenlanders, vrouwen en zelforganisaties, drugs-beleid e.d.).

De werkgroepen rapporteren aan het centraal overleg, een wisselende mandaatgroep vanuit teams, die tweemaandelijks het beleid van de SWA bespreekt. In het kader van werkontwikkeling dus is de werkgroep buurteconomie ontstaan. De werkgroep komt vanaf september 1983 ongeveer maandelijks bijeen en heeft als volgt gewerkt:

I Waarom wil ieder voor zich een buurteconomische aanpak?

Drie overwegende motieven:

- a. de betaalbaarheidsproblemen vereisen een nieuw zelforganisatiepatroon
- b. de probleembenadering van "overheid, ons tekort komt door uw tekort" wordt te reactief en bij teruglopende middelen een cirkelgang
- c. beheer- en bestedingsproblemen zijn steeds belangrijker en veronderstellen een andere aanpak dan de traditionele planvorming, waarbij in hoofdzaak anderen het initiatief bepalen.

II Wat verstaan we onder buurteconomische aanpak?

In enkele besprekingen zijn de hoofdlijnen uitgekristalliseerd:

Een buurtgerichte netwerkorganisatie om braakliggende capaciteit in een buurt aan te wenden voor:

- a. betere besteding van inkomens in de buurt (nu slechts 1/5 deel van de besteedbare inkomens in een doorsnee buurt tot "gelding" gebracht)
- b. lastenverlichting t.b.v. betere betaalbaarheid van dagelijkse behoeften
- c. meer buurtgebonden georganiseerde afzet (buurtgerichte konsumentenorganisatie)
- d. hergebruik van kollektief profijt in nieuwe initiatieven/experimenten/voorzieningen en in betaalde buurtgerichte arbeid.

Deze organisatie-aanpak kan alleen slagen als aanwezige produktieve capaciteit gekoppeld wordt aan aanwezige behoeften, dan wel tekorten in de buurt. Een belangrijke invalshoek kan daarbij zijn een georganiseerde afzet d.m.v. konsumentenorganisaties: contributie-gebonden bestedingen t.b.v. een gelijke dienst (produkt) voor minder geld of een betere dienst (produkt) voor hetzelfde geld. Het gaat dan om een derde economische weg: naast de markt van het bedrijfsleven en de algemene dienstverlening van de overheid, een zelfbeherende konsumentenorganisatie. Met de buurteconomische aanpak worden een aantal profijten aangestreept:

1. kostenbesparing voor de georganiseerde konsument
2. goede voorziening in dagelijkse levensbehoefte binnen een "zelfbeheerste" woonwomgeving
3. fondsvorming voor ontwikkeling van nieuwe initiatieven, bijv.

via een buurtontwikkelingsmaatschappij(bom)

4. betaalde arbeid, gekoppeld aan buurtgerichte dienstverlening, resp. produktie in 25-uurs banen met het loonniveau van tenminste het huidige minimum + 10%
5. zelfbeheer in organisatie en zelfbeschikking over rendement binnen kleinschalig en autonoom kollektief verband.

Deze buurtekonomische aanpak veronderstelt een aantal nieuwe organisatiedoelen, zoals:

- * profijt-projekten die zelfstandig kunnen draaien en enkele van bovenstaande profijten kunnen waarmaken
- * een netwerk van projekten en ondersteunende faciliteiten om bestaansvoorwaarden en continuïteit op buurt- en wijkniveau te verbeteren
- * inventarisatie van aanwezige capaciteit, behoeften, resp. tekorten en geldstromen, bijv. uitkeringen, konsumentenkrediet, investeringen, arbeidsmarkt, woningmarkt, energie, verzekeringen e.d.
- * aktie-onderzoek naar nieuwe bestedings- en organisatievormen, ook wat betreft energie-besteding van het ambtelijk apparaat, overheidsfinanciering, bijv. buurt-budgetten, en planvorming.

III Konkrete analyses: WG-terrein, Oud-West, Oostelijk Havengebied, planvorming Oostenburg-Zuid, Indische buurt en Wave Game (camping Zeeburg en waterbuslijn). Enkele artikelen in dit themanummer geven hierover meer informatie.

IV Het opzetten van een oriëntatiekursus buurtekonomie:

- a. Van januari tot mei '85 wordt deze kursus georganiseerd voor belangstellenden uit wijkopbouworganen en betrokkenen uit konkrete projekten, dan wel aktieve bewoners die nieuwe initiatieven willen nemen. Het gaat om 4 avonden en evt. een markttag in mei.

V Het lopende seizoen tot zomer '85 zal de werkgroep de handen vol hebben aan de kursus en daarnaast het opzetten van een klankbordgroep van deskundigen, die op een specifiek terrein van advies kunnen dienen aan initiatiefnemers dan wel lopende projekten. Gezocht worden een notaris, een fiskaal jurist, een ekonoom, een architekt, een bouwkosten-deskundige en enkele doorgewinterde projektontwikkelaars op principes van zelforganisatie. Uiteraard zal ook aandacht besteed worden aan het opzetten van een netwerk van ondersteuning (onderlinge informatie-uitwisseling en georganiseerde kontaktpunten met bijv. ambtelijke projektgroepen, vakbonden, kamer van koophandel, sociale dienst, G.A.B., G.A.K./G.M.D. e.d.). Konkrete analyses en notities over bijvoorbeeld stichting of koöperatie, fondsvorming, budgetontwikkeling, beheervormen e.d. zullen ook niet achterwege mogen blijven.

Kortom, nog te veel werk aan de winkel om werkloos toe te zien.

Henk van Schayk

De oriëntatiemap is vóór 15 december te bestellen à f 25,-, ná 15 december à f 35,- (inkl. portiekosten) bij het SWA, Pr. Hendriklaan 52, 1075 BE Amsterdam, tel. 020-765351.

HET OOSTELIJK HAVENGEBIED ALS WOON-WERKGEBIED???

In het Amsterdamse Oostelijk Havengebied neemt de havenfunctie al sinds lange tijd af. Daarom is men een aantal jaren geleden op het idee gekomen om er een woongebied van te maken.

De Dienst Ruimtelijke Ordening van de gemeente Amsterdam heeft met dat doel een struatuurschets gemaakt. Hiermee geven ze aan hoe het gebied er in de toekomst uit moet komen te zien. Deze struatuurschets is het beste te omschrijven als een kaalslag/nieuwbouw plan. Niet alleen voor het merendeel van de bestaande bebouwing, maar zeker ook voor wat betreft de bestaande structuur van het gebied. Het kenmerkende van de huidige structuur zijn de vier schiereilanden met brede haven ertussen, verbonden door een middengebied.

Volgens die gemeentelijke struatuurschets moesten vrijwel alle havens gedempt worden. Dan kan men er een standaard nieuwbouwwijk op bouwen.

In september 1980 werden op het oostelijk IJ-eiland drie grote panden gekraakt nadat deze enkele jaren hadden leeggestaan. De bewonersgroep Oostelijk havengebied - die daaruit voortgekomen is - heeft zich sindsdien tegen de gemeentepannen verzet. Bij een door de bewonersgroep georganiseerd symposium over de toekomst van het Oostelijk Havengebied in november 1983 hebben ze hun eigen standpunten eens op een rijtje gezet. Enkele uitgangspunten zijn:

- handhaven van de unieke land-water structuur
- stimulering van de menging wonen-werken
- hergebruik van bestaande gebouwen waar dat mogelijk is.

Er is maandelijks overleg met de gemeente, maar dat stelt vaak niet zoveel voor. Sinds de gemeente haar eigen struatuurschets ter discussie heeft gesteld loopt het wel wat beter. Een verandering is bijvoorbeeld dat - mede omdat het zeer duur blijkt te zijn - het dempen van de havens grotendeels van de baan is. De volgorde voor de plannen van de verschillende delen van het Oostelijk Havengebied wordt bepaald door het tijdstip dat zo'n deelgebied leeg komt. Voor het Cruquiseiland zijn al plannen gemaakt: Voor een deel blijven de bedrijven die er zitten, voor een deel wordt het een woongebied.

Het volgende deelgebied dat aan de beurt is, is het oostelijk IJ-eiland. Tot 1978 was de KNSM hier gevestigd. Op het eiland staan nog veel - in goede staat verkerende - gebouwen. De voormalige kantoren worden nu vooral gebruikt als woonruimte, verder is er een kantoortje, een café en een buurtwinkel opgezet. De voormalige kantine is ook gekraakt, maar dan als woon-werkruimte voor kunstenaars. De loodsen worden nu gebruikt als opslagruimte, maar komen in de nabije toekomst leeg. Het zijn mooie ruimtes om te verbouwen tot woningen en werkplaatsen.

Planvorming

De nieuwbouw van woningen moet volgens de gemeente in 1988 starten. Dat betekent dat de planvorming voor het oostelijk IJ-eiland dit najaar zal beginnen. De planvorming voor dit gebied wordt door de bewonersgroep gezien als speerpunt voor een planvorming die uitgaat van: integratie van wonen, voorzieningen en werken op de kade (m.n. ook gebruik van bestaande bebouwing) en integratie van wonen op de kade en wonen op het water met daarbij passende infrastructuur. Hiervoor zijn op het symposium en later door de daar opgerichte werkgroepen een groot aantal concrete ideeën naar voren gebracht.

De eerste werkgroep - "wonen aan het water" - houdt zich bezig met het gebruik van het water en de relatie land-water. Er blijkt zeer veel belang-

Met de terugloop van het aantal bewoners lopen ook die voorzieningen terug.

Woningbouw op de plaats van de machinehal geeft de meest directe aansluiting tussen de Czaar Peterbuurt en Oostenburg Zuid ($\pm 4.500 \text{ m}^2/90$ woningen).

5. Het belang van de Czaar Peterbuurt in het hergebruik van het terrein ligt in het verlengde van 2,3 en 4.

Steeds meer voorzieningen zijn uit de buurt verdwenen (het laatste jaar 2 scholen, het buurthuis en het postkantoor) en de winkels zijn steeds meer op de tocht komen te staan. Daarom is het belangrijk:

- * dat er snel woningen worden gerealiseerd om de bestaande voorzieningen op peil te kunnen houden,
- * dat er via Oostenburg een optimale korte verbinding komt met de naar Wittenburg verplaatste voorzieningen (PTT, gezondheidscentrum, scholen, supermarkt, wijkcentrum en buurthuis). Een dergelijke verbinding is ook van belang voor de bewoners van de Oostelijke Handelskade. Bovendien zal deze route extra betekenis krijgen door het op Oostenburg voorgestelde parkje, dat vanuit de zeer dicht bebouwde Czaar Peterbuurt als extra woonomgeving zeer gewenst is.

Gekozen model

Zo langzamerhand begint de herbouw van Oostenburg Zuid vorm te krijgen. In het gebied zijn drie blokken woningen in aanbouw. Zo gauw de bouw gereed is, worden de omringende straten in hun definitieve vorm aangelegd.

In juli van dit jaar is na intensief overleg tussen de gemeente en de buurtplangroep besloten de buurt voor te stellen om het zuidelijk deel van de voormalige fabriekshal te verbouwen tot sporthal.

Deze voorziening krijgt een speelveld van 20×40 meter en beslaat slechts 1.600 m^2 van de 8.400 m^2 terreinoppervlakte die de fabriekshal thans inneemt. De grote vraag is wat met de rest van de hal gedaan kan worden.

Door de Dienst Openbare Werken is een haalbaarheidsonderzoek gedaan. Bekeken is of het mogelijk is de hal te verbouwen voor woningen, een sportvoorziening en een wintertuin.

Twee uitersten zijn bekeken:

1. De hal vrijwel geheel handhaven en gebruiken voor de inbouw van woningen, een sportvoorziening en een wintertuin of studio's.
2. De hal vrijwel geheel slopen en slechts 1.600 m^2 handhaven ten behoeve van een sportvoorziening.

Het eerste model bleek nogal wat bezwaren op te leveren van degenen die de woningen moeten bouwen.

Het tweede model leverde geen problemen voor de opdrachtgever. De bouw van een sportvoorziening in de bestaande hal levert een forse besparing in de bouwkosten.

Tijdens een goed bezochte en zeer levendige buurtvergadering is op 9 oktober gekozen voor het eerste model:

- * inbouw van woningen in de hal met behoud van de kapconstructie en overdekt binnenterrein
- * t.b.v. woonlasten 90 energie zuinige woningen (zonder extra voorzieningen 30 % besparing; met extra voorziening 50 % energie-besparing)
- * op het binnenterrein voornamelijk groenvoorziening voor het hele jaar door; onderhoud en exploitatie vanuit de bespaarde energiekosten
- * inbouw van woningen is haalbaar binnen woningwetbudgetten (aanvaardbaar huurniveau)
- * de sportvoorziening overeenkomstig de eerder gestelde voorwaarden
- * buiten de hal op het zuidelijk deel van het voormalige S.W.D.-parkeerterrein 90 woningwetwoningen in max. 5 lagen, waarvan 40 % grote

BUURTPLANGROEP OOSTENBURG-ZUID (AMSTERDAM)

Inleiding

Begin zomer 1983 werd het terrein van Stork Werkspoor Diesel (S.W.D.) op Oostenburg Zuid door de gemeente aangekocht. Rond die tijd startte eveneens het overleg met de buurtplangroep over de invulling van het terrein.

Het voormalig industrieterrein van Stork Werkspoor Diesel is 17.000 m² groot, waarvan een groot deel in beslag genomen wordt door de machinehal.

In het Stedebouwkundig plan is vastgelegd dat: in totaal 180 woningwoningen gebouwd zullen worden en in de machinehal een sporthal van maximaal 2.000 m² gebouwd zou kunnen worden.

De huidige machinehal heeft een vloeroppervlak van 8.400 m². Verder moet er op het terrein een buurtparkje van 5.000 - 6.000 m² komen.

In het overleg met de gemeente hebben voor de buurtplangroep de volgende uitgangspunten gegolden:

1. Van de zijde van de buurtplangroep werd de bereidheid uitgesproken mee te werken aan een onderzoek t.b.v. een sportvoorziening binnen de machinehal, maar alleen onder een aantal voorwaarden:

- de sportvoorziening moet een buurtfunctie krijgen
- de hal mag niet groter worden dan 2.000 m²
- in de hal mag geen toeschouwerakkomodatie komen
- er mag geen gebouwde parkeervoorziening komen

Toen de projectgroep akkoord ging met de voorwaarden is de sportvoorziening als mogelijke invulling van het zuidelijk deel van de machinehal meegenomen. Een begin dit jaar gehouden onderzoek naar de mogelijkheid van verbouw van de bestaande machinehal, had een positief resultaat: inbouw kan heel goed en is goedkoper dan een heel nieuw gebouw.

2. Zorgen dat er een goede verbinding komt tussen de Czaar Peterbuurt en Oostenburg.

De Czaar Peterbuurt is een 19e eeuwse behoud- en herstelbuurt van nog geen 3000 inwoners; Oostenburg is een braakliggend stadsvernieuwingsgebied voor nieuwbouw in combinatie met 19e eeuwse oudbouw (ruim 300 woningen). Beide buurten samen hebben straks zo'n 5.000 inwoners; tussen beide buurten is het S.W.D.-komplex en met name de machinehal (120 m) een dominant scheidingsfront. Daarom is in het Stedebouwkundig plan een duidelijke verbinding nodig. Twee vereisten:

- de machinehal moet in elk geval gedeeltelijk gesloopt worden voor een ruime fiets-voetgangersverbinding (± 1.000 m²)
- de dwarsverbindingen over de Eilanden moeten aansluiten op het stratenpatroon van de Czaar Peterbuurt.

3. Een zo groot mogelijke groenvoorziening in dit gebied (parkje).

Het beste is dit parkje aan het water van de Oostenburgervaart te leggen, want daarmee vergroot je het park. De Czaar Peterbuurt krijgt daardoor ook een rechtstreekse aansluiting op het park. De grootst mogelijke groenvoorziening berekenen we door woningbouw op de plaats van de machinehal. Dat is voorgerekend door de dienst Ruimtelijke Ordening.

4. Versterken van de woonfunctie.

Zowel voor de toekomstige bewoners als voor de huidige buurt is het belangrijk dat er een levendige buurt ontstaat waar de voorzieningen zijn die in de dagelijkse behoeften voorzien, zoals: winkels, verenigingsgebouwen, speeltuin, sport- en spelvoorziening, enz.

Met de terugloop van het aantal bewoners lopen ook die voorzieningen terug.

Woningbouw op de plaats van de machinehal geeft de meest direkte aansluiting tussen de Czaar Peterbuurt en Oostenburg Zuid ($\pm 4.500 \text{ m}^2/90$ woningen).

5. Het belang van de Czaar Peterbuurt in het hergebruik van het terrein ligt in het verlengde van 2,3 en 4.

Steeds meer voorzieningen zijn uit de buurt verdwenen (het laatste jaar 2 scholen, het buurthuis en het postkantoor) en de winkels zijn steeds meer op de tocht komen te staan. Daarom is het belangrijk:

- * dat er snel woningen worden gerealiseerd om de bestaande voorzieningen op peil te kunnen houden,
- * dat er via Oostenburg een optimale korte verbinding komt met de naar Wittenburg verplaatste voorzieningen (PTT, gezondheidscentrum, scholen, supermarkt, wijkcentrum en buurthuis). Een dergelijke verbinding is ook van belang voor de bewoners van de Oostelijke Handelskade. Bovendien zal deze route extra betekenis krijgen door het op Oostenburg voorgestelde parkje, dat vanuit de zeer dicht bebouwde Czaar Peterbuurt als extra woonomgeving zeer gewenst is.

Gekozen model

Zo langzamerhand begint de herbouw van Oostenburg Zuid vorm te krijgen. In het gebied zijn drie blokken woningen in aanbouw. Zo gauw de bouw gereed is, worden de omringende straten in hun definitieve vorm aangelegd.

In juli van dit jaar is na intensief overleg tussen de gemeente en de buurtplangroep besloten de buurt voor te stellen om het zuidelijk deel van de voormalige fabriekshal te verbouwen tot sporthal.

Deze voorziening krijgt een speelveld van 20×40 meter en beslaat slechts 1.600 m^2 van de 8.400 m^2 terreinoppervlak die de fabriekshal thans inneemt. De grote vraag is wat met de rest van de hal gedaan kan worden.

Door de Dienst Openbare Werken is een haalbaarheidsonderzoek gedaan. Bekeken is of het mogelijk is de hal te verbouwen voor woningen, een sportvoorziening en een wintertuin.

Twee uitersten zijn bekeken:

1. De hal vrijwel geheel handhaven en gebruiken voor de inbouw van woningen, een sportvoorziening en een wintertuin of studio's.
2. De hal vrijwel geheel slopen en slechts 1.600 m^2 handhaven ten behoeve van een sportvoorziening.

Het eerste model bleek nogal wat bezwaren op te leveren van degenen die de woningen moeten bouwen.

Het tweede model leverde geen problemen voor de opdrachtgever. De bouw van een sportvoorziening in de bestaande hal levert een forse besparing in de bouwkosten.

Tijdens een goed bezochte en zeer levendige buurtvergadering is op 9 oktober gekozen voor het eerste model:

- * inbouw van woningen in de hal met behoud van de kapconstructie en overdekt binnenterrein
- * t.b.v. woonlasten 90 energie zuinige woningen (zonder extra voorzieningen 30 % besparing; met extra voorziening 50 % energie-besparing)
- * op het binnenterrein voornamelijk groenvoorziening voor het hele jaar door; onderhoud en exploitatie vanuit de bespaarde energiekosten
- * inbouw van woningen is haalbaar binnen woningwetbudgetten (aanvaardbaar huurniveau)
- * de sportvoorziening overeenkomstig de eerder gestelde voorwaarden
- * buiten de hal op het zuidelijk deel van het voormalige S.W.D.-parkeerterrein 90 woningwetwoningen in max. 5 lagen, waarvan 40 % grote

(4 of meer kamers) en gesitueerd in een kleinschalig gesloten bouwblok * een buurtparkje dat een directe relatie heeft met de Oostenburgervaart en goed bereikbaar is vanuit de Czaar Peterbuurt, waar de meeste gebruikers vandaan komen.

De woningbouwvereniging en het Coördinatiebureau Stadsvernieuwing zijn huiverig voor het gekozen model: beheerproblemen en hoge kosten van een overdekt binnenterrein. Afspraak is dat er een aparte werving naar toekomstige bewoners kan plaatsvinden via de Dienst Herhuisvesting van de gemeente. De woningbouwvereniging is bereid het opdrachtgeverschap af te staan.

Het kan uit oogpunt van zelforganisatie en zelfbeheer een goede zaak zijn als er een coöperatieve vereniging van toekomstige bewoners een samenwerkingskontraat met het gemeentelijk woningbedrijf kan sluiten, zoals dat in Purmerend is gebeurd bij het Woonkollektief (zie elders in dit nummer).

Wonen in de machinehal?

In het voorjaar van 1984 is in opdracht van de gemeente een onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van het inbouwen van een sporthal, woningen en een wintertuin in de machinehal.

Bij dit onderzoek, uitgevoerd door de Dienst Openbare Werken, is in de eerste plaats het gebouw onderzocht. De dakconstructie blijkt matig en de gevels slecht. Voor het inbouwen van de sporthal geeft dit echter ook weinig problemen. Voor woningen is dit ingewikkelder. Hier worden veel meer eisen gesteld aan bijv. daglichttoetreding.

In het onderzoek is uitgegaan van een indeling waarbij woonkamer en slaapkamers aan de buitengevel liggen, en keuken, natte cel en entree aan de binnenzijde.

Het bouwen binnen de machinehal stelt hoge eisen aan het ontwerp. Dit biedt niet alleen beperkingen maar ook grote mogelijkheden. In het bijzonder geldt dit voor de wintertuin en de warmtehuishouding.

Voor dit laatste is door het Raadgevend Ingenieursburo Nederland (RIN) en Peter Hakkenberg een aanvullend onderzoek gedaan naar de woonlasten. Hierbij lag het zwaartepunt op de mogelijkheden van energiebesparing. In het onderzoek van Openbare Werken wordt gesproken over een besparing van circa 7 %. Het onderzoek van het RIN komt met het nemen van speciale maatregelen op een veel grotere besparing, namelijk circa 50 % van de normale energiekosten per jaar. Hoewel hierbij terecht is opgemerkt dat een belangrijk deel van deze maatregelen ook zijn te nemen bij nieuwbouwwoningen, zijn bij een goed ontwerp toch extreme besparingen mogelijk. Dit brengt wel extra bouwkosten met zich mee.

Een haalbaarheidsonderzoek is geen ontwerp maar een instrument voor het nemen van beslissingen.

Wat de bouwkundige toestand en de bouwkosten betreft is het rapport positief over de mogelijkheid van de onderzochte combinatie.

Alleen voor de wintertuin moet een oplossing gevonden worden voor de kosten. Wat de wenselijkheid van het wonen aan een wintertuin betreft wordt het moeilijker. Wat de één een voordeel vindt is voor de ander een nadeel.

Het is nuttig zoete berichten uit de praktijk te leggen naast zure prognoses. Een onderzoek van de Centrale Directie van de Volkshuisvesting, onder de bewoners van het oudste uit '72 stammende complex, wijst uit dat de bewoners, ondanks klachten zoals hitte in de zomer, zeer tevreden zijn. In rapportcijfers uitgedrukt scoort dit project een waarderingscijfer van 8,1. Ook de opdrachtgever heeft geen berouw van zijn idealistische opstelling: een nieuw project is in voorbereiding.

- De extra kosten voor de glaskap worden goedge maakt door besparingen

op de binnengevel en cv-installatie.

- De bijkomende kosten zijn lager. De binnengevel vraagt minder en de glaskap bijna geen onderhoud.
- De kosten voor inrichting en aankleding van het binnengebied zijn dezelfde als wanneer er geen glaskap zou zijn.

Uitgangspunt zal moeten zijn dat de inrichting en aankleding wordt afgestemd op de gebruikswensen van verschillende leeftijdsgroepen. Dus bijv. niet alleen een waterpartij met sierbeplanting maar ook een speelvijvertje. Met een doordacht ontwerp kan ieder aan z'n trekken komen, zonder overlast voor anderen. Het werken met niveaunderschillen zou een middel kunnen zijn voor een boeiend geheel en biedt perspectief op een harmonisch samengaan.

De inrichting is verder sterk afhankelijk van de keuze voor een openbaar of meer besloten gebied en ook van de beheersvorm.

Bij het in de hand houden van de temperatuur van het binnengebied staat de rijke ervaring uit de glastuinbouw ter beschikking. De planten zorgen voor zuurstofrijke en schone lucht, zodat een aangenaam klimaat zal ontstaan.

Verkeer

Met het situeren van de helft van de 180 woningen ter plaatse van de hal en de andere helft op het zuidelijk deel van het voormalige S.W.D.-parkeerterrein, zijn alle woningen over de kortste afstand, dus met de minste verkeersoverlast, te bereiken.

Het uitgangspunt is dat de diverse bestemmingen elk afzonderlijk bereikbaar worden. Deze ontsluitingen worden onderling niet op elkaar aangesloten. Daarmee wordt sluipverkeer en nodeloos rondrijden door het woongebied voorkomen.

Samen met het gegeven dat alle woningen goed bereikbaar moeten zijn in de gekozen indeling van het gebied, liggen nu ook de hoofdlijnen van het stratenpatroon vast.

Vanaf Kattenburg tot de Czaar Peterbuurt komen er voet-/fietspaden over de Eilanden via bruggen over de grachten. Die voet-/fietsverbinding gaat dwars door dit plangebied en door de machinehal. Met die dwarsverbindingen zijn de voorzieningen op Wittenburg, zoals scholen, supermarkt, buurtcentrum, postkantoor, etc. beter bereikbaar en ook de voorzieningen en winkels in de Czaar Peterbuurt.

Gino Smit
p/a St. Wijkopbouw
Pr. Hendriklaan 52
A'dam 020-765351

VAN BURENHULP NAAR RUILSYSTEEM

Burenhulp

Burenhulp wordt in het algemeen zo georganiseerd, dat buurtbewoners die behoeftig zijn (d.i. een aantal behoeften hebben die zij niet zonder hulp kunnen bevredigen) geholpen worden door vrijwillige buurtbewoners zonder dat daar een tegenprestatie voor wordt verlangd. Boodschappen doen, klein huishoudelijk werk, kleine klusjes in het huis en gewoon beschikbaar zijn voor een praatje, zijn de meest voorkomende activiteiten.

De moeilijkheid met dit soort systemen is dat er sprake is van éénrichtingsverkeer. Vanuit een solidariteitsgevoel of een liefdadigheidsgedachte stellen mensen zich beschikbaar om een aantal dingen voor de medemens te doen. Op zich is het natuurlijk een prima zaak om de (behoefte) buurtbewoner te helpen en je er verantwoordelijk voor te voelen. Een eerste nadeel dat er echter aan kleeft, is dat het mensen in hun behoefte kan bevestigen. Het menselijk samenleven in een buurt is niet (meer) zo, dat deze vorm van hulp als vanzelfsprekend door iedereen wordt ervaren. Degene die hulp vraagt zal zich hiervan bewust zijn én van het feit dat hij/zij er niets anders tegenover kan stellen dan dankbaarheid. Het besef van afhankelijkheid zal hierdoor gestimuleerd (kunnen) worden. Men verkeert in een uitgesloten/afgesloten positie - niet voor niets wordt er burenhulp georganiseerd - waar men alleen door andere mensen in geholpen wordt. Een tweede nadeel ligt aan de kant van degene die hulp verleent. Ten eerste zal het aanbod van mensen, die onbaatzuchtig genoeg zijn hulp te bieden aan buurtbewoners vermoedelijk niet al te groot zijn, zodat de verantwoordelijkheid op weinig schouders rust. Ten tweede zal de hulp in het algemeen niet hoog op het prioriteitenlijstje van de hulpverlener staan: de kans dat er andere, meer interessante activiteiten voor in de plaats komen, is zeker aanwezig. Gevolg hiervan is dat de continuïteit van de hulp op het spel staat, en zelfs de hulp zelf, zodat er (weer) gegrepen moet worden naar oplossingen die door beroepskrachten of instellingen verzorgd worden.

Wat zou er nu gedaan moeten worden om burenhulp vanzelfsprekend te laten zijn, een normale zaak voor eenieder die in een buurt woont, zonder de nadelige effecten die hierboven beschreven zijn?

Je kan natuurlijk met nostalgie kijken naar netwerken die vroeger bestonden in en tussen families, naar wederzijdse hulp die in (vooral oude volksbuurten van) Amsterdam functioneerde, of naar het fenomeen van het "naberschap" zoals dat uit de Achterhoek bekend is. Echter moet men niet vergeten dat deze (vroeger) bestaande systemen voortkomen uit traditie en bovendien gebaseerd

zijn op een aantal normen en waarden die niet per sé aanwezig zijn bij de bewoners van een nieuwe wijk. Het zonder meer overplaatsen van een van elders gehaald model lijkt daarom niet mogelijk te zijn. Je blijft namelijk met de motivatie van de betrokkenen zitten: als niemand het nut van dit soort netwerken erkent, komt er niets van de grond. Dat nut van hulp-netwerken als burenhulp ligt ook voornamelijk aan de kant van degene die hulp behoeft. Ik pleit er voor geen éénrichtingsverkeer-verhoudingen op te zetten, maar tweerichtingsverkeer. Of liever nog: wederzijdse verhoudingen, hetgeen méér mensen inhoudt die iets aan elkaar hebben.

Een ruilsysteem

Allereerst stel ik voor het begrip "behoefte" te verruimen. Mijns inziens is iedereen behoeftig in de volgende zin: iedereen heeft onvervulde behoeften op het gebied van diensten in brede zin, van edukatie en vaardigheden die men zou willen bezitten.

Deze behoeften kunnen niet bevredigd worden (of in ieder geval niet onmiddellijk) omdat er bijv. geen geld is, geen tijd, of omdat de verschillende mogelijkheden buiten het gezichtsveld liggen. Met andere woorden: in een buurt bestaat een vraag naar een skala van activiteiten die door anderen verricht kunnen of moeten worden. Onder deze vraag valt de vraag naar diensten waarop een systeem van burenhulp is gebaseerd, maar ook de wens om af en toe kinderopas te hebben, de Spaanse taal bij te spijkeren voor men op vakantie gaat, zelf olie te leren verversen in de auto, Surinaams te leren koken of de tuin omgespit te krijgen, etc. Mijn stelling is, dat in een gegeven buurt het merendeel van deze behoeften daadwerkelijk door andere buurtbewoners vervuld kunnen worden: in potentie zijn vrijwel alle kennis, vaardigheden en diensten die op een bepaald moment verlangd worden, bij anderen aanwezig. Men is zich alleen niet bewust van het aanbod dat men in huis heeft, mede omdat er niet naar gevraagd wordt.

Het probleem zit er nu in, een in een buurt levende vraag af te stemmen op het aanbod. Dit is een organisatorisch probleem, dat op de volgende manier kan worden aangepakt. Mijn voorstel is een ruilsysteem of ruilnetwerk te creëren. "Ik kan jou elementaire Engelse spreekvaardigheid bijbrengen en jij kan af en toe mijn kind naar de speelzaal brengen, zullen we dat combineren?" Wat voorop staat, is dat geen geld van eigenaar verwisselt, tenzij er bijv. kosten voor materiaal gemaakt worden o.i.d. Dit houdt in dat de ene activiteit niet hoger of lager gewaardeerd wordt dan de andere. Dit is mogelijk omdat je alleen dan wat aanbiedt als je het ook leuk vindt dat te doen. Bovendien biedt

het je de mogelijkheid bepaalde kennis of vaardigheden op peil te houden. Verder krijg je er iets voor terug, dat beantwoordt aan jouw specifieke vraag op een bepaald moment en dat je anders een investering in geld of (extra) tijd kost. Het werkt dus nog besparend in de portemonnee ook.

In concreto zou het ruilsysteem als volgt opgezet kunnen worden: op een centrale plaats (het Wijkopbouworgaan bijv.) staan twee bakken met kaarten. De ene bak is de vraag-bak, de andere de aanbod-bak. Op de kaarten staan gegevens over de persoon en over de activiteit. Eens in de zoveel tijd (bijv. eens per week) wordt gekeken welke transakties tot stand kunnen worden gebracht. (Deze activiteit kan overigens in zelfbeheer worden gedaan: Kaart in de aanbod-bak: "Eens in de week vraag en aanbod op elkaar afstemmen"). Vervolgens treden betrokkenen met elkaar in contact om diensten aan elkaar te verlenen. Hierbij moet worden opgemerkt, dat het niet vaak voor zal komen dat er twee-persoonsrelaties zullen ontstaan. Tenslotte is het lang niet altijd zo, dat ik precies dát in huis heb, dat jij wilt, en dat jij precies dátgene voor mij kan doen, wat ik wil. De situatie zal meer zo zijn, dat A iets voor B doet, B voor C, C voor D en D voor A, of iets dergelijks. De activiteiten die verricht worden, houdt men bij op de centrale plaats. Dit ook om te voorkomen, dat iemand achtereenvolgens het plafond laat witten, de auto laat repareren en ook nog Russisch leert, zonder daar iets voor in de plaats te doen. Overigens moet het systeem wel flexibel toegepast worden, zodat iemand die werkelijk niets aan te bieden heeft (hoewel dit zelden zal voorkomen) en wel behoeften heeft, niet buiten de boot valt. Als naam van het systeem zou Leer-om-leer-werk genomen kunnen worden. Deze naam drukt het wederzijds karakter uit, wijst op de rol van leren, terwijl het niet in de laatste plaats weergeeft, dat activiteiten, die in dit kader worden ondernomen, ook leuk moeten zijn (l.o.l.werk).

om-leer-werk kan, zij het niet dwingend, voorzien in een meer structurele invulling van tijd en bezigheden. *Het gelijkwaardigheidsprincipe.* Omdat er geen geld van eigenaar verwisselt kan de waardering voor verschillende soorten activiteiten evenwichtiger worden. Een lange termijn effect hiervan zou een brug kunnen inhouden tussen (hoog gewaardeerde) betaalde arbeid en (laag gewaardeerde) vormen van onbetaalde arbeid. Overigens is dit begrip de reden dat het verstandig lijkt goederen buiten het ruilsysteem te houden. Het betalen in natura zou namelijk een gevolg

Tot slot noem ik een aantal begrippen die ten grondslag liggen aan het functioneren van een ruilsysteem:

Onderconsumptie. Zoals hierboven al aangehaald kan leer-om-leer-werk in deze tijd van bezuinigingen zorgen voor besparingen ten aanzien van noodzakelijke of wenselijke uitgaven.

Déstrukturering van de tijd. Vooral diegenen die buiten het (betaalde) arbeidsproces staan, ervaren nogal eens een zinloosheid van het bestaan, omdat er geen van buitenaf opgelegde regelmaat meer aanwezig is. Leer-kunnen zijn. Een ander argument om goederen niet mee te laten doen, is dat van kon-kurrentievervalsing.

Sociale integratie. Allerlei groepen die maatschappelijk gezien uitgeraamd lijken, of in vergelijking met betaalde arbeid geen "nuttig" werk lijken te verrichten, kunnen bij het functioneren van het systeem betrokken zijn. Huisvrouwen, bejaarden, etnische groepen, werklozen, arbeidsongeschikten, jongeren, zijn in staat om met elkaar in contact te treden op basis van eigen belangen, waardoor er m.i. een aantal belangrijke grenzen overschreden kunnen worden.

Leer-om-leer-werk lijkt misschien een wat utopisch idee dat toch nooit haalbaar is. Als argument hiertegen kan allereerst genoemd worden, dat dit soort ruiltransakties natuurlijk al bestaan, maar dat zij niet opgenomen zijn in een (iets) formeler organisatie-structuur. Te denken valt aan allerlei uitwisselingen binnen het gezin, de familie of tussen naaste burens. Daarnaast kan ik opmerken dat deze systemen weliswaar voor Nederland nieuw zijn, maar o.a. in Engeland en Schotland succesvol blijken te zijn.

Henk Sligte
p/a IWA, Grote Bickerstraat 72,
1013 KS Amsterdam,
tel. 020-262624.

Henk Sligte heeft bovenstaand stukje geschreven naar aanleiding van een oproep in de Gaasperdammer aan mensen die wilden helpen een organisatie voor burenhulp op te zetten die geheel Gaasperdam zou bestrijken. Omdat hij in zijn studie andragologie onderzoek doet naar o.a. dienstverlenings-systemen en omdat hij sinds kort ook bewoner is van Gaasperdam wilde hij een aantal ideeën aan de bewoners van deze buurt voorleggen.

DE HANDEL EN WANDEL VAN "WISSELWERK"

"Net genoeg om adem te halen, net te weinig om te sterven", kan een typering zijn van het huidige kabinetsbeleid met betrekking tot mensen met een minimum inkomen. De maatregelen waarmee de positie van uitkeringsgerechtigden materieel worden ondergraven, brengen mensen tot de grenzen van hun individuele bestaansmogelijkheden.

Ieder kent de trieste verhalen van wat er gebeurt als bij een "minimumlijder" de wasmachine, de stofzuiger de televisie, of een ander onmisbaar gebruiksvoorwerp het definitief begeeft. En wat te doen bij onverwachte uitgaven als voor schade aan vervoersmiddelen, kosten als gevolg van lekages, en diefstal, verhuis-en inrichtingskosten ?

De bijstandswet stelt dat men geacht wordt te reserveren op de maandelijkse uitkering; dan wel dat eenmalige extra bijstand te verkrijgen is. Het helpt allemaal maar weinig.

Nieuwkoop gaat de koopkracht te boven, de tweedehandsmarkt vaak ook, de betrouwbaarheid van de laatste laat bovendien te wensen over. Toch moeten in deze situaties oplossingen te vinden zijn. Mensen in nood vergeten vaak, dat gedeelde nood halve nood kan betekenen. Een mogelijkheid is ruilhandel of wisselwerk. Centraal staat daarbij: geen uitgaven doen die je niet zelf kunt dekken. De kern van de filosofie van wisselwerk is dat mensen elkaar zó helpen, dat voor ieder meer kansen ontstaan, die daarvoor ondenkbaar waren.

De praktijk

Het kollektief Wisselwerk bestaat uit ongeveer tien mensen, mannen en vrouwen van alle leeftijden. Allemaal zijn we op een of andere manier gekortwiek tot het absolute minimum. De meesten van ons hebben geen perspectief om door middel van loonarbeid er boven uit te komen. De veel geprezen arbeidsmarkt van Ruding is en blijft voor ons gesloten, zeker voor de meesten. Desondanks hebben in twee jaar vier leden van het kollektief betaald werk gevonden, mede door de aantoonbaar opgedane ervaring met Wisselwerk. Daarom blijft ons doelbewust klein gekozen kollektief een "voortdurende selektie van zo sterk mogelijke kansarmen". Het kollektief bestaat uit: prakties-technies bekwamen, kollektieve huishoud(st)ers, ombudswerkers en maatschappelijk begeleiders. De werkzaamheden laten zich samenvatten in: de administratie van vraag en aanbod van hulp en de financiële administratie van het gehele projekt. We streven er daarbij naar dat ieder voor elke taak inzetbaar is.

Alle aanvragen om hulp worden door ons zeer nauwkeurig gewogen op basis van de wisselwerk relevantie. Deze kan direkt zijn, "Tit for tat", of indirekt plaatsvinden, een wissel op termijn.

De direkte wissel is vaak een persoonlijk gebeuren tussen twee mensen of een keten van mensen. De organiseerbaarheid van de wissel is vaak van veel ogenschijnlijk toevalligheden afhankelijk.

De indirekte wissel is steeds een investering in de mensen zelf. Het mag duidelijk zijn dat het "agogiese politieke werk" hierbij onmisbaar is.

Wat is een onrendabele investering en wat dekt direkt de kosten ?

Waar wordt misbruik gemaakt van de wissel ? Lees: waar maakt de een gebruik van de misere van de ander ?

Met andere woorden een humaan inschattingsvermogen is niet voldoende: de transakties moeten te overzien blijven, de mankracht om een en ander te organiseren is nu eenmaal niet groot.

Het perspectief van Wisselwerk-verbanden

Wisselwerk moet in kleinere (kollektieve) units opgebouwd worden. Ongeveer tien personen is een te hanteren eenheid, als het er om gaat zo veel

mogelijk integratie en wederzijdse uitwisselbaarheid mogelijk te maken. De kosten voor administratie, huishouding, loonkosten en exploitatie zijn dan het laagst. Het is denkbaar en wenselijk dat de ene plaatselijke unit een duidelijke werkrelatie aangaat met soortgelijke andere projecten. Zo zien wij het onderscheid in buurtunits en stedelijke aanvullende units. De buurtunits zullen hoog scores in het kader van de directe wissel, dankzij de de directe mogelijke confrontatie van vraag en aanbod om hulp. De stedelijke units zullen door middel van extra voorzieningen zoals, -wisselbus, voor klussen en verhuizingen e.d., - reproductiefaciliteiten, - dokumentatie van adressenbestanden e.d., - stedelijke koppeling van vraag en aanbodvragen, - verstrekken van kortingsfaciliteiten op materialen en gereedschap en meer in het algemeen als ondersteuningsinstituut voor de buurtunits. Duidelijk staat echter voorop dat alles ten dienste staat van de buurtgebonden units van wisselwerk. De kosten/omzet per unit mogen geschat worden op FL.7500,- per jaar. Een centrumunit zal zeker het dubbele nodig hebben. Bij beide is nog geen enkele vorm van loonvorming berekend.

Loonvorming.

Uitgangspunt bij wisselwerk blijft, dat iedere deelnemer "winst" maakt ! Deze "winst" was immers van tevoren reeds ingeleverd...

Posities die in het werk van wisselwerk denkbaar en noodzakelijk loonvormen moeten zijn:

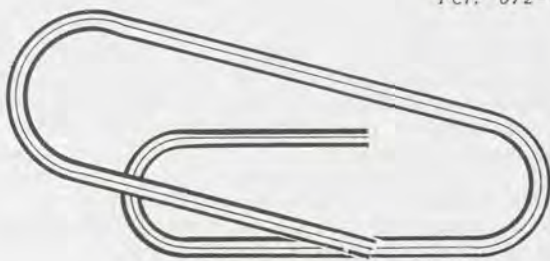
- Koördinatie centrum-unit,
- Administratie centrum-unit,
- Diverse technische begeleiders.

Andere functies als cursusbegeleiding, ombudswerk, maatschappelijk werk etc, zijn alleen utopisch subsidiabel te achten. Per bevolking van pakweg 100.000 mensen zouden deze functies structureel subsidiabel geacht moeten worden.

Wederopbouw aan de basis

Veel subsidies voor bestaand welzijnswerk mag wat ons betreft op de helling. Alleen waar het welzijnswerk direct aansluit bij de behoeften van mensen, kan het blijven voort bestaan. Ons gaat het daarbij om de wederopbouw aan de basis. Er is voor ons op dit moment geen andere basis dan het principe van Wisselwerk. Degenen die op kritische wijze kiezen voor Wisselwerk, zijn de minst kansarmen in de toekomst.

WISSELWERK ALKMAAR
Martijn Thorbecke
Oude Gracht 41
1811 CA Alkmaar
Tel: 072-111378

DE VERBRUIKSKOÖPERATIE IN VOGELVLUCHT

In het vijfde jaarboek voor het democratisch socialisme is een hoofdstuk opgenomen van Dick Damsma en Sjoerd Wieling over de geschiedenis van de verbruikskoöperatie. In het onderstaande worden de belangrijkste elementen er uitgelicht.

De verbruikskoöperatie is een vorm van zelforganisatie, waarbij verbruikers, georganiseerd in een coöperatieve beweging voor gezamenlijke rekening en risico waren inkopen om die zelf, met uitschakeling van de tussenhandel te verkopen. Reeds in het midden van de vorige eeuw formuleerden een 28-tal wevers in Engeland de richtlijnen voor de verbruikskoöperatie: de zgn. Rochdale principes.

Deze principes luiden als volgt:

- democratisch beheer
- vrije en vrijwillige toetreding van nieuwe leden
- betaling van een lage, vaste rente over het door de leden gestorte kapitaal
- uitkering van het overschot aan de leden naar rato van hun bestellingen
- koop en verkoop tegen kontante betaling
- verkoop van waren van onvervalste kwaliteit en zilver gewicht
- verkoop tegen gangbare marktprijzen
- bevordering van scholing en vorming van de leden
- politieke en godsdienstige neutraliteit

Als "hoogste" beginsel kan het streven naar maatschappijhervorming daaraan worden toegevoegd.

Met deze principes is voor de verbruikskoöperatie een evenwicht gevonden tussen zakelijke en idealistische gronden. De opbouw van een rechtvaardiger samenleving moest van onderop gebeuren; van de staat was nog niets te verwachten en de macht van de vakbeweging was nog te gering. De direkte materiële belangenbehartiging was het eerste doel van de verbruikskoöperatie. Het streven was dan ook om de arbeiders op puur materiële gronden te winnen, door de uitkering van het dividend en door de uitgifte van aandelen als vorm van spaarvoorziening.

Politieke stromingen

Op de ontwikkeling van de verbruikskoöperatie zijn enkele politieke stromingen van invloed geweest. Naast de Engelse "selfhelp" traditie en de Christelijk sociale stroming zijn dat vooral de "burgelijke" en sociaal democratische opvattingen geweest.

Bij de burgerlijke stroming was niet zozeer de maatschappijhervorming oogmerk, als wel de direkte materiële voordelen die met de verbruikskoöperatie bereikt konden wor-

den. Toch zag men veel meer in de productie-coöperatie. Deze was in hun ogen veel meer geschikt om de positie van de arbeidersklasse te verbeteren, doordat hen de kans geboden werd zelf ondernemers te worden. Van groter belang zijn de socialistische opvattingen geweest, al heeft het lang geduurd voordat de coöperatieve beweging gezien werd als "lid van de rode familie". Vooral Marx zag weinig in de verbruikskoöperatie. De arbeiders werden immers in hun hoedanigheid van producent uitgebuit en niet als konsument. De produktie beheerst de konsumptie en niet andersom, zo was de stellingname. De coöperaties werden niet in staat geacht de kapitalistische produktieverhoudingen te veranderen. Pas als de staatsmacht veroverd was, kon de oprichting van coöperaties van bovenaf gestimuleerd worden. En dan ging het met name om produktie-coöperaties.

De verbruikskoöperaties waren echter in tegenstelling tot de produktie-coöperaties zeer succesvol. De daadwerkelijke successen in de verbetering van de materiële positie van de arbeiders veroorzaakte een toenadering van vooral de sociaal democraten tot de verbruikskoöperaties.

In Engeland leverde deze toenadering de minste ideologische problemen op. Vooral de Fabians zijn wegbereider geweest voor de integratie van de coöperatieve beweging binnen de arbeidersbeweging. Let wel, de integratie van de verbruikskoöperaties. Deze stelden immers het verbruikersbelang boven het producentenbelang; het ging niet aan zoals bij de produktie-coöperatie, een bedrijfsvereniging te hebben van niet één, maar vele winstmakers. Het succes van de verbruikskoöperaties is de aanleiding geweest om met de overschotten zelf bedrijven te starten. Deze bedrijven waren eigendom van de gebundelde verbruikskoöperaties.

Deze bedrijvigheid moet scherp onderscheiden worden van de produktie-coöperaties. De verbruikskoöperaties waren letterlijk "de bazen", volgens sommige socialisten was er dan ook sprake van een uitbuitingsverhouding.

Maar zoals gezegd, in een tijd van nog geringe staatsinvloed en een overheersend op private belangen georganiseerde economische produktie, was de coöperatieve beweging de enige vorm om gunstige arbeidsvoorwaarden af te dwingen en nog de enige mogelijkheid om de stijgende kosten van het levensonderhoud te compenseren. De macht van vakbonden was groeiende, maar nog te gering van betekenis.

De verbruikskoöperatie in Nederland

In Nederland is de ontwikkeling van de verbruikskoöperaties tot de eerste wereldoorlog min of meer analoog aan die van het buitenland.

Ook in Nederland zijn verschillende politieke stromingen van invloed geweest op de koöperatieve beweging.

Gezien het streven naar een rechtvaardiger samenleving zijn de banden met de SDAP en het NVV het sterkst tot ontwikkeling gekomen. Ook binnen het protestants-christelijke en katholieke volksdeel deed echter de verbruikskoöperatie zijn intrede. Niet alleen omdat men zag dat de principes van de verbruikskoöperatie niet exclusief socialistisch waren, ook omdat men inzag dat daadwerkelijke verbeteringen voor het "eigen achterland" te realiseren waren. Zo tot rond de tweede wereldoorlog is er sprake van een bloeiende koöperatieve beweging. Net als in het buitenland werden eigen bedrijven opgericht, werd een eigen distributie-apparaat tot ontwikkeling gebracht, eigen merken op de markt gebracht, en werd de "Coöp" het meest ontwikkelde levensmiddelenbedrijf van voor de oorlog.

De kern van de koöperatieve ideologie is te omschrijven als strijd tegen monopolieposities en vormgeving aan de macht van de konsument, beide gebaseerd op de opbouw van de ekonomie van onderop. Deze ideologie raakt na '45 enigszins in het slop, althans hier meer dan in het buitenland.

Eerder was al de band met de sociaal democraten losser geworden, wat het meest scherp tot uitdrukking is gekomen bij het verschijnen van "Het Plan voor de Arbeid". Het uitgangspunt van de geordende opbouw van bovenaf strookte niet met de koöperatieve

uitgangspunten. De uitbouw van de publieke sektor vormde een reële bedreiging voor de positie van de koöperaties. Ook de banden met de vakbeweging waren veel losser geworden; het was niet meer vanzelfsprekend dat de leden inkopen deden bij de koöperatie.

Dwars door de verzuiling heen kwam het plaatselijk en regionaal tot fusies, maar de verdeeldheid was daarmee niet weg. Gevolg was wel dat de maatschappelijke idealen naar de achtergrond verdwenen.

Van groter belang waren de ontwikkelingen in de detailhandel. De supermarkten van De Gruyter en Albert Heijn vormden een grote bedreiging voor de toonbankzaken van de Coöp; deze reageerde te laat op deze ontwikkeling. Verder werd het koperspubliek gaandeweg anoniem, als gevolg van o.a. de reclame, en vielen de verschillen in koopgedrag weg. Het loslaten van de maatschappelijke taken en het centraal stellen van de bedrijfsmatige kant, maakte van de nederlandse Coöp een gewone grutterszaak, die uiteindelijk de concurrentie van A.H. niet aankon. De maatschappelijke binding met de leden was toen allang verdwenen.

Al mogen organisatorisch de idealen van de koöperatieve beweging aan betekenis ingeboet hebben, maatschappelijk gezien zijn ze nog steeds van grote waarde.

Het kan een inspiratiebron zijn voor velen die te kampen hebben met een substantiële vermindering van het vrij besteedbare inkomen, voor diegenen die zich door het optreden van de overheid in de kou voelen staan en gezamenlijk naar vormen van zelforganisatie zoeken om de problemen van alledag beter aan te kunnen.

Jur de Haan

BIJEENKOMST SAMENWERKINGSVERBAND
EKONOMISCHE INITIATIEVEN

bijkomst

In dit themanummer zijn enkele economische initiatieven opgenomen rondom wonen.

Niet zo vreemd, als we bedenken dat een belangrijk en nog steeds stijgend deel van het inkomen aan de woonlasten besteed wordt.

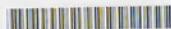
Uit de opgenomen voorbeelden blijkt duidelijk dat er mogelijkheden zijn om in de sfeer van zelfwerkzaamheid en zelforganisatie lastenvoordelen te realiseren.

Op 29 januari 1985 organiseert het Platform Opbouwwerk een bijeenkomst van het samenwerkingsverband "Economische initiatieven", waarin het doornemen en uitproberen van projekt-kansen van door bewoners gedragen en beheerde initiatieven rondom het wonen centraal zullen staan.

Geïnteresseerden kunnen zich bij het Platform Opbouwwerk aanmelden, waarna het programma en de bijgevoegde dokumentatie toegestuurd zal worden.

*Platform Opbouwwerk,
Jur de Haan, tel 070-521354.*

HSA001000027
27
Tijdschriften MO

ISSN:
0168-06SX

MO is een mededelingenblad voor het opbouwwerk.

M.O. verschijnt tenminste tienmaal per jaar: 6 gewone en 4 themanummers. Een abonnement kost § 26,50. Bij méér-abonnementen reductie op aanvraag. Losse nrs. § 3,75, themanrs. § 4,50, excl. porto.

Prins Mauritslaan 26
2582 LS Den Haag
070-521354

Samenstelling: Jur de Haan, Charlotte Krop